



Biznis.rs

PRIMERAK ZA PRETPLATNIKE

BROJ 29 - FEBRUAR 2024.

Tatjana Matić, direktorka Fonda za razvoj Republike Srbije

**ŽENE TREBA DODATNO
OSNAŽITI I PODSTAĆI
DA BUDU PREDUZETNICE**

Kristina Milinčić, generalna direktorka Sava Centra

**BEOGRAD SE VRAĆA
NA KONGRESNU
MAPU SVETA**

FINANSIRANJE POSLOVANJA U DOBA VISOKIH KAMATA

**KAKO DA SE KOMPA NIJE
RAZVIJAJU DOK
ČEKAJU POPUŠTANJE
MONETARNOG KAIŠA**

ISSN 2787-3358



9 772787 335804 >



IZGRADNJA I PRODAJA
STANOVA I LOKALA



Nikole Krstića 7, Novi Sad

+381 62 700 300

office@bobargradnja.rs

www.bobargradnja.rs



RAT LJUDI PROTIV MAŠINA



**Marko
Andrejić**

glavni i odgovorni
urednik

Veštačka inteligencija obeležila je prošlu godinu. Nova tehnologija izbila je u prvi plan pošto se uvukla u sve pore društva i počela da se primenjuje u najrazličitijim segmentima, a tek je najavljen njen dalji rast i razvoj. Koristi su već sada očigledne u medicini, industriji, saobraćaju ili finansijskom sektoru, dok je s druge strane najveći strah vezan za eventualni gubitak radnih mesta. Ipak, sve brojnije analize i istraživanja pokazuju da će neki poslovi verovatno zaista postati suvišni, ali će zato veštačka inteligencija stvoriti mnogo novih, tehnološki naprednih i do sada nepoznatih zanimanja. U prevodu – kada se jedna vrata zatvore, druga se otvaraju, pa tako mnogi podsećaju i na prvu industrijsku revoluciju i tadašnju pobunu radnika protiv mašina. A svi znamo kako se to završilo...

Početak godine doneo je nastavak trenda kada je reč o glavnim centralnim bankama i njihovoj monetarnoj politici. Naime, američke Federalne rezerve i Evropska centralna banka odlučile su da ne menjaju svoje ključne kamate, a isto je učinila i Narodna banka Srbije, koja referentnu kamatnu stopu od jula prošle godine drži na nivou od 6,5 odsto. Ekonomisti očekuju da bi uskoro trebalo da dođe do „popuštanja kaiša” i postepenog snižavanja kamata, s obzirom na to da se inflacija polako kreće ka ciljanim koridorima. Ipak, bankari su oprezni i napominju da ne treba žuriti. Pojedine ankete pokazuju da se najveća verovatnoća izbijanja recesije tokom ove godine među zemljama regiona daje Hrvatskoj.

Domaće firme, naročito mikro i mala preduzeća, prilično su nevidljiva za banke, a glavni razlog je opreznost banaka pri pozajmljivanju novca. Male domaće kompanije su za njih nesigurni klijenti pošto posluju na tržištu sa visokom neizvesnošću, a standardnom tržišnom riziku kod nas se pridodaje i onaj koji je posledica lošeg institucionalnog okvira, sporog pravosuđa i visoke korupcije. Zato se ovog puta bavimo mogućnostima za finansiranje poslovanja u doba visokih kamata.

Region Jugoistočne Evrope jedno je od retkih tržišta na kojima je aktivnost investitora tokom prošle godine ostala na stabilnom nivou, pokazao je godišnji izveštaj kompanije CBRE o okolnostima i očekivanjima na tržištu nekretnina. Sporiji ekonomski rast doneo je brojne izazove u segmentu komercijalnih nekretnina, ali je u našem regionu na investicionom tržištu zabeležen skok od gotovo 40 odsto na godišnjem nivou. Početak oporavka evropskog tržišta se nazire i očekuje se da će krenuti uzlaznom putanjom u drugoj polovini 2024. godine.

Direktorka Fonda za razvoj Republike Srbije Tatjana Matić kaže u intervjuu za naš februarski broj da bi žene trebalo dodatno osnažiti i podstaći da budu preduzetnice. Ministarstvo privrede je za podršku ženskom preduzetništvu prošle godine obezbedilo 600 miliona dinara bespovratnih sredstava, dok je Fond za razvoj obezbedio isto toliki iznos za kredite, a program će se nastaviti i u 2024. godini. Kristina Milinčić, generalna direktorka Sava Centra, ističe da se početkom rada obnovljenog simbola Beograda naš glavni grad vraća na kongresnu mapu sveta. Samo za ovu godinu planirana je organizacija više od 200 različitih događaja u Sava Centru, od kojih će 15 okupiti više hiljada učesnika.

Sadržaj



14 TEMA BROJA



22 INTERVJU

6 VESTI

10 PORESKI KALENDAR

14 TEMA BROJA

Kako da se kompanije razvijaju dok čekaju popuštanje monetarnog kaiša

22 INTERVJU

Tatjana Matić, direktorka Fonda za razvoj Republike Srbije

Žene treba dodatno osnažiti i podstaći da budu preduzetnice

26 INTERVJU

Kristina Milinčić, generalna direktorka Sava Centra

Beograd se vraća na kongresnu mapu sveta

30 INTERVJU

Jelena Ristić, direktorka kompanije Mastercard za tržišta Srbije, BiH i Crne Gore

Veštačka inteligencija pruža široke mogućnosti finansijskom sektoru

34 EKONOMIJA

Brzi rast u uslovima promenljive ekonomije

39 BERZA

Šta očekivati od NIS-a ove godine

41 KRIPTOVALUTE

Novi mandat „bitcoin predsednika”

43 E-COMMERCE

Internet trgovina u Srbiji

46 PRIVREDA

Bez vozača staje cela privreda

50 HR

IT stručnjaci i dalje na vrhu liste najpopularnijih zanimanja

54 TEHNOLOGIJA

Rizici zloupotrebe ljudskih prava zahtevaju hitne mere kontrole veštačke inteligencije



26 INTERVJU



30 INTERVJU

56 SVET

Kineski automobili
bezbednosna pretnja Evropi

62 SVET

Zemlja bogatih činovnika i
penzionera koji primaju novac
od tuđeg rada

66 SVET

Gladnih u svetu sve više, novi
sukobi dodatno produbljuju
problem

70 MODA

„Fast fashion“ idealan za mlade,
profitabilan za kompanije

74 ZANIMLJIVOSTI



FOTOGRAFIJA NA NASLOVNOJ STRANICI:
FREEPIK

IMPRESUM

Izdavač: INFO BIZNIS.RS DOO

Adresa: Makenzijeve 53
11000, Beograd

E-mail: redakcija@biznis.rs

Web: www.biznis.rs

Telefon: 011 4049 200

Marketing: 069 8074 85

PIB: 111891277

MB: 21562335

Broj računa

165-0007011548541-71

Addiko banka

UREDNIŠTVO

Glavni i odgovorni urednik

Marko Andrejić

Izvršni direktor

Danijel Farkaš

Izvršni urednik i šef deska

Marko Miladinović

Zamenik šefa deska

Miljan Paunović

Urednik Sveta

Vladimir Jokanović

Novinari

Ljiljana Begović

Marija Jovanović

Milica Rilak

Milica Vojtek

Saradnici

Tanja Kovačević

Ivana Tomić

Kristina Jerkov

Jana Vojnović

Lektor

Mirjana Vasić Adžić

Dizajn i priprema za štampu

studio triD

Štampa

BiroGraf Comp d.o.o.

Atanasija Pulje 22

11080 Zemun

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Narodna biblioteka Srbije,

Beograd

330

BIZNIS.RS / glavni i odgovorni urednik

Marko Andrejić. - 2021, br. 1 (okt.)- . -

Beograd : Info

Biznis.rs, 2021- (Zemun : BiroGraf

Comp). - 29 cm

Mesečno.

ISSN 2787-3358 = Biznis.rs

COBISS.SR-ID 48289289

 **Biznis.rs**

POČINJE GRADNJA TUNELA KOD EKONOMSKOG FAKULTETA U BEOGRADU

Gradnja tunela kod Ekonomskog fakulteta u Beogradu trebalo bi da počne tokom februara, dok je početak izgradnje Novog savskog mosta predviđen za drugi kvartal ove godine, navedeno je na sajtu „Srbija2027“. Tunnel koji će povezati Karađorđevu ulicu i Ulicu despota Stefana gradiće kineska kompanija Powerchina, a trebalo bi da bude završen 2030. godine, a vrednost radova je veća od 235 miliona evra.

Nedavno je JP Direkcija za građevinsko zemljište i izgradnju Beograda raspisala tender za usluge FIDIC inženjera i nadzor nad izvođenjem radova, a vrednost ove nabavke procenjena je na 311,7 miliona dinara. Provobitni rok za podnošenje ponuda bio je 25. januar, ali je on produžen na 29. februar.

Ulazni portal u tunel nalaziće se u blizini Ekonomskog fakulteta, dok bi tunel trebalo da izlazi u Ulici despota Stefana, u blizini policijske stanice. Izgradnja ovog tunela deo je šireg projekta koji gradonačelnik Aleksandar Šapić naziva „mali metro“, a koji podrazumeva i uklanjanje Starog savskog mosta i izgradnju novog na njegovom mestu. Izgradnja novog mosta takođe je poverena kompaniji Powerchina, a kako se navodi na sajtu „Srbija2027“ trebalo bi da gradnja bude završena 2027. godine.

Srbija se za taj projekat zadužila 80 miliona evra kod bankarske grupacije BNP Paribas, a kredit je osiguran je kod China Export & Credit Insurance Corporation.

JP Direkcija za građevinsko zemljište i izgradnju Beograda poverila je, nakon sprovedene tenderske procedure, usluge FIDIC inženjera i nadzor nad izgradnjom Novog savskog mosta beogradskim kompanijama CPM Consulting i Louis Berger. Vrednost tog ugovora je 171 milion dinara.

REČNI KRUZERI DONOSE OKO DESET MILIONA EVRA

Prihodi od dolaska većeg broja rečnih brodova za krstarenje – kruzera u Srbiju ove godine iznosiće oko deset miliona evra, saopštila je u Agencija za upravljanje lukama. Predstavnici Agencije posetili su međunarodno putničko pri-



FOTO: FREEPK

stanište u Kostolcu, a posetiće i ostala putnička pristaništa u Srbiji radi pripreme za „kruzing sezonu“, prenosi Beta.

Planirano je da ove godine budu otvorena još tri nova međunarodna putnička pristaništa – u Sremskim Karlovcima, Velikom Gradištu (Ram) i Apatinu. Saopšteno je da se prošlogodišnja nautička sezona završila sa 35 odsto putnika više u odnosu na 2022. godinu, tako da je Srbiju posetilo više od 180.000 turista sa kruzera. Procene su da će ove godine broj putnika biti veći, što Srbiju približava rezultatima iz 2019. godine, kada je bilo 208.000 turista sa kruzera.

Uspešnoj nautičkoj sezoni doprineće i nedavno usvojene izmene Uredbe o režimu graničnih provera stranih i domaćih plovila, koje predviđaju da kruzери u Srbiji imaju samo jednu ulaznu i jednu izlaznu reviziju, za razliku od prethodnih godina kada se revizija vršila prilikom svakog pristajanja, navela je Agencija za upravljanje lukama.

Granična provera obavljaće se na graničnom prelazu prvog, odnosno poslednjeg pristajanja u Srbiji, a posle obavljene provere brod može pristajati na međunarodnim putničkim pristaništima predviđenim planom putovanja. Tako se stvaraju uslovi za pristajanje kruzera u pristaništima koja nisu definisana kao granični prelazi kakav je Kostolac.

SRBIJA PRVA U SVETU PO RASTU PRIHODA OD STRANIH TURISTA

Srbija je prošle godine bila prva destinacija u svetu po stopi rasta prihoda od stranih turista u odnosu na 2019. godinu, navodi se u najnovijem izveštaju tu-

rističkog barometra Ujedinjenih nacija (UN), objavilo je Ministarstvo turizma.

U 2023. godini je, prema preliminarim podacima Narodne banke Srbije, ostvaren rekordan prihod od stranih turista u iznosu od 2,5 milijarde evra, što je za oko 80 odsto više u odnosu na 2019. godinu, piše na instagram nalogu Ministarstva turizma.

Ovom rezultatu, dodaje se, najviše je doprineo trend povećanja broja stranih turista nakon pandemije, posebno u 2023. godini u kojoj je zabeležen 2,1 milion stranih gostiju, što je za petinu više nego godinu dana ranije.

Najbrže rastuće tržište u prošloj godini je bilo kinesko sa povećanjem broja dolazakaza od 180 odsto, a uzlazni trend turističkog prometa je prisutan i sa ostalih prioritetnih tržišta, pre svega iz zemalja okruženja, navelo je ministarstvo.

HRVATSKOJ NAJVEĆE ŠANSE ZA RECESIJU U REGIONU

Ekonomski stručnjaci iz celog sveta veruju da postoji velika verovatnoća recesije u mnogim zemljama do kraja 2024. godine, a u Evropi se to posebno odnosi na Nemačku, Veliku Britaniju i Holandiju. U njima se mogućnost izbijanja recesije procenjuje na 38 odsto, objavio je nemački institut Ifo. Srbija je svrstana među osam evropskih zemalja za koje se verovatnoća ulaska u recesiju ove godine procenjuje na 25 do 30 odsto. Među nalazima Ankete ekonomskih stručnjaka, kvartalnog istraživanja koje sprovode institut Ifo i Institut za švajcarsku ekonomsku politiku, je i prognoza verovatnoće recesije u Ukrajini od 41 odsto.



BELT ELEKTROTEHNIKA d.o.o.

PROIZVODNJA, PROJEKTOVANJE,
USLUGE I MERENJA
U ELEKTROTEHNICI

RAZVODNI ORMARI I
INDUSTRIJSKE INSTALACIJE

063/7715046, 064/1253642
032/5808252, 032/808179
belt12@mts.rs

Donja Gorevnica BB
32210 Čačak, Donja Gorevnica



"Zavičaj"



RESTORAN DOMAĆE KUHINJE

Dobrilovac 3 21205 Sremski Karlovci

064/11-50-745 064/19-49-635 022/574-260
restoran.zavicaj.3@gmail.com
www.restoranzavicajsk.com



proizvodnja čarapa

Vidovdanska 192, Užice
031/513 310
064/24 45 429

branejezdovic85@gmail.com





FOTO: FREEPIK

- Ekonomisti su izdvojili geopolitičke događaje (43 odsto) i cene energije (33 odsto) kao glavne faktore koji povećavaju verovatnoću recesije – izjavio je istraživač Ifo Filip Hajl.

Učesnici ankete smatraju da je recesija nešto manje verovatna u drugim evropskim ekonomijama, kao što su Švajcarska (17 odsto), Irska (20 odsto), Španija (22 odsto), Francuska (23 odsto), Italija (27 odsto), Austrija (29 odsto) i Belgija (29 procenata).

Ove brojke su uporedive sa onima za druge velike ekonomije: stručnjaci iz Sjedinjenih Država prijavili su sličnu verovatnoću recesije (26 procenata). Gledajući širom sveta, velike se verovatnoće očekuju, između ostalog, za Izrael (44 odsto), Ekvador (48 odsto) i Argentinu (61 odsto) – zemlje koje su iskusile značajne političke turbulencije u nedavnoj prošlosti, objavio je Ifo u analizi rezultata ankete.

Srbija je, zajedno sa Italijom, Austrijom, Portugalom, Rumunijom, Crnom Gorom, Belgijom i Danskom, svrstana među zemlje u kojima se verovatnoća izbijanja recesije kreće između 25 i 30 odsto. Za razliku od Srbije, Hrvatska se nešto lošije kotira – verovatnoća izbijanja recesije u toj susednoj zemlji procenjena je na između 30 i 35 odsto. Najoptimističnija je prognoza za privredu Severne Makedonije, koja je trenutno jedina evropska država za koju učesnici ankete procenjuju da ima samo do 10 odsto šanse da uđe u recesiju tokom ove godine.

Verovatnoća da svet uđe u recesiju ove godine iznosi 26 odsto, dok su ključni „generatori“ recesije neodržive javne finansije i politička nestabilnost.

Dok geopolitički događaji i cene ener-

gije dominiraju u Nemačkoj sa po preko 50 odsto odgovora, ispitanici u Francuskoj uglavnom izražavaju zabrinutost u vezi sa monetarnom politikom. Francuski stručnjaci su takođe mnogo više zabrinuti zbog trgovinskih ratova i protekcionizma od ostalih ispitanika u Evropi, naveli su iz Ifo.

- Rezultati jasno pokazuju da su nakon pandemije Covid-19 novi globalni sukobi sada odlučujući faktori neizvesnosti za ekonomski razvoj zemalja, zaključio je istraživač Ifo, Timo Vohner.

SPOLJNOTRGOVINSKA RAZMENA CRNE GORE 4,48 MILIJARDI EVRA

Ukupna spoljnotrgovinska robna razmena Crne Gore u prošloj godini je, prema preliminarim podacima Monstata, iznosila 4,48 milijardi evra, što je 5,9 odsto više u odnosu na 2022. Iz Monstata je saopšteno da je izvezena roba vredna 674,3 miliona evra, što je 3,7 odsto manje u odnosu na 2022. Uvoz je bio veći 7,7 odsto i iznosio je 3,8 milijardi evra, prenela je Mina.

Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 17,7 odsto i manja je u odnosu na uporedni period kada je iznosila 19,8 odsto, navodi se u saopštenju.

U strukturi izvoza, najviše su zastupljena mineralna goriva i maziva u iznosu od 239,8 miliona evra, koje čine električna energija 206,8 miliona evra i ostalo. U strukturi uvoza, najviše su zastupljeni mašine i transportni uređaji u iznosu od 885 miliona evra, koje čine drumska vozila 329,9 miliona evra i ostalo.

Najveći spoljnotrgovinski partneri u uvozu bili su Srbija sa 190,8 miliona evra, Bosna i Hercegovina 75,5 miliona i Slo-

venija 73,5 miliona evra. Najveći spoljnotrgovinski partneri u uvozu bili su Srbija sa 661,7 miliona evra, Kina 424,7 miliona evra i Nemačka 368,2 miliona evra. Spoljnotrgovinska robna razmena bila je najveća sa potpisnicama Centralnoevropskog sporazuma o zoni slobodne razmene (CEFTA) i sa Evropskom unijom (EU).

JASNI KRITERIJUMI ZA DODELU ŠEST MILIJARDI EVRA ZAPADNOM BALKANU

Predloženi Plan za reformu i rast Zapadnog Balkana od šest milijardi evra bi trebalo da tim zemljama pomogne da ispunje uslove za ulazak u Evropsku uniju. U mišljenju koje je objavio Evropski revizorski sud ukazuje se da bi dodatni novac Unije trebalo bolje da bude zaštićen.

Ekonomsko približavanje šest zapadnoevropskih zemalja (Albanije, Bosne i Hercegovine, Kosova*, Crne Gore, Severne Makedonije i Srbije) i EU smatralo se godinama neefikasnim, dodaje se u saopštenju. Kao odgovor, prošlog novembra Evropska komisija je predložila uspostavljanje posebnog finansijskog instrumenta, Plan za reformu i rast Zapadnog Balkana, kao deo novog plana za rast regiona, piše Danas. Cilj ovog plana je da podstakne ekonomski rast, poveća socio-ekonomsko približavanje sa zemljama EU, i ubrza usklađivanje sa evropskim vrednostima i zakonodavstvom, imajući u vidu buduće članstvo, saopšteno je.

- Evropski revizori pozdravljaju uvođenje strožih uslova za finansiranje, povezujući isplate sa ispunjavanjem uslova koji će biti postavljeni u agenda reformi za različite zemlje. Međutim, postoji rizik da uslovi isplata nisu dovoljno ambiciozni i da indikatori nisu dovoljno jasni i merljivi. Takođe ostaje teško osigurati da reforme budu održive, posebno u smislu slabih administrativnih kapaciteta regiona – rekla je članica Evropskog revizorskog suda Laima Lucija Andrikenė. Dodala je da Evropska komisija ne bi trebalo samo da posmatra, već takođe da može da zahteva od vlada Zapadnog Balkana da preispitaju i izmene svoje reformske agende u skladu sa tim.

Evropski revizori su takođe predložili razvoj odgovarajućeg vodiča za procenu zadovoljavajućeg ispunjenja uslova

#ДИДС Дан интернет
домена Србије

ПРОГЛАШЕНО



12.03.24.

10:00

Дом омладине Београда

finansiranja predviđenih reformskim agendama.

Podrška od šest milijardi evra (dve milijarde u bespovratnoj pomoći i četiri milijarde u zajmovima) je predviđeno planom za period od 2024-2027. godine. Imajući u vidu da je već 14 milijardi evra učinjeno dostupnim pretprijetnim zemljama (uključujući Tursku) tekućim budžetom EU, revizori su istakli da sredstva koja će biti obezbeđena ovim planom predstavljaju suštinsko povećanje (više od 40 odsto) u finansiranju predviđenom za Zapadni Balkan do 2027. godine“, ukazuje se u saopštenju.

Revizori su takođe naveli da i predložene mere za rast pojašnjavaju zašto ekonomije Zapadnog Balkana treba i dalje da se približavaju EU.

ALTMAN TRAŽI OKO SEDAM BILIONA DOLARA ZA AI INDUSTRIJU

Izvršni direktor OpenAI Sem Altman nastoji da privuče bilione dolara od investitora u industriju veštačke inteligencije, uključujući vladu Ujedinjenih Arapskih Emirata, kako bi povećao kapacitete čitavog sveta za proizvodnju naprednih čipova koji bi napajali zahtevne AI projekte. Altmanova „divlje ambicio-

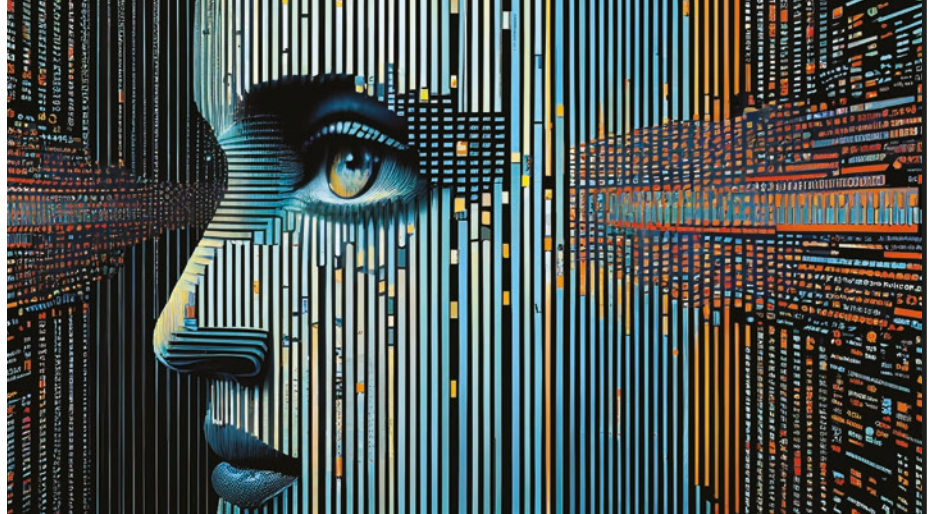


FOTO: FREEPIK

zna tehnološka inicijativa“ mogla bi da zahteva prikupljanje čak sedam biliona dolara, izvestio je Wall Street Journal.

Kao deo svog predloga investitorima, Altman je predložio izgradnju desetina pogona za proizvodnju čipova vodećih kompanija na tržištu, kao što je Taiwan Semiconductor Manufacturing Company (TSMC), rekli su poverljivi izvori. Planovi imaju za cilj da reše prepreke rastu OpenAI, uključujući i nedostatak čipova koji pokreću AI modele kao što je ChatGPT, prema WSJ, koji je opisao da su sume koje se traže „neverovatno velike po standardima korporativnog prikupljanja finansijskih sredstava“.

Altmanovi planovi su do sada predviđali da održava sastanke sa visokim zvaničnicima UAE, rukovodiocima TSMC-a, američkom ministarkom trgovine Di-

nom Rajmondo i glavnim izvršnim direktorom SoftBank Masajošijem Sonom, navodi se u izveštaju. Iako su brojne zemlje najavile planove za podršku domaćoj proizvodnji poluprovodnika, globalnom snabdevanjem i dalje dominira nekolicina firmi, uključujući TSMC i američku kompaniju NVIDIA.

WSJ je citirao portparola OpenAI-a koji je rekao da je imao „produktivne rasprave o povećanju globalne infrastrukture i lanaca snabdevanja“ i da će kasnije podeliti više detalja.

Na čelu OpenAI-a, Altman je postao jedno od najprepoznatljivijih lica u rastućem polju veštačke inteligencije. U novembru, 38-godišnji preduzetnik je otpušten iz startapa čiji je suosnivač, da bi nekoliko dana kasnije bio vraćen na svoju poziciju nakon protesta zaposlenih i investitora.

DIDS 2024 - BUDUĆNOST JE... SADA!

Tradicionalni Dan internet domena Srbije održaće se u utorak, 12. marta 2024. godine, u Domu omladine u Beogradu.

DIDS 2024 će svojim temama, predavačima, panelistima i učesnicima duboko zaći u aktuelnu oblast veštačke inteligencije (AI).

Organizator, Fondacija „Registar nacionalnog internet domena Srbije (RNIDS)“, ovogodišnji događaj održava pod sloganom „Budućnost je sada“, čime se ističe činjenica da fenomeni nekada rezervisani za domen naučne fantastike postaju sve prisutniji stvarnost.

Vodeći predavači i panelisti neće izostati ni u ovogodišnjem izdanju DIDS konferencije.

Izdvajamo *keynote* obraćanje dr Emili Roberts koja je doktorirala u oblasti AI i mašinskog učenja, a koja će nam govoriti o borbi protiv sajber uznemiravanja u eri dubokog lažiranja (*deepfake*).

Predavanje „Psihološka dinamika društvenog inženjeringa“ Ine Poljak osvrnuće se na to kako socijalni inženjering može biti fascinantna načina zloupotrebe tehnologije i psihologije, kako se pripremiti na rizike i odbraniti od manipulacija.

Ekipi eminentnih predavača pridružiće se Voja Žanetić sa *keynote* predavanjem „Ka finalu velike promene“ u kome će nam pričati o tome kako AI menja svet.

Pod moderacijom Slobodana Markovića, digitalnog savetnika pri UNDP-u i Marijane Borković iz marketing tima u RNIDS-u, održaće se AI panel sa sagovornicima: Danetom Blačićem, Danijelom Miloševićem, Đorđem Krivokapićem i Milošem Skokićem. Oni će, svako iz svoje vizure (tehnologija, pravo, marketing), učesnicima konferencije približiti probleme u vezi sa veštačkom inteligencijom, kao i njen značaj u realnom poslovnom i opštem društvenom okruženju, sa posebnim osvrtom na kreativnu stranu AI priče.

Deo događaja rezervisan je za predstavljanje rezultata istraživanja o prevenciji onlajn bezbednosnih rizika za mala i srednja preduzeća, kao i za priču o uspehu projekta „Lokalac na internetu“.

Kao i do sada, skup podržava prisustvo i širenje ćirilice na domaćem internetu – ovog puta biće održan panel sa temom „Ćirilica u brendingu“ koji će moderirati prof. dr Slavica Cicvarić Kostić, a sagovornici će joj biti: Jana Ošorlić, Dušan Simić, Slavoljub Stanković i Slavimir Futro. Nakon toga će Dušan Stojićević održati predavanje „Ćirilica na internetu – za i protiv“.

DIDS 2024 održaće se u klasičnom formatu događaja uživo, a organizator će prenositi konferenciju putem svog YouTube kanala.

Prisustvo konferenciji je besplatno. Zbog ograničenog broja mesta, registracija posetilaca putem DIDS sajta je obavezna.

SNEŽANA ČOKEŠA PR

AGENCIJA ZA
RAČUNOVODSTVENE
POSLOVE

KNJIGOVODSTVO
RAČUNOVODSTVO
REVIZIJA
PORESKO SAVETOVANJE



Pančićeve 4
11000 Beograd, Stari Grad
062 601 012, 064 111 3245
snezanacokesa@hotmail.com



Agron-Mag Doo
Stanoja Glavaša bb
18204 Niš, Gornji Matejevac
018 4 651 443
agronsrbiya@gmail.com
www.agronmag.rs



PODRIVAČI
MULČARSKA KOSA
SETVOSPREMAČI
PRSKALICE
ATOMIZERI
VUČENI ATOMIZERI



PORESKE OBAVEZE U FEBRUARU

PRED POČETAK SVAKOG MESECA PORESKA UPRAVA OBJAVLJUJE KALENDAR SA SPISKOM OBAVEZA I ROKOVIMA ZA IZMIRIVANJE ISTIH. OVO SU OBAVEZE KOJE DOSPEVAJU NA NAPLATU U FEBRUARU:

5. februar

Dostavljanje obaveštenja o zaključenim ugovorima o izvođenju estradnog programa zabavne i narodne muzike i drugih zabavnih programa u januaru, na Obrascu OZU.

Dostavljanje obaveštenja o zaključenim ugovorima o izvođenju estradnog programa zabavne i narodne muzike i drugih zabavnih programa u januaru, na Obrascu OZU.

5. februar

Dostavljanje izveštaja o izvršenju obaveze zapošljavanja osoba sa invaliditetom na Obrascu IOSI, za januar i uplata sredstava.

12. februar

Podnošenje poreske prijave poreza na premije neživotnih osiguranja na Obrascu PP-PPNO i plaćanje poreza na

premije neživotnih osiguranja za januar.

Podnošenje poreske prijave za porez na dodatu vrednost na Obrascu PPPDV i plaćanje PDV za mesec januar od strane poreskog dužnika iz člana 10. Zakona o PDV.

19. februar

Plaćanje akontacije poreza i doprinosa na prihode od samostalne delatnosti za januar

Plaćanje doprinosa za sveštenike i verske službenike, za domaće državljane zaposlene u inostranstvu i za inostrane penzionere za januar

Plaćanje doprinosa za samostalne umetnike za prvo tromesečje 2024. godine

Plaćanje doprinosa za poljoprivrednike za prvo tromesečje 2024. godine



Podnošenje prijave na Obrascu PPD-SU za utvrđivanje konačne obaveze doprinosa za prethodnu godinu i tromesečne akontacije doprinosa za 2024. godinu za samostalne umetnike

Podnošenje poreske prijave o obračunatim doprinosima za obavezno socijalno osiguranje za osnivače, odnosno članove privrednog društva, na Obrascu PP OD-O i plaćanje doprinosa za obavezno socijalno osiguranje za mesec januar

Podnošenje poreske prijave za porez na dodatu vrednost, na Obrascu PPPDV i plaćanje PDV za januar

Podnošenje Obrasca PID PDV 1 za januar ako je u tom mesecu ispunjen jedan od kriterijuma za sticanje statusa obveznika PDV koji pretežno vrši promet dobara u inostranstvu

Plaćanje akontacije poreza na dobit pravnih lica za januar

Plaćanje obračunate akcize za period od 16. do 30. januara

Podnošenje poreske prijave za obračun akcize za januar, na Obrascu PP OA

Podnošenje prijave o obračunu akcize na električnu energiju za januar, na Obrascu PP OAEL i plaćanje akcize

29. februar

Podnošenje poreske prijave na Obrascu PPP-PD i plaćanje doprinosa za obavezno socijalno osiguranje, obračunatih na najnižu mesečnu osnovicu za obračun doprinosa, za neisplaćene zarade za januar

Plaćanje obračunate akcize za period od 1. do 15. februara.



FINANSIRANJE POSLOVANJA U DOBA VISOKIH KAMATA

KAKO DA SE KOMPA NIJE RAZVIJAJU DOK ČEKAJU POPUŠTANJE MONETARNOG KAIŠA

DOMAĆA PREDUZEĆA, NAROČITO MIKRO I MALA, PRILIČNO SU NEVIDLJIVA ZA BANKE. RAZLOZI ZA TO SU OPREZNOST BANAKA PRI POZAJMLJIVANJU, JER SU MALE DOMAĆE KOMPA NIJE VEOMA NESIGURNI KLIJENTI POŠTO POSLUJU NA TRŽIŠTU SA VISOKOM NEIZVESNOŠĆU. PORED STANDARDNOG TRŽIŠNOG RIZIKA, KOD NAS POSTOJI I DODATNI KOJI JE POSLEDICA LOŠEG INSTITUCIONALNOG OKVIRA, ALI PRVENSTVENO LOŠEG I SPOROG PRAVOSUĐA I VISOKE KORUPCIJE





Prema poslednjim, decembarskim podacima Narodne banke Srbije, cena dinarskih kredita za privredu u proseku je tokom 2023. godine iznosila 8,42 odsto, dok su krediti u evrima i indeksirani u toj valuti nosili prosečnu kamatu od 6,66 odsto. Poslednji put su se naši privrednici suočili sa tolikom cenom bankarskih pozajmica 2013. godine kada je reč o evrokreditima, odnosno 2015. za dinarske kredite, a ranije su bili i skuplji.

Podaci Udruženja banaka Srbije za prošlu godinu u najboljem slučaju ukazuju na stagnaciju kreditne aktivnosti – ukupna vrednost kredita za pravna lica i preduzetnike poslednjeg dana 2022. iznosila je 1.918 miliona dinara, da bi 31. decembra 2023. iznosila 1.948 miliona dinara, s tim da je u slučaju preduzetnika došlo do razduživanja, pa je ukupna vrednost pozajmica sa 71.329 miliona dinara opala na 70.381 milion dinara.

No, nije ovo prvo doba visokih kamata za domaće privrednike. Štaviše, 2011. godine prosečna kamata na dinarske kredite privredi iznosila je 17,4 odsto za dinarske, odnosno 8,15 za kredite u evrima.

- Mene često pitaju kako je sad kad je kriza, a ja odgovaram – otkad znam za sebe kriza je, ne vidim neku razliku – kaže za Biznis.rs Goran Kovačević, osnivač trgovinskog lanca Gomex, koji je i danas, gotovo 30 godina od započinjanja tog posla, ostao u vlasničkoj strukturi sa 48 odsto.

Konstatuje da smo se „vratili na poče-

Kreditni pravim licima i preduzetnicima (u mln. RSD)

NA DAN	PRAVNA LICA	PREDUZETNICI	UKUPNO
31.12.2022.	1.847.252	71.329	1.918.581
31.1.2023.	1.820.873	69.790	1.890.663
28.2.2023.	1.812.985	69.216	1.882.201
31.3.2023.	1.824.365	69.326	1.893.691
30.4.2023.	1.825.146	69.888	1.895.034
31.5.2023.	1.823.772	69.108	1.892.880
30.6.2023.	1.844.364	69.893	1.914.257
15.9.2023.	1.847.265	68.348	1.915.613
30.9.2023.	1.861.856	69.339	1.931.195
31.10.2023.	1.859.530	68.840	1.928.370
30.11.2023.	1.864.408	69.187	1.933.595
31.12.2023.	1.877.735	70.381	1.948.116

IZVOR: UDRUŽENJE BANAKA SRBIJE

tak” sa prekidom politika niskih kamata, a da se, sa druge strane, nije promenilo to da se domaće firme najčešće finansiraju iz sopstvenih sredstava i pozajmica od porodice. Bankama se okreću kada su iscrple druge mogućnosti.

- Kamate se, koliko vidim, kreću oko šest do devet ili deset odsto, dakle morate imati ozbiljan biznis koji može da odbaci toliko da biste otplatili ratu i nešto sitno zaradili, a pitanje je koliko vam ostane za druge potrebe kada se zadužite za osam odsto kod banke – ističe Kovačević.

Da li smo se, međutim, i kao građani i kao privreda previše navikli na „nenormalne” okolnosti niskih, pa čak i negativnih referentnih stopa koje su nastupile kao posledica globalnih programa za

ublažavanje velike svetske ekonomske krize, poznate i pod nadimkom SEKA?

- U teoriji postoji koncept prirodne kamatne stope, čiji nivo bi bio onaj pri kome bi se postigla potencijalna stopa ekonomskog rasta, a ne bi dolazilo do ubrzanja inflacije, ali je u praksi jako teško odrediti njen tačan iznos – podseća ekonomista Mihailo Gajić, izvršni direktor Libertarijanskog kluba Libek, odgovarajući na naše pitanje da li su aktuelne kamatne stope zaista visoke ili je to samo „subjektivni osećaj”.

- Kamatne stope danas su nominalno značajno više nego što je to bio slučaj u prethodnim godinama. Ali ovakva kretanja su bila posledica ne samo ekonomskih fundamenata nego i monetarne

FINANSIRANJE KROZ DOKAPITALIZACIJU JE DOBAR I OZBILJAN NAČIN FINANSIRANJA AKO ZNATE ŠTA HOĆETE. U TOME SU VAŽNE DVE STVARI: JEDNA JE DA TO ISKORISTITE DA PRIVREMENO PRODATE DEO SVOG VLASNIČKOG UDELA KAKO BI SE LAKŠE FINANSIRALI, A DRUGA DA SE ZA POSLOVANJE SA FONDOVIMA ODLUČITE KADA ŽELITE DA IZADETE IZ POSLA U ODREĐENOM PERIODU – GORAN KOVAČEVIĆ



FOTO: PRIVATNA RHIVA

Kreditna linija EBRD i AIK banke vredna 50 miliona evra

AIK banka je krajem januara potpisala ugovor sa Evropskom bankom za obnovu i razvoj o kreditnoj liniji vrednoj 50 miliona evra, koja je namenjena jačanju poslovanja malih i srednjih preduzeća i realizaciji brojnih investicionih projekata. Tim povodom smo razgovarali sa Matejom Dičićem, direktorom Sektora za privredu AIK banke.

Kakva su iskustva AIK banke kada je reč o kreditnim linijama poput aktuelne sa EBRD-om u pogledu tražnje za sredstvima - kakve kompanije ih traže, iz kojih sektora i kolika je uspešnost u servisiranju obaveza?

- Dosadašnja iskustva naše banke u odobravanju i isplati biznis kredita iz posebnih kreditnih linija, koje su ugovorene sa velikim međunarodnim investitorima, su izuzetno pozitivna. Reč je o plasmanima koji se odobravaju uz dodatne pogodnosti za klijente, bilo da je reč o nižim kamatnim stopama, bilo da su u pitanju dodatni benefiti u pogledu neophodnog obezbeđenja ili kolaterala.

Takve pogodnosti su od izuzetno velikog značaja za domaće privrednike i umnogome im olakšavaju pristup povoljnim izvorima finansiranja. Za domaću privredu to je odlično ohrabrenje i veliki podsticaj, jer ovi aranžmani omogućavaju malim i srednjim preduzećima da nastave svoje investicione cikluse, da dodatno



Mateja Dičić

FOTO: AIK BANKA

investiraju u svoje poslovanje, da započnu ili nastave sa realizacijom dodatnih ulaganja u osnovna sredstva, kao i da nastave sa širenjem ili modernizacijom svojih poslovnih i proizvodnih kapaciteta.

Interesovanje za ove kredite pokazuju preduzeća iz svih sektora, što je u potpunosti razumljivo. Zajednička karakteristika svih je želja da se razvijaju i da dodatno ulažu u svoje poslovanje. Tu je svakako i želja da jačaju svoju konkurentnost, kao i da konstantno inoviraju ponudu i da na tržište plasiraju nove usluge i proizvode.

Pod kojim uslovima će biti odobravani krediti iz linije sa EBRD-om?

- Ovo je specifična kreditna linija, prvenstveno zbog toga što će čak 30 odsto

odobrenih sredstava biti namenjeno za podršku „zelenim“ projektima, odnosno investicijama domaćih preduzeća u ekološki održive i odgovorne poslove. Takođe, čak 60 odsto svih sredstava biće iskorišćeno za podršku preduzećima čije sedište nije u Beogradu, već u manje razvijenim krajevima Srbije.

To je veliki kvalitet ovog finansijskog aranžmana, jer doprinosi ravnomernom regionalnom razvoju i dodatno će podstaci naše privrednike da se razvijaju održivo, kao i da svoje poslovanje što više usklađuju sa zahtevnim ESG standardima. Krediti koji će se finansirati iz ove linije će omogućiti našim klijentima da povoljnije i jednostavnije realizuju svoje investicije, kao i da nastave sa širenjem i razvojem poslovanja.

politike. Evropska centralna banka je 2014. spustila kamatnu stopu na do tada istorijske minimume. Sa rastom inflacije, kamatne stope počele su prirodno da rastu i da se vraćaju u prethodne okvire ili da ih nadilaze. Sadašnje visoke stope su posledica prethodno previše niskih kamata. Sve dok se inflacija ne vrati u svoje dugoročne ciljne vrednosti, ne verujem da može doći do smanjivanja kamatnih stopa – ocenio je Gajić u razgovoru za Bz-nis.rs.

Visoke kamate nisu krive za podinvestiranost u MSP sektoru

Pitanje je, takođe, i da li će snižavanje kamata, jednom kada počne, doneti olakšanje ili samo predah kada je u pitanju finansiranje poslovanja, posebno kada je

reč o malim i srednjim preduzećima.

- Investicije MSP finansirane iz kredita pale su iako kamatna stopa tek sada ulazi u realnu zonu – skreće pažnju Pavle Medić, zamenik glavnog ekonomiste u Centru za visoke ekonomske studije (CEVES). Taj centar je osmislio MSP Kompas, besplatni interaktivni portal i alat koji omogućava detaljan uvid u konkurentnost sektora i faktore koji na nju utiču.

- Kada posmatramo novoodobrene investicione kredite za MSP, zaključno sa oktobrom beležimo pad od 35 odsto u odnosu na 2021. godinu, odnosno oko 15 odsto u odnosu na 2022. godinu. Pad zaduživanja velikih kompanija za investiranje postoji, ali osetno je blaži i iznosi 20 odsto u odnosu na 2021. godinu. Sa druge strane, snižavanje kamatnih stopa u Srbiji zavisiće od snižavanja kamatnih stopa

Federalnih rezervi i Evropske centralne banke, kao i kontrole inflacije. Za FED i ECB se može očekivati redukcija kamatnih stopa od 125 do 175 baznih poena, kao što se može očekivati i da će se inflacija do kraja 2024. približiti gornjoj granici koridora – što u suštini znači da se do kraja godine može očekivati redukcija za oko 100 baznih poena i u Srbiji, odnosno za jedan procentni poen do kraja godine – ističe Medić.

Imajući u vidu da će se inflacija prepoloviti, a kamatne stope opasti za otprilike jedan procentni poen, kako objašnjava, može se zaključiti da će tokom 2024. realne kamatne stope rasti – što na kraju znači da ne možemo očekivati rast investicija po osnovu kretanja kamatnih stopa koje će nominalno opadati, ali realno najverovatnije rasti.



FOTO: MILICA RILAK



SADAŠNJE VISOKE STOPE SU POSLEDICA PRETHODNO PREVIŠE NISKIH KAMATA. SVE DOK SE INFLACIJA NE VRATI U SVOJE DUGOROČNE CILJANE VREDNOSTI, NE VERUJEM DA MOŽE DOĆI DO SMANJIVANJA KAMATNIH STOPA – MIHAILO GAJIĆ

Medić naglašava da se upravo u vezi visine kamatnih stopa, odnosno odobrenih kredita i investiranja MSP, krije jedna od najznačajnijih slabosti investicione aktivnosti MSP sektora.

- Maločas smo izneli informaciju o tome koliki je pad investicija MSP sektora koje se finansiraju zaduživanjem kod banaka. A zapravo, MSP finansiraju oko 80 odsto vrednosti investicija iz sopstvenih izvora, što znači da je direktan uticaj pada kredita na investicije relativno mali. Sa makro strane, investicije MSP su zapravo veoma male u poređenju sa drugim zemljama. Srbija jeste dostigla nivo bruto fiksnih investicija od oko 24 odsto, ali je to i dalje nedovoljno – a ključnu ulogu u tome imaju MSP koja u Srbiji investiraju neverovatnih duplo manje nego MSP u EU ili pet odsto BDP-a naspram evropskih deset odsto. Drukčije rečeno, 80 odsto investicija u Srbiji čine država i strane direktne investicije (SDI) – upozorava Medić.

Mihailo Gajić potvrđuje da se domaća MSP kod poslovnih banaka zadužuju samo kad moraju.

- Domaće kompanije, naročito mikro i mala preduzeća, prilično su nevidljive za banke. Razlozi za to su opreznost banaka pri pozajmljivanju, jer su male domaće kompanije veoma nesigurni klijenti pošto posluju na tržištu sa visokom neizvesnošću. Pored standardnog tržišnog rizika koji je prisutan i u drugim ekonomijama, kod nas postoji dodatni rizik koji je posledica lošeg institucionalnog okvira, ali prvenstveno lošeg i sporog pravosuđa i visoke korupcije. Zbog toga banke nisu spremne da finansiraju ovaj sektor, ili moraju da ukalkulišu dodatnu premiju za rizik u kamatnu stopu, što

onda ove kredite čini skupim za potencijalne klijente – objašnjava Gajić razloge zbog kojih se MSP uglavnom finansiraju iz sopstvenih izvora.

Posledice finansiranja iz „zadržanih profita”, kako ističe, oseća cela privreda.

- Takav pristup usporava njihov razvoj. Na makro nivou, ovo se ogleda u niskim domaćim investicijama, i shodno tome nižoj stopi ekonomskog rasta, što naravno ima posledice i po zapošljavanje i rast dohodaka – kaže Gajić.

Pavle Medić naglašava da CEVES-ov MSP Kompas indeks zaista pokazuje podinvestiranost i generalno slabu sklonost ka investicijama, naročito fizičkim koje zahtevaju veća ulaganja.

- Kompas koji meri uzroke konkurentnosti MSP sektora upravo pokazuje da među različitim vrstama investicija najslabije stoje one koje se odnose na proširenje kapaciteta. Takođe, pokazuje i manjak sklonosti ka investiranju, čak i kada je sentiment preduzeća za narednih pet godina zapravo veoma pozitivan, jer ga ne prate ni značajne investicije u prethodnom periodu, ni planovi za budućnost – objašnjava zamenik glavnog ekonomiste CEVES-a.

Sve to, uz sklonost ka oslanjanju na sopstvene izvore stvar, prema njegovim rečima, začarani krug.

- Upravo nas to i dovodi u ovu situaciju da možemo da tvrdimo da rast kamatnih stopa ne može biti krivac za niske investicije – uostalom, investicije bi onda bile drastično veće kada su kamatne stope na investicione kredite bile oko tri odsto. Tu direktno dolazimo do zaključka da je finansijsko upravljanje u MSP još uvek na solidno niskom nivou, a imajući u vidu optimizam koji ne prate investicije, mo-

žemo sličan zaključak da izvučemo i za poslovno upravljanje u celini – zaključuje Medić.

Malo različitih izvora finansiranja – slaba privreda

Goran Kovačević, koji je posle prodaje 51 odsto kapitala Gomexa suvlasnik i predsednik Nadzornog odbora kompanije, ipak smatra da su kamate za kredite namenjene privredi danas visoke, ali ukazuje i da nešto ponovo ne štima sa širom slikom odnosa banaka i privrede.

- Banke i njihovi krediti su značajan deo sistema, koji su kroz istoriju imali ozbiljan udeo u privrednom razvoju. I danas, naravno, ukoliko imate ozbiljan posao, bez banaka se ne može. Sa druge strane, ako želite da se finansirate isključivo iz sopstvenih sredstava, to je praktično nemoguće. Gde je problem? Video sam da su opet emitovane dinarske obveznice, i da su lokalne banke kupile polovinu emisije. To znači da se njima daleko više isplati to da rade nego da kreditiraju privredu, gde određeni rizik uvek postoji, iako je jasno da se srpska privreda i građani izuzetno ozbiljno i odgovorno odnose prema svojoj obavezi otplate pozajmica – ističe Kovačević.

Smatra, takođe, da se u raspodelu državnih fondova i podsticaja previše lako uplete politika, i podseća na tužnu sudbinu Razvojne banke Vojvodine, osnovane kao odgovor na uporne apele domaće privrede da se uspostavi razvojna banka po uzoru na gotovo sve ekonomski uspešne države.

- Ideja osnivanja razvojne banke kao takve je dobra, ali smo naučili lekciju da, ako ćete sve politizovati, onda bolje da je

ne pravite – odmahuje glavom Kovačević, dok Pavle Medić iz CEVES-a dodaje da je opštepoznata činjenica da je srpski finansijski sistem bankocentričan, ali da možda još ne treba „otpisati“ razvojnu banku.

- Sa druge strane, ruku na srce, ni u Evropi preostali komercijalni vidovi finansiranja, poput berze, poslovnih anđela ili venture capital fondova nisu preterano važni za već etablirane MSP. Odnos preduzeća i banaka dosta je slab, ne samo zbog nivoa finansijske pismenosti privrede na koju se banke žale, već i zbog administrativne i hipotekarne zahtevnosti banaka prema MSP. Nesporno je da bi privredi praktične obuke iz finansijskog upravljanja bile značajne, ali bila bi i razvojna banka... Što se tiče visokih zahteva, što u pogledu administrativne i poslovne pismenosti, što u pogledu kolateralu, jedno od mogućih rešenja jeste osnivanje razvojne banke. O tome je pre nekog vremena govorio i predsednik Privredne komore Srbije Marko Čadež, međutim, još se ništa novo ne zna o toj inicijativi – ističe Medić.

Na kraju, naglašava da je teško pričati

o investicijama MSP, a ne spomenuti poslovno okruženje i činjenicu da je Srbija i dalje zemlja koja nema investicioni kreditni rejting, dominantno zbog institucionalnih faktora, a pre svega, kako kaže, visoke korupcije, dok u suštini zadovoljava ekonomske kriterijume.

- Kada pričamo o ekonomskoj politici, dodao bih da je Srbija jedina zemlja u Evropi koja poreski kredit za investicije daje velikim preduzećima, odnosno samo za velike investicije, a ne daje za investicije MSP. Ukidanje poreskog kredita 2013. godine, i činjenica da već deset godina nije vraćen jeste jedna je od većih grešaka ekonomske politike i njegovo vraćanje u nekom sličnom formatu u kom je bio ranije moglo bi da ima značajne efekte – dostizanje nivoa investicija MSP EU kroz desetak godina, što svakako nije malo imajući u vidu koliko sada zaostajemo. Na kraju krajeva za tu inicijativu se pored CEVES-a bore i Privredna komora Srbije, NALED, Unija poslodavaca Srbije, kao i većina drugih relevantnih poslovnih udruženja – navodi Pavle Medić.

Uvođenje poreskog kredita bio bi, pre-

ma njegovom mišljenju, dobar signal da država računa na domaću privredu. Sa druge strane, ukoliko bi gubitak fiskalnih prihoda po ovom osnovu bio briga, savetuje da se razmisli o fiskalno neutralnoj meri koja bi podrazumevala povećanja poreza na dobit i uvođenje poreskog kredita za one koji ulažu.

Dokapitalizacija na tržištu gde svi igraju na sigurno

Razmatrajući alternative za finansiranje domaće privrede, ekonomista Mihailo Gajić podseća da treba imati u vidu visoku evroizaciju finansijskog sektora i činjenicu da je najveći deo štednje i kredita iz evro izvora, što znači ili u evrima ili u dinarima, ali denominiran u evrima, kao i da na najveći deo kamatnih stopa ne možemo da utičemo, već će to ostati pod dominantnim uticajem monetarne politike ECB-a.

- Kako se inflacija bude vraćala u zadate okvire, tako će se i nominalne kamatne stope spuštati na neki niži nivo od sadašnjih. Na kratkoročnom planu, država može da subvencionise deo kamatnih





FOTO: CEVES



KADA POSMATRAMO NOVOODOBRENE INVESTICIONE KREDITE ZA MSP, ZAKLJUČNO SA OKTOBROM BELEŽIMO PAD OD 35 ODSOTO U ODNOSU NA 2021. GODINU, ODNOSNO OKO 15 ODSOTO U ODNOSU NA 2022. GODINU. PAD ZADUŽIVANJA VELIKIH KOMPA NIJA ZA INVESTIRANJE POSTOJI, ALI OSETNO JE BLAŽI I IZNOSI 20 ODSOTO U ODNOSU NA 2021. GODINU – PAVLE MEDIC

stopa za kredite za početnike u biznisu ili MSP – ovde će i dalje da postoji analiza rizika od strane banaka i neće biti političkih pritisaka da se krediti nameštaju politički povezanim licima koji onda te kredite neće vraćati, ali će kamatna stopa u konačnici biti niža jer će bankama biti sigurnije da finansiraju ovakve poduhvate – smatra Gajić.

Na dugi rok, kako kaže, dodatni rizik koji počiva na institucionalnom faktoru može da se umanjiti ili eliminiše reformama pravosuđa, regulatornog okvira i slično koje bi snažile vladavinu prava.

- Na političkom planu, značajan doprinos bio bi i članstvo Srbije u EU i na kraju u evrozoni. U ovom slučaju bismo mogli da očekujemo konvergenciju nivoa kamatnih stopa u Srbiji ka nivou onih u evrozoni – naglašava Gajić.

Goran Kovačević skreće pažnju i na to da, kada se iz analize „isključuje” državna i javna preduzeća, kao i ona čiji su osnivači strane kompanije, moramo da se suočimo sa tim da je naša privreda u stvari slaba.

- Bez jakih preduzeća nema razvoja. Takva preduzeća su sposobna da ulažu u razvoj da odvoje sredstva za stvari za koja nisu sigurni da li će biti dobre ili ne, dok ostali moraju da igraju na sigurno jer nemaju prostora da rizikuju – objašnjava Kovačević, prisećajući se svoje opaske iz intervju-a od pre desetak godina, kada je ocenio da u Srbiji nema puno dobrih dužnika.

- I banke u Srbiji igraju na sigurno. Sa obveznicama imaju dobro iskustvo, a naša država je uglavnom pokazala dobrotomernost prema bankama, jer u njihovom odnosu nije bilo lomova kakav se, recimo, par puta desio u Mađarskoj. Naša država ima stabilne finansije i makroekonomske pokazatelje pa bankari znaju da će zaraditi. Zašto bi ulazili u rizik sa privredom? – pita Kovačević i upozorava na posledicu takve logike svih aktera na našem tržištu.

- Novac se zato pozajmljuje firmama koje su već toliko jake da mogu i bez toga. Zato treba imati specifične načine finan-

siranja za male, srednje i velike firme, jer su njihove potrebe različite – savetuje Kovačević i otkriva da Gomex, čiji je većinski vlasnik od 2022. investicioni fond CEECAT Capital, danas o finansiranju pregovara sa Evropskom bankom za obnovu i razvoj (EBRD).

To je, inače, svojevrsni paradoks jer je Kovačević svojevremeno odbio ponudu EBRD-a i odlučio se da kompaniju razvija zajedno sa manjinskim partnerom. Tako je u vlasničku strukturu Gomexa pre 15 godina ušao prvi investicioni fond – SEAF.

- Finansiranje kroz dokapitalizaciju je dobar i ozbiljan način finansiranja ako znate šta hoćete. U tome su važne dve stvari: jedna je da to iskoristite da privremeno prodate deo svog vlasničkog udela kako bi se lakše finansirali, s tim što računam da ću za maksimalno pet godina otкупiti svoj udeo – objašnjava Kovačević.

Drugi način je, kako ističe, da se za poslovanje sa fondovima odlučite kada želite da izađete iz posla u određenom periodu, u kom slučaju kaže da je lakše da poslužete sa njima nego da sve radite sami.

- Najvažnije je da budete načisto sa tim da li hoćete da ostanete u biznisu do kraja, da to naslede vaša deca, da to postane porodični biznis ili želite da izađete – naglašava Kovačević, uz opasku da su njegova iskustva sa investicionim fondovima i više nego pozitivna.

- Radio sam sa dva investiciona fonda različite veličine, a pregovarao sam sa četiri ili pet. To su nezgodni pregovori, ali je čist posao, jer ti ljudi, kada već daju neki novac, gledaju da se obezbede da ne budu prevareni. Ako nađete zajednički jezik i znate šta hoćete, to je dobar način finansiranja i ostavlja više mogućnosti u budućnosti da razmišljate šta ćete i kako ćete – ispričao je Kovačević.

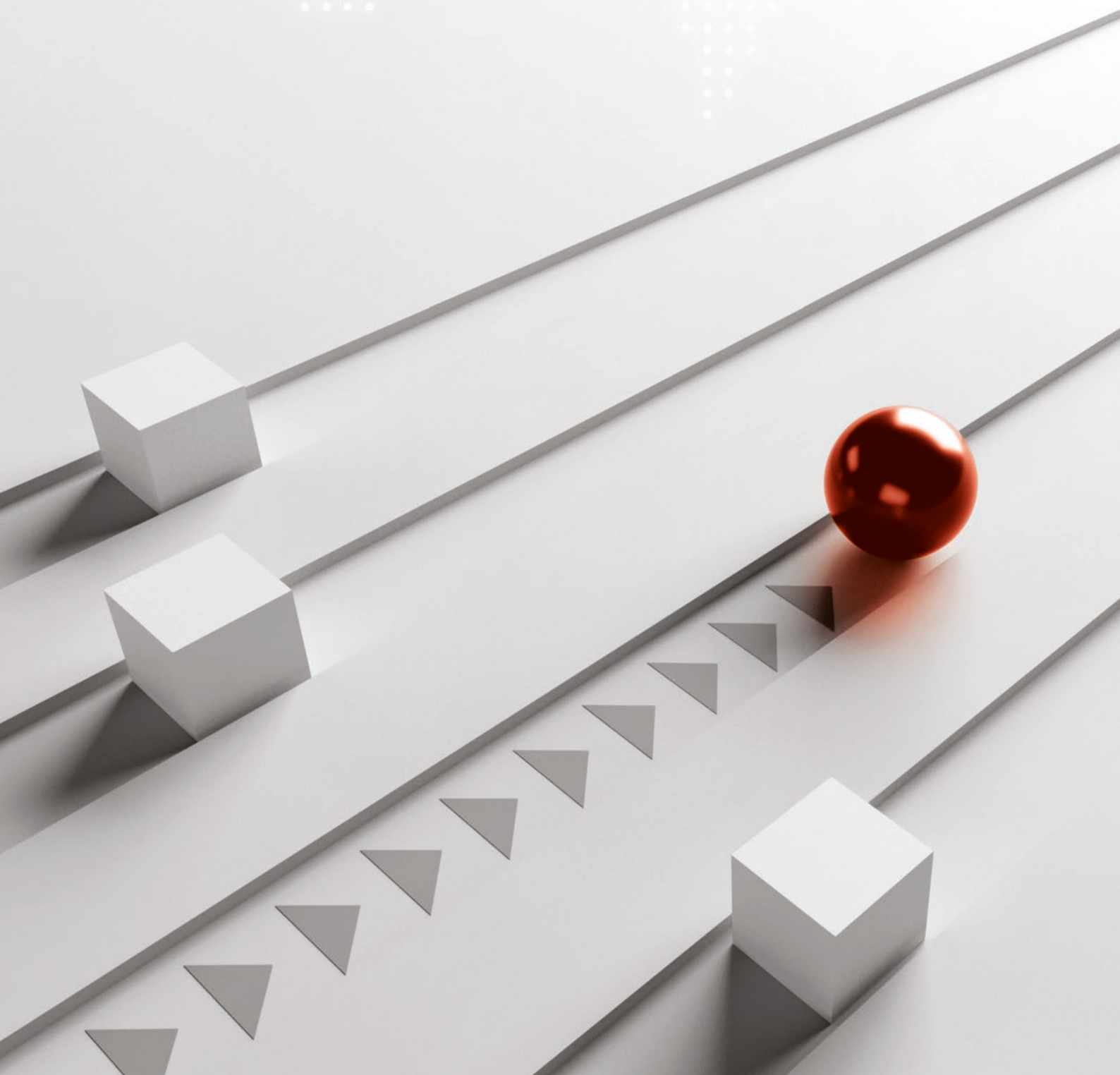
Zanimljivo je, ipak, da se sada sprema za pregovore sa EBRD-om, čiju je ponudu pre 15 godina odbio uz obrazloženje da mu nisu potrebni suvlasnici sa prevelikim uticajem na poslovanje, nego kreditori.

- Situacija se promenila utoliko što je vrsta finansiranja kakvu EBRD nudi danas veoma povoljna, dok je u isto vreme Gomex izrastao u veliku firmu, sa kakvom se drugačije pregovara – ponosan je Goran Kovačević.

MILICA RILAK

CompanyWall business

VAŠ USPEH JE
NAŠ ZAJEDNIČKI POSAO





ŽENE TREBA DODATNO OSNAŽITI I PODSTAĆI DA BUDU PREDUZETNICE

RANIJE SU SE ŽENE RETKO ODLUČIVALE ZA PREDUZETNIŠTVO, I TO PRE SVEGA IZ EGZISTENCIJALNIH RAZLOGA, ALI OKOLNOSTI SE MENJAJU, BAŠ KAO I RAZLOZI ZBOG KOJIH ŽENE POKREĆU SVOJ POSAO. MINISTARSTVO PRIVREDE JE ZA PODRŠKU ŽENSKOM PREDUZETNIŠTVU PROŠLE GODINE OBEZBEDILO 600 MILIONA DINARA BESPOVRATNIH SREDSTAVA, DOK JE FOND ZA RAZVOJ OBEZBEDIO ISTO TOLIKI IZNOS ZA KREDITNA SREDSTVA. SIGURNO JE DA ĆE SE PROGRAM NASTAVITI I U 2024. GODINI

Godina koju smo ispratili bila je veoma zahtevna, a da budem do kraja iskrena – i neizvesna i teška na domaćem i svetskom tržištu novca. Radili smo predano i posvećeno na osmišljavanju dodatnih načina da domaćoj privredi obezbedimo neophodan kapital, da upoznamo naše potencijalne korisnike i klijente sa planovima i namerama kako možemo da im budemo vetar u leđa u ostvarenju poslovnih snova i ambicija. Takođe, i kako da promene način poslovanja i isprate osnove cirkularne ekonomije, da se modernizuju i uplove u sigurne preduzetničke vode.

Ovakvo Tatjana Matić, direktorka Fonda za razvoj Republike Srbije, ocenjuje prethodnu godinu u kojoj je institucija koju vodi ukupno opredelila nešto više od devet milijardi dinara za kredite, od kojih su neki realizovani u saradnji sa Ministarstvom privrede, preko zajedničkih programa. U razgovoru za Biznis.rs ona govori o rezultatima, uspesima, ali i planovima Fonda za 2024. godinu.

- Od ukupno 299 privrednih subjekata kojima je odobren kredit u protekloj godini, Fond za razvoj je najviše kreditirao mikro preduzeća – 54,18 odsto, zatim slede mala preduzeća sa 24,75 odsto, srednja sa 19,40 procenata i velika preduzeća sa 1,67 odsto. Ako posmatramo koje su delatnosti bile najzastupljenije u prethodnoj godini, izdvaja se prerađivačka grana industrije. U ovoj oblasti su odobrena 73 kredita privrednim subjektima koji se bave proizvodnjom odeće, obuće, peciva, hleba, kolača, mlinjskih proizvoda, preradom i konzerviranjem voća i povrća. Među našim korisnicima

ima i dosta privrednih subjekata koji su iz oblasti građevinske delatnosti i trgovine. Svako od njih je uspeo, što je za nas najvažnije, da ostvari svoje planove, ideje, da realizuje i unapredi poslovanje i tako doprinese sve boljoj i kvalitetnijoj poslovnoj klimi u našoj zemlji. Taj uspeh je naša glavna dobit. Sa te strane mogu da kažem da smo kao Fond zadovoljni postignutim.

Naglašavam i da je postignut veliki uspeh koji se tiče naplate potraživanja u sudskim postupcima. Prethodnih godina naplata nije bila na zadovoljavajućem nivou i Fond se prošle godine suočio sa situacijom da nije u mogućnosti da odobri sve kreditne zahteve usled nedostatka sredstava, te da je svaki dinar dragocen. Stoga smo rešili da promenimo pristup i početkom 2023. godine angažovane su dve nove advokatske kancelarije, kao zamenu za dotadašnje četiri, a koje su svojim angažovanjem poboljšale naplatu spornih potraživanja Fonda za razvoj Republike Srbije. Takođe, u prvom kvartalu 2023. godine smo formirali Sektor za zastupanje i pravne poslove, čiji je cilj naplata spornih potraživanja od strane pravnika zaposlenih u Fondu, čime su minimalizovani propratni troškovi sudskih postupaka.

Prethodnih godina se naplata u proseku kretala oko 500 miliona dinara, dok je naplata spornih potraživanja u 2023. godini iznosila više od milijardu dinara!

Koji delovi Srbije su najzastupljeniji kada je reč o kreditima koje Fond odobrava i na šta su se ti zajmovi najviše odnosili? Da li govorimo o obrtnim sredstvima ili investicijama?

- Naši timovi intenzivno rade na ravnomernom razvoju svih regiona naše države. To je jedan od najvažnijih zadataka i naša misija koju predano sprovodimo, jer smatramo da svi zaslužuju iste šanse i prilike. Zato osim u Beogradu, koji je nedvosmisleno najjači privredni region, imamo od skoro kancelarije i u Novom Pazaru. To se pokazalo kao odličan način da dođemo do što više zainteresovanih privrednika.

Sve je sada onlajn i ta forma poslovanja zaista skraćuje vreme, olakšava ljudima procedure, ne moraju da dolaze po neke preliminarne informacije. Istovremeno, putem našeg sajta i onlajn platforme pojednostavili smo podnošenje zahteva. Na terenu smo stekli utisak da je za privrednike ovo baš značajan korak. A kada govorimo o zastupljenosti regiona, Beograd je svakako najzastupljeniji. Međutim, ne zaostaju ni privrednici iz Šumadije i Zapadne Srbije koji pripadaju Zlatiborskom okrugu, Moravičkom okrugu, Mačvanskom okrugu, tu su i firme iz Vojvodine, najvećim delom iz Sremskog okruga, zatim i privrednici iz Raškog okruga, Novog Pazara i Kraljeva. U našoj zemlji zaista ima mnogo privrednika sa inovativnim idejama koje smo spremni da podržimo sa naše strane, a najviše se sredstva koriste za nove investicije, kupovinu dodatne opreme i tranziciju poslovanja.

Posmatrajući zahteve za kreditima koji se odobravaju po programu Fonda, veća je bila potražnja za trajnim obrtnim sredstvima, dok se preko programa koje Fond sprovodi u saradnji sa Ministarstvom privrede odobravaju investicioni krediti.



Najavili ste da bi tokom ove godine trebalo da se aktivira program sa Francuskom razvojnom agencijom. U koje delatnosti ova agencija želi da plasira svoja sredstva?

- Tokom prethodne godine, pored aktiviranja postojećeg finansijskog programa sa Evropskom investicionom bankom, uz ogromnu i dragocenu podršku Ministarstva finansija i razumevanje i pomoć potpredsednika Vlade i ministra finansija Siniše Malog, ostvarili smo i važnu saradnju sa Francuskom razvojnom agencijom u cilju realizacije nove kreditne linije u iznosu od 200 miliona evra, namenjene razvojnim projektima koji se tiču zelene agende. Očekujemo da ćemo do kraja tekuće godine uspešno aktivirati i ponuditi privrednicima sredstva i iz ove kreditne linije.

Održali smo niz konstruktivnih sastanaka sa predstavnicima Francuske razvojne agencije, koja radi u regionu Zapadnog Balkana. Oni su najavili nedvosmisleni podršku Srbiji i našoj poslovnoj zajednici. Naše dve države po mnogim osnovama imaju dugu tradiciju saradnje i očekujemo da ćemo i u budućnosti zajednički raditi u mnogim oblastima na obostrano zadovoljstvo. Pre svega, to će biti u pogledu razvoja aktivnosti i saradnje na polju poboljšanja kvaliteta usluga sa ciljem jačeg doprinosa privatnih aktera u postizanju rezultata održivog razvoja, u oblasti održivog poslovanja i, uopšte, usmerene aktivnosti kojima bismo poboljšali život građana Srbije.

Detalji programa koji će realizovati Fond za razvoj Republike Srbije i Francuska razvojna agencija biće finalizovani na najvišem državnom nivou.

Koliko je interesovanje domaćih privrednika da se uključe u Fondove projekte zelene transformacije?

- Imajući u vidu značaj zelene ekonomije za našu zemlju, Fond intenzivno sprovodi aktivnosti na kreiranju i realizaciji programa koji će biti namenjeni isključivo zelenim projektima kojima se postiže pozivatan učinak, odnosno daje doprinos smanjenju zagađenja vazduha, vode, zemljišta, generalno zaštite životne sredine, ali i brojnim značajnim ekonomskim interesima. Kroz postojeće programe, Fond je posebnu pažnju usmeravao upravo kreditnim zahtevima



DVE TREĆINE STARTAPA OPSTAJE NA TRŽIŠTU

- Prema podacima kojima Fond raspolaže, od ukupno odobrenih plasmana startup kompanijama oko 70 odsto njih uspe da opstane na tržištu. Ovo je fenomenalan rezultat imajući u vidu da pokretanje kompanije, posebno one povezane sa novom tehnologijom, ponekad proizvodi ogromne profite svojim stvaraocima i investitorima, ali je i stopa neuspešnih pokušaja veoma visoka. U Srbiji su ovo noviji vidovi finansiranja malih početničkih biznisa, a mi želimo da budemo tu i za njih i da i na ovaj način podstaknemo razvoj malog i srednjeg preduzetništva.

Zapravo, ovo je samo jedan segment poslovanja kojim se bavimo da bismo unapredili privrednu strukturu i smanjili nezaposlenost – ističe Tatjana Matić.

koji su se odnosili na zelene projekte, i to u najvećoj meri na projekte za ugradnju solarnih panela i postrojenja za biogas.

Šef delegacije Evropske unije u Srbiji Emanuel Žiofre istakao je da je EU postavila visoki cilj za budućnost, a to je da Evropa postane klimatski neutralan kontinent do 2050. godine, a da se 57 odsto ciljeva dostigne do 2030. Da li je moguće da Srbija isprati te rokove?

- Srbija je svakako pouzdan partner EU na polju ostvarivanja agende i plana o klimatskim promenama. Oko ove

teme nema spora ni za koga na svetu, a Srbija je aktivan učesnik u svim razgovorima. Državni organi sa svoje strane rade ubrzano na pripremi strateških dokumenata, a klimatske promene u Srbiji zahtevaju hitnu akciju, jer se procenjuje da se naša zemlja zagreva nešto više od globalnog proseka. Usvojen je krovni Zakon o klimatskim promenama, a zatim i podzakonska akta. Izrađen je Program prilagođavanja na izmenjene klimatske uslove za period od 2023. do 2030. godine sa Akcionim planom, koji će biti prvi dokument te vrste u Srbiji.

Vlada Srbije je usvojila Strategiju niskougljeničnog razvoja za period do 2030. godine, sa projekcijama do 2050. godine. Realizacija će ubuduće zavisiti i od nas samih, ali i od pristupa fondovima i sredstvima koji će omogućiti tranziciju poslovanja svih poslovnih subjekata. Mi smo kao Fond za razvoj Republike Srbije posvećeni ovom cilju i kroz svoje podsticajne programe i kredite pomažemo poslovnoj zajednici u Srbiji da uspešno sprovede ovu tranziciju, jer znamo da je to zahtevan posao koji privrednici ne mogu samostalno da urade. Ne mogu da ne kažem da nas sve čeka dug put koji svakako moramo da pređemo i postignemo ono što se od nas očekuje, da bismo generacijama koje dolaze ostavili ekološki bezbednu sredinu.

Da li su mladi zainteresovani za preduzetništvo, i u kojoj meri koriste sredstva Fonda kao vid podrške za pokretanje svojih biznisa? Čime se mladi preduzetnici danas u našoj zemlji najviše bave?

- U saradnji sa Ministarstvom privrede, Fond sprovodi poseban Program podsticanja razvoja preduzetništva kroz finansijsku podršku za početnike u poslovanju i mlade u 2023. godini, namenjen mladim preduzetnicima, sa ciljem pružanja podrške osnivanju i opstanku novih preduzeća. Ovaj program predviđa odobravanje bespovratnih sredstava za nabavku opreme, alata i dostavnih vozila, tekuće održavanje poslovnog ili proizvodnog prostora, kao i operativne troškove. Takođe, navedenim Programom je predviđeno da se za podnete projekte istovremeno odobrava 30 odsto bespovratnih sredstava od strane Republike i 70 odsto kredita od strane Fonda,



po veoma povoljnim uslovima, dok je za privrednike iz nerazvijenih lokalnih samouprava taj procenat još povoljniji – 40 odsto bespovratnih sredstava i 60 odsto kredita.

Ministarstvo privrede je opredelilo 300 miliona dinara bespovratnih sredstava, dok će se preostali iznos investicionog ulaganja privrednih subjekata finansirati iz kredita Fonda za razvoj, za koje smo opredelili 700 miliona dinara. Ministarstvo i Fond ovaj program uspešno sprovode od 2016. godine.

Kao i svih predhodnih godina, nastavljen je trend izuzetnog interesovanja mladih za pokretanje sopstvenog posla i u 2023. godini. Najveći broj kreditnih

zahteva po ovom osnovu odnosio se na otvaranje restorana i pokretnih ugostiteljskih objekata, održavanje i popravku motornih vozila, proizvodnju hleba, svežeg peciva i kolača, delatnost frizerskih i kozmetičkih salona, kao i proizvodnju ostalog nameštaja.

Fond za razvoj Srbije veliku pažnju poklanja ženskom preduzetništvu. Koliki je odziv domaćih preduzetnica za kredite i projekte koje im nudite? Koliko sredstava je prethodne godine dodeljeno za ovaj vid podrške, a koliko je planirano za 2024. godinu?

- Tako je, smatramo da žene treba dodatno osnažiti i podstaći da sebi stvore

dobre uslove za rad i da se odvaži da postanu preduzetnice. U prethodnom periodu obilazili smo mnoge naše klijente i na terenu se jasno iskristalisalo koliko im ta finansijka pomoć u prvom trenutku znači. Koliko je važno da uz njih bude neko da bi od nezadovoljne žene na poslu postale uspešne direktorke ili menadžerke.

Generalno, postoji trend rasta ženskog preduzetništva, kako u svetu, tako i kod nas u Srbiji. U uslovima našeg okruženja, ranije su se žene retko odlučivale na preduzetništvo, i to pre svega iz egzistencijalnih razloga, pa se na žensko preduzetništvo dugo gledalo kao na puku strategiju preživljavanja. Okolnosti se, ipak, menjaju, kao i razlozi zbog kojih se žene odlučuju da pokrenu lični posao. Ubedljivo najveći odziv od kada se sprovodi program ženskog preduzetništva zabeležen je u 2023. godini.

Ministarstvo privrede je za ovaj vid podrške prošle godine obezbedilo 600 miliona dinara bespovratnih sredstava, dok je Fond obezbedio isto toliki iznos za kreditna sredstva. Sigurno je da će se ovaj vid podrške nastaviti i u 2024. godini.

MILICA VOJTEK

PREDUZETNICE NAJVIŠE TRAŽE KREDITE ZA STOMATOLOŠKE ORDINACIJE, KOZMETIČKE SALONE, PORESKI KONSALTING...

Koje delatnosti su najzastupljenije kada je u pitanju dodela kredita za razvoj ženskog preduzetništva?

- Kada govorimo o ženskom preduzetništvu, najveći broj kreditnih zahteva odnosi se na delatnost stomatološke prakse, frizerskih i kozmetičkih salona, računovodstvene, knjigovodstvene i revizorske poslove, poresko savetovanje, kao i delatnost nege i održavanja tela, proizvodnju hleba, svežeg peciva i kolača.



BEOGRAD SE VRAĆA NA KONGRESNU MAPU SVETA

U PROJEKAT REKONSTRUKCIJE ULOŽENO JE 118 MILIONA EVRA. JEDAN OD RAZLOGA ZBOG KOJIH JE UKUPNA INVESTICIJA DVA PUTA VEĆA OD PRVOBITNE PROCENE JESTE UPRAVO VELIKI SKOK CENA ENERGENATA, SIROVINA I MATERIJALA. ZATIM, TU JE VELIKI RASKORAK IZMEĐU PROJEKTOVANOG STANJA I ONOG ŠTO SMO ZATEKLI NA TERENU TOKOM REKONSTRUKCIJE. KAO TREĆI, A VEOMA ZNAČAJAN FAKTOR, ISTIČE SE PROŠIRENJE PROJEKTA NA SPOLJNO UREĐENJE I ŽELJA NAŠE KOMPANIJE DA IMPLEMENTIRA NAJSAVREMENIJA REŠENJA TOKOM IZVOĐENJA RADOVA

Beograd je u novu 2024. godinu ušao sa renoviranim Sava Centrom, koji se ponovo vratio na kongresnu mapu sveta. Tokom 45 dana poslovanja u 2023. godini u ovom objektu su događaji bili održavani gotovo svakog dana. Organizovano je 60 različitih manifestacija, sa više od 25.000 učesnika.

Generalna direktorka Sava Centra Kristina Milinčić kaže u razgovoru za Biznis.rs da ovakva posećenost jasno ukazuje da su organizatori prepoznali kvalitet prostora i usluga kojima objekat raspolaže, kao i da je tržištu zaista nedostajao moderan kongresni centar.

- Početak rada je bio izvanredan, baš kao što je krenula i ova godina. Kao što znate, mi još uvek ne posluje u punom kapacitetu, u septembru ove godine očekuje nas otvaranje Plave dvorane i praktično ulazimo u prvu punu godinu poslovanja tek 2025. Sava Centar na mnogo načina ima posebno mesto u emociji predstavnika Delta Holdinga i izuzetno smo ponosni što je ovaj arhitektonski biser deo našeg sistema – ističe naša sagovornica.

Kako će organizacija velikih događaja uticati na turističku ponudu Beograda, ali i na privredu glavnog grada uopšte? Mnogo je delatnosti povezano sa kongresnim aktivnostima.

- Obnovljeni Sava Centar ispunjava sve uslove za organizaciju najzahtevnijih i najvećih događaja i snažno pozicionira Beograd kao kongresnu destinaciju. Možemo da ugostimo događaje od preko 5.000 učesnika u istom trenutku što ne može nijedan kongresni centar u regionu ili ovom delu Evrope.

Kada imate kongresni centar koji može da smesti više hiljada učesnika u jednom trenutku, on postaje centar sveta. Vaš grad postaje mesto susreta najboljih u

određenoj oblasti kako bi razmenili iskustvo i znanje, stvaraju se nove poslovne prilike i kontakti. Ovo je od suštinskog značaja za brendiranje Beograda, kao poslovnog, kulturnog i naučnog centra, ali i kao mesta na kojem se povezuju donosioci odluka u različitim sferama i sektorima i dogovaraju važni poslovi.

Najčešće se učesnici kongresa u našoj zemlji zadržavaju u proseku tri dana i za to vreme potroše nekoliko hiljada evra, odnosno, prosečan posetilac kongresa potroši od 350 do 400 evra dnevno, što je i do tri puta više nego što potroši *leisure* turista. Nekoliko hiljada ljudi na jednom kongresu utiče na popunjenost svih hotelskih kapaciteta u gradu, a znači i do-

TOKOM 2024. GODINE PLANIRANO 15 DOGAĐAJA SA VIŠE HILJADA UČESNIKA

- Kongresna industrija je specifična, za organizaciju događaja aplicira se po nekoliko godina unapred. Zato smo pre otvaranja aktivno radili na bidovanju, davanju ponuda za organizaciju velikih i značajnih kongresa. Već sada je izvesno da ćemo u ovoj godini biti domaćini preko 200 različitih događaja, od kojih je 15 sa više hiljada učesnika.

U narednim godinama ističu se veći događaji sa više od hiljadu učesnika, kao što su Evropski kongres vaskularnih hirurga, Evropski kongres endoskopske hirurgije. Ključni događaj u 2025. godini biće Evropski kongres kardiologa za srčanu insuficijenciju sa oko 8.000 učesnika. Postoji još čitav niz velikih kongresa koje ne mogu da najavim pre nego što ih međunarodne asocijacije zvanično ne objave u svojim kalendarima – kaže Kristina Milinčić.

datni posao za ugostitelje, taksiste i mnoge druge uslužne delatnosti. To je velika razvojna šansa za Beograd i Srbiju, kao i ceo naš region.

Kako je tekla rekonstrukcija Sava Centra? Koliko je status zaštićenog kulturnog dobra uticao na izvođenje i složenost radova koji su trajali skoro dve godine?

- Status spomenika kulture svakako je značajno uticao na celokupan projekat. Zadatak da nešto sačuvate, a da ga istovremeno učinite modernim predstavlja pravi izazov i zaista sam ponosna kako je naš arhitektonski i inženjerski tim realizovao ovaj projekat. Kada je otvoren 1977. godine, Sava Centar je predstavljao ponos tadašnje Jugoslavije, predstavljao je simbol snage i modernosti tadašnje države. Svi saradnici na projektu imali su važan zadatak da očuvaju autentičnost zdanja koje predstavlja simbol Beograda, ali i da ga istovremeno učine modernim i savremenim prostorom koji je sada ponos našeg regiona.

Radove smo izvodili u saradnji sa Zavodom za zaštitu spomenika kulture i od prvog dana ta saradnja je bila besprekorna. Sačuvani su svi prepoznatljivi elementi, sačuvana je namena i sada Sava Centar predstavlja skladnu kombinaciju rešenja koja su se pokazala vanvremenskim i novih, inovativnih rešenja koja čine ovaj objekat savremenim, održivim i energetski efikasnim. Uvek nam je drago da čujemo – "Sava Centar je isti, a opet nov", jer tada znamo da smo uradili jako dobar posao.

Koliko novca je uloženo u ceo projekat i kako je na realizaciju uticala opšta ekonomska situacija i sve globalne krize kroz koje prolazimo tokom proteklih nekoliko godina?



- U projekat rekonstrukcije uloženo je 118 miliona evra. Jedan od razloga zbog kojih je ukupna investicija dva puta veća od prvobitne procene jeste upravo veliki skok cena energenata, sirovina i materijala. Zatim, tu je veliki raskorak između projektovanog stanja i onog što smo zatekli na terenu tokom rekonstrukcije. Kao treći, a veoma značajan faktor, ističe se proširenje projekta na spoljno uređenje i želja naše kompanije da implementira najsavremenija rešenja tokom izvođenja radova. Rezultat ovakve investicije je najveći i najmoderniji kongresni centar u ovom delu Evrope.

Kada očekujete povrat investicije?

- Povrat investicije od 118 miliona evra ne očekujemo u početnom periodu i naše procene su da je potrebno od 15 do 18 godina. Upravo iz tog razloga kažemo da Sava Centar za Deltu nije profitni centar. On je neka vrsta našeg ulaganja u budućnost i u zajednicu u kojoj uspešno radimo već 33 godine.

Sava Centar je veoma važan za reputaciju Beograda i Srbije kao kongresne destinacije i iz istog razloga značajan je za našu kompaniju. Ostvaruje veliku sinergiju sa našim hotelskim, ali i svim drugim biznisima koji posluju u okviru Delta Holding sistema.

Da li ste prilikom rekonstrukcije pratili trendove u kongresnom turizmu i ugledali se na neke svetske kongresne centre? Koliki su sada kapaciteti objekta?

- U vreme kada je izgrađen Sava Centar je bio izuzetno moderan i gotovo jedinstven, okrenut budućnosti, zbog čega je služio za ugled brojnim kongresnim centrima u svetu. Istina je da su se međunarodni standardi u mnogo čemu promenili, pa smo prilikom renoviranja imali potrebu da određene detalje unapredimo i osavremenimo.

To se najviše odnosi na unutrašnju konfiguraciju prostora, pa je broj sala skoro tri puta veći – umesto nekadašnjih 16 sada imamo 46 sala različitih kapaciteta. Napravljena je jasna podela na kongresni, poslovni i kulturni deo, tako da posetioци i korisnici mogu na najudobniji i najefikasniji način da realizuju ono zbog čega su došli u naš centar. Tehnološki gledano, to je danas jedan od najmodernijih kongresnih centara. Posebnu pažnju



posvetili smo ekološkoj odgovornosti, zelenilu, energetske efikasnosti, jer je očuvanje prirode nešto što je podjednako važno i nama i svim klijentima sa kojima radimo.

Posebnu atrakciju predstavlja prva *Immersive sala* koja pruža takozvano uranjajuće iskustvo i tehnički je opremljena za 360° projekciju video materijala, što može da ponudi svega nekoliko kongresnih centara u svetu. Ona je od prvog dana postala gotovo najpoželjnije mesto za većinu značajnih događaja u našem gradu. Sava Centar nudi i udobnu šoping zonu, zatim poslovni prostor visoke kategorije u kojem su smešteni vodeći domaći i globalni brendovi. Od septembra ove godine počće da radi i Plava dvorana sa 4.000 mesta, što znači da će od tada Sava Centar ponovo biti domaćin i velikih kulturnih i zabavnih događaja.

Da li ima još slobodnog prostora u poslovnom delu Sava Centra i kakvo je interesovanje?

- Više od dve trećine poslovnog prostora je izdato. Čak i tokom rekonstrukcije postojalo je veliko interesovanje zakupaca i možemo sa sigurnošću da kažemo da je tržište prepoznalo kvalitet naše ponude. U poslovnoj zoni, mnoge kompanije prepoznale su jedinstvenost kancelarijskih prostora A klase i odabrale Sava Centar kao novi prostor za svoje zaposlene. U moderno opremljenim, dizajniranim i fleksibilnim kancelarijama, kao i vrhunskim uslovima za rad, svoje poslovne aktivnosti u poslovnoj zoni obavljaju tele-

komunikacione, građevinske kompanije, mediji i mnogi drugi.

Slično je i sa šoping zonom čiji kapaciteti su gotovo popunjeni, a jedna od ključnih prednosti jeste raznovrsna ponuda svetskih i domaćih brendova. U okviru ove zone posetioцима su na raspolaganju vodeći maloprodajni lanci, kafeterija, pet shop, prodavnica tehnike, banka, menjačnica, knjižara i butici vrhunskih komada. Vodili smo računa da šoping zona omogući jednostavnu nabavku zaposlenima u objektu, kao i našim sugrađanima koji žive i rade u neposrednoj blizini Sava Centra.

Kakvi su planovi za rekonstrukciju u narednom periodu? Na čemu još treba raditi, osim već najavljenog završetka i otvaranja čuvene Plave dvorane?

- Pre svega, prema planu nastavljamo sa rekonstrukcijom objekta u kom se nalazi Plava dvorana. Sa otvaranjem ovog dela objekta biće otvoren i hol ispred dvorane u kojem smo sa nestrpljenjem čekali projekcije filmskih premijera i nastupe svetskih i domaćih umetnika. Jedna od novina u našem projektu biće potpuno novi i uređen prostor. U samom srcu Sava Centra otvorićemo zimsku baštu, koja će predstavljati zelenu oazu na više od 1.000 metara kvadratnih, obogaćenu prirodnim osvetljenjem i pravim zelenim zidovima koji će doprineti boljem ugođaju posetilaca. Takođe, u narednom periodu očekuje nas uređenje okoline Sava Centra jer je naša želja da ovaj prostor učinimo pravom zelenom oazom.

MARKO ANDREJIĆ

AGENCIJA ZA
KNJIGOVODSTVO **EKONOM**

Kneza Miloša 28/14 19250 Majdanpek
064/1928993
agencija.ekonom@live.com

FINEST ACCOUNT

PREDUZEĆE ZA KNJIGOVODSTVENE USLUGE
LICENCIIRANI KNJIGOVOĐA
REVIZIJA I PORESKO SAVETOVANJE

Husinskih Rudara 2 11060 Beograd
011/2971681 065/8894304
finest.od@gmail.com



VEŠTAČKA INTELIGENCIJA PRUŽA ŠIROKE MOGUĆNOSTI FINANSIJSKOM SEKTORU

SAVREMENE PLATNE METODE SU DIGITALNE I SAMIM TIM KORISNIČKO ISKUSTVO JE PRAKTIČNO, BRZO I INTUITIVNO, ODNOSNO USKLAĐENO SA NAVIKAMA SAVREMENOG KORISNIKA. OVO JE POSEBNO TAČNO KADA JE REČ O MOBILNIM NOVČANICIMA JER SE ONE OSLANJAJU NA MOBILNE TELEFONE KAO UREĐAJE KOJE SVAKO OD NAS PRAKTIČNO UVEK IMA SA SOBOM, TAKO DA DIGITALIZACIJA KARTICE I NJENO KORIŠĆENJE IZ MOBILNOG NOVČANIKA PRUŽA NOVI NIVO PRAKTIČNOSTI U PLAĆANJU

Zadovoljni smo postignutim rezultatima. Prethodnih nekoliko godina su definitivno bile godine promena i izazova i rekla bih da je posledica svega toga postala veća agilnost i spremnost biznisa i korisnika na promene. Za neke od njih promene znače prelazak na elektronska plaćanja, za druge je to dalja digitalizacija, implementacija AI tehnologije u poslovanje. U godini za nama nastavili smo da radimo na sprovođenju svojih dugogodišnjih ciljeva i planova koji su usmereni na dalju digitalizaciju tržišta i biznisa, i na omogućavanje jednakih prilika svim građanima.

Ovakvo Jelena Ristić, direktorka kompanije Mastercard za tržišta Srbije, Bosne i Hercegovine i Crne Gore, ocenjuje poslovanje u prošloj i prethodnih nekoliko godina, s obzirom na čitav niz globalnih kriza kroz koje prolazimo od 2020. U razgovoru za Biznis.rs ona podseća na platne navike građana Srbije i regiona, ističe značaj digitalizacije i objašnjava mogućnosti koje sve prisutnija veštačka inteligencija pruža finansijskom sektoru.

- Uz sada već tradicionalne kampanje sa keš-bekom, povećali smo broj banaka koje izdaju mobilne novčanike u sve tri zemlje, implementirali digitalne servise koji značajno doprinose sigurnosti transakcija, unapređenom korisničkom iskustvu i lojalnosti klijenata, i drago mi je što uspevamo da proširimo percepciju o kompaniji Mastercard kao o tehnološkoj kompaniji, ne samo kao o kartičnom brendu. Posebno sam ponosna na tim koji i dalje ima volje i ideje da otvara nove

vertikale biznisa, podržava lokalnu zajednicu i inovira poslovanje, i to je zaista neprocenjivo – navodi naša sagovornica.

Kakve su navike građana Srbije i regiona, kada je reč o načinima plaćanja? Da li još uvek više volimo gotovinu ili polako raste bezgotovinsko, digitalno i onlajn plaćanje?

- Kada se radi dubinski presek tržišta, vidimo da postoje velike oscilacije u nivou razvoja i da su one duboko uslovljene demografskim i geografskim faktorima – prosto, ljudi u urbanim i ruralnim sredinama nemaju jednak pristup mogućnostima koje nudi savremeno tržište. Zbirno posmatrano, Crna Gora je recimo najpribližnija evropskom proseku po broju POS terminala po stanovniku, dok je taj odnos u Srbiji i BiH i dalje višestruko niži. Objektivno posmatrano – napredak svakako postoji i keš više nije „kralj“ u istoj meri kao što je to bio slučaj pre 10 godina. Na primer, sada ima pijaca na kojima se može plaćati karticama ili telefonima, isto je moguće uraditi kod kurira u trenutku dostave robe, postoji snažna opredeljenost ka tome da se sva državna plaćanja isplaćuju isključivo elektronski, dok su porezi u Srbiji kompletno prebačeni na bezgotovinska plaćanja. Sve to svedoči o tome da se promene u svesti građana dešavaju, ali definitivno je potrebno još dosta edukacije i zajedničkih napora da bismo tržište Srbije doveli na nivo razvijenih evropskih tržišta.

Kakvo je korisničko iskustvo kada je reč o ovim novim vrstama plaćanja? Sve su brojnije i loyalty aplikacije koje koriste prednosti digitalizacije za personalizovanje ponude.

- Savremene platne metode su digitalne i samim tim korisničko iskustvo je praktično, brzo i intuitivno, odnosno usklađeno sa navikama savremenog korisnika. Ovo je posebno tačno kada je reč o mobilnim novčanicima jer se oni oslanjaju na mobilne telefone kao uređaje koje svako od nas praktično uvek ima sa sobom, tako da digitalizacija kartice i njeno korišćenje iz mobilnog novčanika pruža novi nivo praktičnosti u plaćanju. Novčanici će u sve većoj meri početi da se otvaraju za loyalty kartice – postoje aplikacije koje to već nude, tako da je naredni logični korak razvoja ukrštanje funkcionalnosti za još više besprekorno korisničko iskustvo.

U domenu personalizacije, koja jeste i buzzword, ali i realna poslovna potreba, servisi koje mi razvijamo su već prepoznati kao efikasni i nalaze se u širokoj primeni. Odličan primer je Dynamic Yield, koji na osnovu aktivnosti korisnika na veb-prodavnicima kreira preporuke koje odgovaraju profilu i afinitetu svakog pojedinca, kako bi svi imali intuitivno korisničko iskustvo. Platforma koristi veoma naprednu Dynamic Yield tehnologiju personalizacije i na osnovu ponašanja svakog potrošača kreira preporuke bazirane na vizuelnom identitetu i vrednostima svakog brenda, ali i afinitetima potrošača. Ovakva rešenja predstavljaju budućnost kupovine, koja donosi

svakom korisniku personalizovano i pojednostavljeno korisničko iskustvo. Mastercard će nastaviti i u budućnosti svoju misiju razvoja tehnologije radi pružanja najbolje usluge svim korisnicima.

A koji su najveći izazovi za rast digitalnih transakcija – edukacija, tehnologija, sajber bezbednost?

- Svi nabrojani izazovi su u određenoj meri prisutni. Na našem tržištu, mi smo često najviše usmereni upravo na edukaciju o širokim mogućnostima koje nude bezgotovinska plaćanja. Naši napori idu dalje od zaštite same transakcije, već nastojimo da stvorimo nov pristup da zaštitimo ekosistem i svaku interakciju u okviru njega. Iz tog razloga smo posvećeni edukaciji tržišta, kako bi svi korisnici bili upućeni u pouzdanost i jednostavnost koju digitalne transakcije nude. Najveću ulogu u rešavanju ovih izazova imaju javne i privatne kompanije koje nude rešenja u ovim oblastima, a najbolji rezultati se ostvaruju kroz njihova međusobna partnerstva. Dobar primer za to je i inicijativa Bolji način, gde sa svojim partnerima nastojimo da prevaziđemo prihvatni jaz kada je reč o bezgotovinskom plaćanju.

Kakva je saradnja sa trgovcima, a kakva sa bankama? Naglašavali ste da je potrebno dodatno raditi na omogućavanju bezgotovinskih plaćanja izvan velikih gradskih centara, a prodavci se i dalje najčešće žale na velike provizije prilikom plaćanja karticama.

- Mi sarađujemo sa obe strane – i sa bankama i sa trgovcima – jer je naša uloga u ekosistemu takva da povezuje mo ceo ekosistem, ali činjenica je da banke i trgovci imaju direktan poslovni odnos koji je stvar dogovora. Svaka usluga ima svoje benefite i na kraju krajeva, pitanje je procene koji je odnos uložnog i dobijenog – edukativni napori se ulažu u tom pravcu da sve strane u platnom ekosistemu osveste te benefite, kako bi donele edukovane odluke u vezi sa svojim biznisom i finansijama.

Koliko trgovaca, ali i potrošača, u Srbiji je upoznato sa mogućnošću da

NASTAVIĆEMO DA RAZVIJAMO ALTERNATIVNE METODE PLAĆANJA SA JASNIM FOKUSOM NA PRIVATNOST I SIGURNOST PODATAKA, UKLJUČUJUĆI I ETIČKI PRISTUP AKTIVNIJEM KORIŠĆENJU VEŠTAČKE INTELIGENCIJE I OČEKUJEMO JOŠ ŠIRU IMPLEMENTACIJU REŠENJA BAZIRANIH NA AI U NAREDNAJ GODINI

mobilni telefon postane prihvatni uređaj za kartice? Koliko je takvih primera do sada?

- Tap on Phone rešenje (POS terminal na mobilnom telefonu) je idealno rešenje za biznise kojima je potreban fleksibilan, brz i moderan način da prihvataju bezgotovinska plaćanja i već neko vreme je dostupan u Srbiji. Zasniva se na inovativnoj tehnologiji koja sadašnju generaciju Android pametnih telefona ili tableta pretvara u beskontaktnu POS terminale. Među prvim koji su rešenje Tap on phone implementirali u Srbiji jesu kurirske službe, koje su prema podacima Masterindex istraživanja bile na vrhu liste želja korisnika kada je reč o lokacijama na kojima bi želeli da plaćaju karticama. D Express je prepoznao korist od ovog rešenja za plaćanje i postavio temelje za novu, digitalniju fazu razvoja tržišta omogućavanjem

kartičnih plaćanja kod kurira u trenutku dostave. Tap on Phone koriste mali trgovci i preduzetnici čiji se broj stalno menja, tako da ne mogu da ponudim konkretnu brojku, a ono što mogu da istaknem je da je i NURDOR usvojio ovu platnu metodu koju koriste na humanitarnim sajmovima za prikupljanje donacija.

Koliko i na koji način Mastercard podržava onlajn prodavnice?

- Proteklih godina svi smo mogli da posvedočimo intenzivnom rastu e-trgovine, pogotovo tokom pandemije, ali se trend rasta nastavio nakon nje. Iako smo ispod evropskog proseka u ovom domenu, jer se procenjuje da se u Evropi 30 odsto svih kupovina obavlja onlajn, dok je u Srbiji taj broj između 10 i 15 odsto, trend rasta postoji. Naša uloga je da obezbedimo siguran proces plaćanja i zaštitu ličnih i finan-

BEZ ODRŽIVOSTI I INKLUZIVNOSTI NEMA NI USPEŠNE EKONOMIJE

Tema održivosti i ESG standarda je sve aktuelnija. Koja je uloga Mastercarda? Koliko primenjujete ove principe u svom poslovanju, a kako pomažete poslovnim partnerima?

- Ekološki i društveno odgovorni projekti nisu samo deo našeg poslovanja, oni su suštinski deo onoga što smo mi kao kompanija. Na globalnom nivou mi nastojimo da podržimo inicijative i osmislimo projekte koji doprinose održivom društvu jer smatramo da je to jedini način na koji je poslovanje moguće. U Srbiji u saradnji sa OTP bankom sprovodimo projekat Priceless Planet, koji je deo naše globalne inicijative koji za cilj ima pošumljavanje i obnovu 100 miliona stabala na globalnom nivou. Pored toga, posvećeni smo cilju da do 2040. godine dostignemo nultu emisiju ugljen-dioksida i radimo na tome sa svojim partnerima. Kao kompanija, mi napredujemo kada je ekonomija razvijena, a bez održivosti i inkluzivnosti nema ni uspešne ekonomije.

Lokalno, svakako da je naš najvidljiviji projekat Superhero, kao inicijativa usmerena dobrobiti zajednice. Naša Superhero kampanja koju smo u decembru sprovedi četvrtu godinu zaredom u saradnji sa NURDOR-om, Udruženjem roditelja dece obolele od raka, nastavlja da se realizuje. U ovoj godini imamo velika očekivanja od ovog projekta, jer bi trebalo da bude izgrađena Roditeljska kuća za decu obolelu od malignih bolesti koja se leče u Beogradu. Ostaje mo posvećeni našim projektima i inicijativama i izgradnji bezbednog i inkluzivnog sveta za sve.



sijskih podataka.

Sa svim bankama u Srbiji radimo na održavanju potrebnog nivoa sigurnosti i daljim inovacijama, kao što je na primer dvofaktorska autentifikacija koja je zlatni standard e-commerce prodaje u svetu, a koja je dostupna korisnicima kod nas. E-commerce je po difoltu okrenut ka elektronskim

plaćanjima i bez obzira na konkretnu bezgotovinsku metodu za koju se građani opredele treba da budu spokojni u pogledu svoje sigurnosti. Mi smo fokusirani na taj segment i cilj nam je da u ovoj godini omogućimo još jednu platnu opciju koja će doprineti daljem pojednostavljivanju korisničkog iskustva na internetu.

Veštačka inteligencija je sve prisutnija u svim sektorima, pa tako i u bankarstvu i finansijskim uslugama generalno. Dokle se stiglo u njenoj primeni? Koja vrsta AI alata je već aktuelna, a šta očekujete da će biti naredni koraci kada je reč o veštačkoj inteligenciji u finansijama?

- Mastercard obrađuje 125 milijardi transakcija godišnje i zahvaljujući veštačkoj inteligenciji one se obrađuju brzo i bezbedno. Veštačka inteligencija daje široke mogućnosti finansijskom sektoru i naša rešenja koja su zasnovana na AI namenjena su osiguravanju visokog stepena zaštite podataka. Jedno od takvih rešenja bazirano na generativnoj veštačkoj inteligenciji je i Decision Intelligence (DI) koje smo nedavno razvili kako bismo zaštitili korisnike od potencijalnih prevara.

Ova tehnologija u vrlo kratkom vremenu procenjuje transakcije između više entiteta kako bi stekla uvide u njihovu ispravnost i kako bi onemogućila one sumnjivog porekla. Implementiranjem ove i sličnih tehnologija podiže se celokupno korisničko iskustvo u skladu sa imperativom našeg poslovanja – poverenjem. Veoma je važan način primene AI alata. Primena veštačke inteligencije mora biti etička, transparentna i pouzdana. Naših sedam principa odgovornosti za podatke su posvećeni tome da lični podaci uvek moraju biti upravo to – lični.

Kakvi su planovi kompanije Mastercard za naredni period?

- Naša ambicija u narednoj godini je da nastavimo da osnažujemo ekonomije i ljude, a da naša rešenja osnažuju tržište koje nam svima pomaže da budemo otporniji na izazove pred nama. Nastavićemo da razvijamo alternativne metode plaćanja sa jasnim fokusom na privatnost i sigurnost podataka, uključujući i etički pristup aktivnijem korišćenju veštačke inteligencije i očekujemo još širu implementaciju rešenja baziranih na AI u narednoj godini. Odgovornost je ogromna jer ukoliko ljudi ne prihvate nove tehnologije to potencijalno može oslabiti budući rast digitalne ekonomije.

 **MARKO ANDREJIĆ**

BIZNIS.RS OBJAVLJUJE RANG-LISTU BRZORASTUĆIH KOMANIJA NA OSNOVU
REZULTATA U POSLEDNJE TRI GODINE

BRZI RAST U USLOVIMA PROMENLJIVE EKONOMIJE



TOP 20 BRZORASTUĆIH KOMANIJA U SRBIJI

IME KOMANIJE	DELATNOST	POSLOVNI PRIHODI 2020
NORTH GATE CONTAINER TERMINAL	Manipulacija teretom	917.000
Forest Bioenergy d.o.o.	Proizvodnja ostalih proizvoda od drveta, plute, slame i pruća	11.000
BELODORE	Trgovina na malo kozmetičkim i toaletnim proizvodima u specijalizovanim prodavnicama	12.000
Brose d.o.o.	Proizvodnja električne i elektronske opreme za motorna vozila	1.107.585.000
DEFTLY DOO	Računarsko programiranje	10.000
KNOWIT DOO BEOGRAD-STARI GRAD	Konsultantske delatnosti u oblasti informacione tehnologije	9.538.000
AVALICA DOO BEOGRAD	Delatnosti restorana i pokretnih ugostiteljskih objekta	12.000
ABUS d.o.o.	Konsultantske aktivnosti u vezi s poslovanjem i ostalim upravljanjem	140.000
TIM-JOBS D.O.O.	Delatnost agencija za privremeno zapošljavanje	20.000
BRZANPLAST MAŠINE	Proizvodnja mašina za industriju hrane, pića i duvana	306.000
MND PUTEVI D.O.O. Beograd	Izgradnja puteva i autoputeva	614.000
ETN	Delatnost pozivnih centara	4.467.000
ILUZIJE I TO DOO	Delatnost muzeja galerija i zbirki	30.770.000
Terminal Su	Uslužne delatnosti u kopnenom saobraćaju	864.000
AIR SOLUTION DOO	Mašinska obrada metala	23.625.000
DUNEX PLUS DOO BEOGRAD	Nespecijalizovana trgovina na veliko	2.072.000
VOLOS TRADE MBE DOO	Proizvodnja karoserija za motorna vozila, prikolice i poluprikolice	13.034.000
OPTICAL STORY doo	Ostala trgovina na malo novim proizvodima u specijalizovanim prodavnicama	33.682.000
INFINI DNP DOO RAČA	Proizvodnja ostale odeće	19.890.000
Codetiq d.o.o.	Konsultantske delatnosti u oblasti informacione tehnologije	11.412.000

U POSLEDNJE TRI GODINE USLOVI POSLOVANJA OTEŽANI SU ZA VEĆINU PREDUZEĆA, NE SAMO U NAŠOJ ZEMLJI, VEĆ I POSMATRANO NA ČITAVOM EVROPSKOM KONTINENTU. POSLE PANDEMIJE KRIZNE SITUACIJE NAIZGLED NE PRESTAJU DA SE NIŽU – OD KRIZE U LANCIMA SNABDEVANJA, DO SUKOBA U UKRAJINI I KRIZE ENERGENATA – DOŠLO JE DO RASTA INFLACIJE, POTOM I DO PODIZANJA KAMATNIH STOPA... TIM PRE, PREDUZEĆA KOJA SU OSTVARILA NAJBRŽI RAST ZASLUŽUJU DA BUDU POSEBNO ISTAKNUTA. NEKA OD NJIH IZDVAJAJU SE PO SPECIFIČNIM PROIZVODIMA I USLUGAMA, A NEKA PO TOME ŠTO USPEŠNO KORISTE UKAZANE PRILIKE I U TRENUCIMA KADA OPŠTA EKONOMSKA SITUACIJA NE DELUJE RUŽIČASTO.

Brzorastuće kompanije se razlikuju od ostalih na tržištu po nekoliko ključnih karakteristika koje su u velikom broju slučajeva objedinjene. U pitanju su visok tempo rasta, korišćenje inovativnih tehnologija, te njihova agilnost i prilagodljivost aktuelnim tržišnim uslovima.

Drugim rečima, ovakva preduzeća postižu značajan rast prihoda i dobiti u relativno kratkom vremenskom periodu, a njihova brzina rasta može biti rezultat inovativnih proizvoda ili usluga, efikasnog poslovnog modela ili uspe-

šne strategije širenja na novo tržište. Brzorastuće kompanije često donose inovacije na tržište ili koriste naprednu tehnologiju da bi promenile način na koji posluju, što im omogućava da budu konkurentnije i da privuku nove kupce. U isto vreme, one se ponašaju fleksibilnije od konkurencije – imaju sposobnost da brzo donose odluke, prepoznaju trendove i iskoriste nove poslovne prilike.

Međutim, proteklih nekoliko godina, posebno na evropskom tlu, donele su nagle izmene tržišnih uslova i trendo-

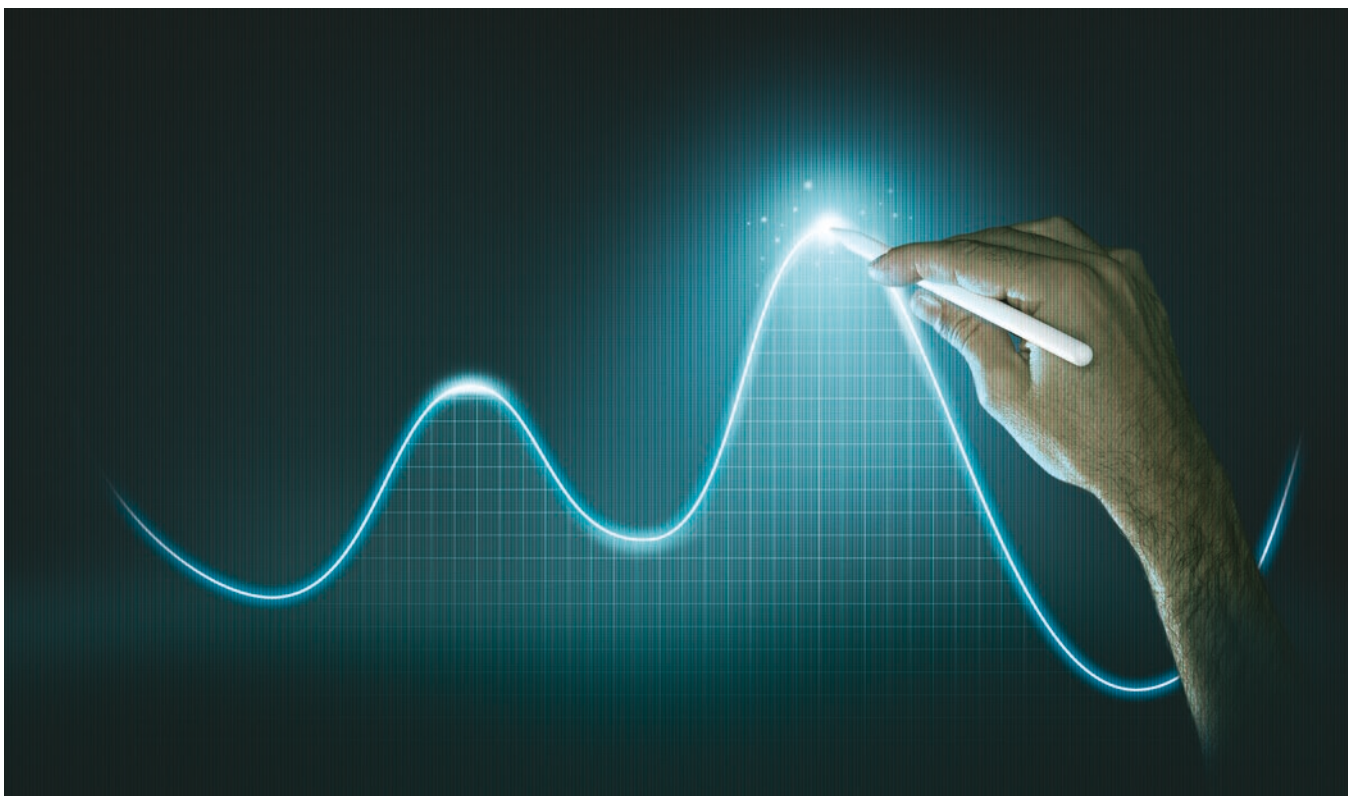
va. Mnoga velika preduzeća su poklela, dok su se mikro i mali preduzetnici borili da opstanu. U takvom okruženju i faktori rasta mogu biti specifični, a poslovni uspeh kudikamo značajniji.

Efekti variraju u zavisnosti od različitih faktora, uključujući industriju, geografsku lokaciju kompanije, izloženost spornim regionima i sposobnost kompanije da se prilagodi promenama. Kriza u lancima snabdevanja, kao što smo videli još tokom pandemije virusa Covid-19, može dovesti do prekida u isporukama sirovina, delova i drugih važnih industrijskih komponenti, što može negativno uticati na proizvodnju i distribuciju ka krajnjim korisnicima. Ovo može rezultirati smanjenjem prodaje i prihoda kompanija, posebno u industrijama koje su bile najviše izložene globalnim lancima snabdevanja.

S druge strane, neke kompanije upravo mogu iskoristiti ove situacije kao priliku za rast. Na primer, one koje se bave alternativnim izvorima energije ili obnovljivim resursima mogu imati koristi od geopolitičkih promena koje utiču na energetska tržišta, pa čak i protekcionizma u određenim delovima sveta.

POSLOVNI PRIHODI 2022	RAST POSLOVNIH PRIHODA (%)	EBITDA 2020	EBITDA 2022	RAST EBITDA (%)	BROJ ZAPOSLENIH 2022	PROSEK TRI PKAZATELJA (%)
528.135.000	574,94	2.000	53.714.000	26.856,00	20	9.143,65
150.958.000	13.722,45	4.000	36.511.000	9.126,75	19	7.616,40
159.735.000	13.310,25	5.000	16.439.000	3.286,80	17	5.532,35
11.444.425.000	9,33	39.000	368.528.000	9.448,44	485	3.154,63
85.213.000	8.520,30	7.000	524.000	73,86	10	2.864,72
3.297.028.000	344,67	232.000	1.514.019.000	6.524,94	27	2.289,87
36.144.000	3.011,00	4.000	1.153.000	287,25	11	1.099,42
28.154.000	200,10	2.000	5.831.000	2.914,50	15	1.038,20
54.791.000	2.738,55	20.000	2.603.000	129,15	30	965,57
569.782.000	1.861,03	179.000	144.970.000	808,89	46	904,97
99.534.000	161,11	13.000	29.835.000	2.294,00	27	827,04
48.635.000	9,89	10.000	21.039.000	2.102,90	17	704,74
67.578.000	1,20	6.000	11.545.000	1.923,17	10	641,68
116.084.000	133,36	15.000	20.743.000	1.381,87	27	513,74
260.085.000	10,01	30.000	38.195.000	1.272,17	19	430,23
1.143.588.000	550,92	87.000	48.069.000	551,52	33	378,15
145.656.000	10,18	14.000	11.801.000	841,93	15	284,03
108.156.000	2,21	30.000	25.092.000	835,40	14	279,23
86.995.000	3,37	21.000	17.480.000	831,38	21	278,46
187.707.000	15,45	33.000	25.037.000	757,70	26	259,12

Izvor: CompanyWall, svi iznosi su u dinarima



Šampioni rasta u Srbiji

Kada je reč o domaćoj privredi u celini, ona je zbirno i u 2022. godini ostvarila rast dobiti od 26,2 odsto međugodišnje, na 864,2 milijarde dinara, dok je zaposlenih u privrednim društvima bilo 5.375 nego godinu dana ranije. Gledano po veličini preduzeća, iako je polovinu neto dobiti generisao relativno mali broj velikih kompanija, prosečno najbrži rast imala su mala i mikro preduzeća.

Brzorastuće kompanije u Srbiji ekonomski portal i časopis Biznis.rs rangira na osnovu najvažnijih poslovnih i finansijskih pokazatelja domaćih preduzeća u poslednje tri izveštajne godine. Ipak, pomenuti nepovoljniji tržišni uslovi kao posledica rasta cena zbog krize u energetici i rata u Ukrajini, uticali su na smanjenu konkurenciju u kategoriji ubrzanog rasta.

U prvoplasiranih dvadeset preduzeća različitih knjigovodstvenih veličina, primetna je raznolikost u njihovim delatnostima. Tako se na listi nalaze kompanije koje se bave proizvodnjom proizvoda od drveta, trgovinom kozmetike, računarskim programiranjem, izgradnjom auto-puteva, konsultantskim uslugama, ugostiteljstvom, ali i mašinskom obradom metala.

Najbolji prosek tri parametra rasta i prvo mesto na listi imalo je subotičko

METODOLOGIJA KOJU KORISTI BIZNIS.RS

Preduzeća koja se nalaze na ovogodišnjem popisu najboljih brzorastućih kompanija u našoj zemlji rangirana su na osnovu jedinstvene matematičke jednačine, u koju su kao parametri uneti podaci iz godišnjih finansijskih izveštaja za poslednje tri godine, a pre svih su istaknuti rast prihoda, dobiti i zaposlenih u tom periodu. Ovakav proračun obezbeđuje najveću objektivnost i preciznost u dobijanju krajnjih rezultata. Analitičku podršku pružila nam je bonitetna kuća CompanyWall. Korišćena je i opšteprihvaćena formula CAGR (Compound Annual Growth Rate), koja se koristi u ekonomiji kako bi se izračunala prosečna godišnja stopa rasta nekog podataka tokom određenog vremenskog perioda. CAGR je koristan alat za analiziranje i upoređivanje rasta investicija, prihoda, dobiti ili drugih ekonomskih pokazatelja tokom dužeg vremenskog perioda. Izračunava se kao geometrijska sredina procentualnih promena tokom vremena, i uzima u obzir tzv. kamatni efekat, što znači da se promene u vrednosti podataka tokom svake godine primenjuju na prethodnu vrednost. CAGR omogućava investitorima i analitičarima da bolje razumeju i uporede rast različitih investicija ili ekonomskih podataka tokom vremena, bez obzira na fluktuacije u međuvremenu. Ova mera je posebno korisna kada se analiziraju dugoročni trendovi i performanse.

preduzeće North Gate Container Terminal koja se bavi manipulacijom kontejnerske robe. Najveći rast poslovnih prihoda ostvarila je firma Forest Bioenergy iz Pukovca, dok je najveći rast dobiti i broja zaposlenih ostvarila kompanija Brose. Ovaj nemački proizvođač električne opreme za vozila ujedno je i najveći učesnik na listi brzorastućih domaćih kompanija. Najveću dobit u poslednjoj godini imala je beogradska kompanija Knowitt, koja se bavi konsultantskim delatnostima u oblasti infor-

macione tehnologije.

Posmatrano zbirno, dvadeset najuspešnijih brzorastućih preduzeća ostvarilo je 18,6 milijardi dinara poslovnih prihoda u 2022. godini, uz prosečan trogodišnji rast od 2.259 procenata. Njihova neto dobit iznosila je 2,39 milijardi dinara, uz prosečni rast od 3.612 procenata. Poređenje sa našom rang-listom od pre dve godine pokazuje da je ovaj put listiran manji procenat firmi sa pretežnim ili celokupnim stranim vlasništvom.

 **MARKO MILADINOVIĆ**

ALFA SERVIS

servis i izrada
industrijskih
rashladnih
uređaja

Save Tekelije 36
24420 Kanjiža
063/7718941
krekecki@gmail.com

ALFELDI

završni građevinski
radovi

Olge Jovanović 9
11050 Beograd
064/2227616
alfeldi61@gmail.com



ISO
45001

ISO
9001

ISO
22000

ISO
27001

Lasla Gala 1
24420 Kanjiža
069/710981
certop@rs.certop.com
www.certopco.com

ISO
14001

HACCP

ISO
37001

GMP

ISO
50001



**BROŠURE
REKLAMNI MATERIJALI
BLOKOVSKA ROBA
PIN KOVERTE**

FLAJERI

bq birograf Š T A M P A R I J A

Ladarska 65 25260 Apatin
025/772 506
025/773 068
064/3618 469
birograf@mts.rs

ŠTA OČEKIVATI OD NIS-A OVE GODINE



**Vladan
Pavlović**

Ilirika

Nakon izuzetnih rezultata u 2022. godini koji su bili podržani vanredno dobrim okolnostima za naftni sektor, a usled geopolitičkih poremećaja, poslovanje Naftne industrije Srbije (NIS) u protekloj godini ušlo je u relativno mirnije vode. Došlo je do odgovarajuće normalizacije, s obzirom na to da nismo više imali niz vanredno povoljnih faktora poput visoke cene sirove nafte, rastuće potražnje, gomilanja zaliha potrošača i velikih rafinerijskih marži u tom svetlu. Neto rezultat kompanije je prepolovljen sa 92 milijarde dinara na 44 milijarde, a bio bi nešto bolji da nije bilo isplate jednokratnog davanja državi u vidu donacije za obrazovanje, koja je u stvari bila vid dodatne dividende (koju manjinski akcionari nisu imali sreće da prime, kao dodatak na regularni iznos).

Bez obzira na pad u 2023. godini, ovaj rezultat je prilično iznad ranijih prosečnih godišnjih iznosa i sa te tačke gledišta ne treba ga potcenjivati. Naime, na bazi ostvarenog rezultata u 2023. nije teško proračunati da će shodno ustaljenom raciju isplate dividende (25 odsto) ona iznositi oko 50-55 dinara neto po akciji, što na aktuelnu cenu po akciji (u momentu pisanja ovog teksta), daje oko sedam odsto neto prinosa. Ovo još uvek zvuči primamljivo (bez obzira na stopu inflacije – sedam odsto je ipak veće od opsega od nula do šest procenata), pa je teško poverovati da će se cena akcije značajnije korigovati na niže, do presečnog dana, koji je obično u junu. Sa druge strane, nema ni previše razloga da ona ide značajno iznad trenutnih nivoa jer su izgledi za poslovanje NIS-a u 2024. godini – ali i nadalje – po nekoliko parametara gori nego u prethodnoj ili 2022. godini, pa je u tom svetlu prilično izazovno sagledati na kakve bi prinose od dividende akcionari mogli računati nakon ove godine.

Pre svega, NIS nema rastuću proizvodnju sirove nafte jer je gotovo iscrpeo domaća polja, pa mu u uslovima stagnacije ili pada njene cene takozvani „upstream“ segment neće generisati rastuće dobitke i profit. Dalja profitabilnost ovog segmenta oslanja se na trendove vezane za cenu sirove nafte, a ona se, barem prema projekcijama vodećih svetskih banaka, neće pomeriti dalje od 75 do 85 američkih dolara po barelu u ovoj godini, uz perspektivu pada u 2025. i nadalje, ka nivoima ispod 80 dolara. Iz ovog razloga, „upstream“ u 2024. i nadalje može u najboljem slučaju biti na

istom nivou kao i u 2023. godini. Ovu bi sliku značajno mogla da popravi proizvodnja iz nalazišta u Rumuniji, ali već godinama nema nikakvih naznaka koja je količina nafte tamo otkrivena, koji obim rezervi postoji i kolika se proizvodnja očekuje sa tih polja, pa prema toj temi sada moramo biti rezervisani, ali je svakako potrebno blisko je pratiti jer može doneti pozitivna iznenađenja.

Kada je u pitanju „downstream segment“, ono što sa sigurnošću znamo je da je ove godine redovni kapitalni remont rafinerije, što podrazumeva pauzu u radu oko 40 dana i automatski gori rezultat u prvom kvartalu. Pored toga, rafinerijske marže generalno su u procesu normalizacije nakon eksplozivnih skokova u 2022. i u prvoj polovini 2023. godine, jer zbog neadekvatnog globalnog rasta i dodavanja novih kapaciteta u Aziji, Južnoj Americi i Africi potražnja neće više značajno premašivati ponudu. Iz ovog razloga profit NIS-a u segmentu rafinerije gotovo izvesno ne može biti bolji nego što je bio u 2022. i 2023. godini.

Segment maloprodaje je dokazano profitabilan bez obzira na ograničenje maloprodajnih cena, pa je to deo koji donekle neutrališe pad profitabilnosti rafinerije, ali od ove godine u konsolidaciji je i Petrohemija koja pravi gubitke i spada, takođe, u segment „downstreama“. Petrohemijske marže su u padu na globalnim tržištima, zbog uvećanja kapaciteta u Kini i sporog globalnog rasta (koji utiče na potražnju za plastikom). Petrohemija će imati negativni uticaj na poslovanje NIS-a sve dok se proizvodnja ne transformiše ka profitabilnijem programu, a za to će biti potrebne godine.

Ako bismo morali da rezimiramo, NIS u ovoj godini može očekivati stagnaciju u „upstreamu“ i novi pad u „downstreamu“, što zbirno vodi ka novom sveobuhvatnom padu na polju EBITDA i neto profita i posledično daljem smanjenju dividende u 2025. godini. Kada je reč o okvirnim brojkama, verovatno se mogu očekivati u opsegu od 30 do najviše 35 milijardi dinara neto profita, što prevedeno na nivo buduće dividende znači brojku od 35 do 40 dinara neto po akciji, ili pad neto prinosa na 4,5-5,0 odsto, u odnosu na sadašnju cenu akcije. Ove procene podložne su izmenama shodno trendovima na tržištu nafte, ali se za sada čini da je pogoršanje poslovanja u 2024. godini realniji scenario od eventualnog poboljšanja.

HYDROON SITE

Donjovrežinska 12 18103 Niš, Pantelej

060/6151738

hydro_on_site@yahoo.com

PROJEKTOVANJE I IZVOĐENJE
VODOVODNIH SISTEMA KANALIZACIONIH SISTEMA
OBJEKATA ZA PRERADU OTPADNIH VODA
OBJEKATA ZA PRERADU PIJAĆE VODE
MINI HIDROELEKTRANA

Jasna
STUDIO LEPOTE

SKIN INSTANT® LAB LIFT CVS MEZOTERAPIJA
REMODELING FACE® TRETMAN NOVA KOŽA LASERSKA EPILACIJA
RELAKS MASAŽA ANTICELULIT TRETMANI TELA

**BIOLOGIQUE
RECHERCHE**
PARIS



Strahinjića Bana 38. Beograd Tel: 011/26-39-416 Mob: 063/303 614 info@salonjasna.com www.salonjasna.com

NOVI MANDAT „BITCOIN PREDSEDNIKA”



**Aleksandar
Matanović**

vlasnik krypto
menjačnice ECD

Najib Bukele je na proleće 2021. godine postao prava zvezda u bitcoin svetu. Tada je, kao predsednik Salvadora, najavio da će najpopularnija kriptovaluta postati zvanična valuta u toj državi. Tajming je bio fenomenalan jer je to bila godina eksplozije celog krypto tržišta, tokom koje je bitcoin dostigao do sada rekordnu vrednost od oko 69.000 dolara. Trudio se da maksimalno iskoristi trenutak. Doneti su zakoni sa idejom da dovede što više stranaca, kao turiste, ali i kao preduzetnike koji posluju sa bitcoinom i traže jurisdikciju sa povoljnom regulativom. Najavio je bitcoin obveznice, izgradnju bitcoin grada, pokrenuo rudarenje bitcoina na državnom nivou i počeo polako deo državnih sredstava da pretvara u bitcoin.

Nažalost, sreća mu je brzo okrenula leđa. Ono što je trebalo da mu donese slavu donelo mu je, pre svega, probleme. Naredna godina (2022) bila je veoma loša za celo krypto tržište, cene su drastično pale, a nije manjkalo ni skandala koji su dodatno urušili reputaciju cele industrije, kao i svih koji su u nju uključeni. Bio je optuživan da je neodgovoran jer je vezivanjem za bitcoin stavio budućnost države na kocku. Protivnici su se naslađivali stalno analizirajući koliki gubitak je napravio konverzijom dela deviznih rezervi države u bitcoin.

Iako nije odustao od bitcoin strategije, vešto je tu temu gurnuo u drugi plan, a političke poene skupljao na drugom mestu. Istini za volju, imao je gde da ih skupi. Za kratko vreme na vlasti uspeo je svoju državu da pretvori od najnebezbednije države Latinske Amerike (a tu konkurencija zaista nije naivna) u jednu od najbezbednijih država na čitavom američkom kontinentu. U međuvremenu je nastavio da gomila zalihe bitcoi-

na, ali bez previše pompe, jer mnogima to tada nije delovalo kao pametan potez.

Kolo sreće se ponovo okrenulo krajem prošle godine sa buđenjem krypto tržišta iz veoma dugog zimskog sna. Reklo bi se u pravo vreme, taman pred izbore. S obzirom na to da je na njima trijumfovao sa dominantnih 83 odsto (glasovi se još broje u trenutku pisanja ovog teksta, ali je izvesno da konačan broj neće biti značajno drugačiji), svakako porast cene bitcoina nije odlučio izbore, ali je definitivno dobro došao.

U prvom mandatu je svoju državu pozicionirao na svetskoj mapi kao hrabru i inovativnu. Usvajanje bitcoina mu je donelo veliki porast turizma, ali i investicija. I jedno i drugo je u dobroj meri dolazilo baš od bitcoin zajednice, ali ta zajednica je sad već dovoljno velika da može ozbiljno da pomeri brojke u državi veličine Salvadora. Svoje stanovništvo je „preko reda” izložio tehnologiji budućnosti. Uz otpor koje sve promene neminovno sa sobom nose, teško je ne videti dugoročne benefite ovakvog poteza.

U drugi mandat ulazi u pravom trenutku, a pametniji za iskustva iz prvog mandata. Realno je očekivati da će još bolje iskoristiti situaciju koju je u dobroj meri sam kreirao. Ipak, deluje da bi mu u ovom trenutku najviše od svega prijalo društvo, to jest, barem još neka država koja će krenuti putem Salvadora. Biti prvi u nečemu je sjajno... ali samo ako se u nekom trenutku pojavi drugi, pa treći... Kad nešto vidite pre ostalih, ispadnete genije. Kad nešto vidite prvi, ali i poslednji, onda vas često proglašavaju za ludaka.

Aktuelna dešavanja, pre svih konačna kapitalizacija američke komisije za hartije od vrednosti i odobravanje bitcoin ETF-ova, definitivno povećavaju šansu da će predsednika Bukelea istorija pamti kao genija.



JKP "ЧАЧАК"

ЈАВНО КОМУНАЛНО
ПРЕДУЗЕЋЕ ЗА ГРЕЈАЊЕ
Скадарска 17 32102 Чачак

**ПРОИЗВОДЊА И
ДИСТРИБУЦИЈА
ТОПЛОТНЕ
ЕНЕРГИЈЕ**

ДИСПЕЧЕР
032 320 666

БЕСПЛАТАН БРОЈ
0800 102 032

РЕКЛАМАЦИЈЕ
marija.radovic@jkpcacak.co.rs



Kapetana Miše bb 19220 Donji Milanovac
030/590050
office@jkpdm.rs www.jkpdm.rs

**LUČKI OPERATER
PREČIŠĆAVANJE I
DISTRIBUCIJA VODE
ODVOŽENJE
KOMUNALNOG OTPADA**



INTERNET TRGOVINA U SRBIJI



**Aleksandra
Marić-
Šćepanović**

direktorka
sektora razvoja
Payspota

Obim i volumen internet trgovine beleži konstantan rast, kako u Srbiji, tako i širom sveta. Statistika naše zemlje pokazuje da je broj internet transakcija u prva tri kvartala 2023. godine porastao za 36,7 odsto, dok je vrednost transakcija veća za 40 procenata u odnosu na isti period 2022.

Sve veći broj pravnih lica i preduzetnika opredeljuje se za ovaj vid trgovine, odnosno sve veći broj kupaca-fizičkih lica odlučuje se da izvrši kupovinu robe i usluga putem interneta. Samim tim raste i mogućnost onlajn plaćanja. Razlozi su brojni – od udobnije i komfornije trgovine, preko povoljnijih uslova kupovine, do toga da je određeni proizvod ili uslugu moguće kupiti jedino putem interneta.

A šta je sve potrebno prodavcu da bi pokrenuo internet trgovinu? Pre svega, potrebno je da definiše robu koju će prodavati putem interneta. Potom je neophodno da napravi onlajn prodavnicu putem koje vrši oglašavanje robe i osmisli način dostave, samostalno ili preko kurirske službe, kao i da obezbedi fiskalnu kasu u cilju izdavanja fiskalnih računa. Na kraju, neophodno je da uspostavi siguran način plaćanja u saradnji sa finansijskom institucijom, koja može biti banka ili institucija elektronskog novca.

Što se tiče platnih rešenja koja postoje na tržištu internet trgovine, postoje sledeće mogućnosti: platni link (*pay by link*) – za trgovce koji nemaju svoje internet prodajno mesto, plaćanje na internet sajtu trgovca (*web shop*) i plaćanje na internet pijaci (*market place*). Koje platno rešenje i koji način plaćanja je dostupan u internet trgovini zavisi prvenstveno od trgovca, njegovih resursa za razvoj tehnološkog rešenja i vrste trgovine kojom se bavi.

Što se tiče kupca i načina plaćanja, moguće je izvršiti plaćanje platnom karticom, skeniranjem IPS QR koda, elektronskim novcem, pouzećem u gotovini i pouzećem upotrebom platne kartice.

Trendovi kod nas i u svetu pokazuju da kupci sve više koriste svoje mobilne telefone za kupovinu na internetu. Razlog tome je što je telefon uvek uz korisnika i što korišćenjem mobilnog telefona možete da izvršite plaćanje na više načina.

Elektronski novac je noviji način plaćanja koji služi upravo za plaćanje robe ili usluga koje kupujemo putem interneta. U našoj zemlji postoji u obliku platnog vaučera ili platne kartice, a izdaju ga institucije elektronskog novca i poslovne banke. Za kupca predstavlja siguran način plaćanja s obzirom na to da elektronski novac nije vezan za tekući račun u poslovnoj banci, nego korisnik sam određuje iznos novčanih sredstava koji će pohraniti kao elektronski novac. Samim tim smanjuje se mogućnost bilo kakve pronevere ili prevarne radnje, mogućnost gubitka ili krađe.

Prikom plaćanja na internetu unose se sigurnosni elementi elektronskog novca u vidu broja vaučera ili platne kartice i slično. Kada se potroši, kupac kupuje novi ili dopunjuje postojeći elektronski novac, a može i da izvrši otkup nepotrošenog elektronskog novca i konvertuje ga u gotovinu ili izvrši prenos na svoj tekući račun. Da bi trgovac prihvatio elektronski novac kao sredstvo plaćanja na svom internet prodajnom mestu neophodno je da potpiše ugovor sa izdavaocem istog, bila to banka ili institucija elektronskog novca.

S obzirom na različite navike kupaca-potrošača, trgovcima savetujemo da omogućе što veći izbor plaćanja kako bi obezbedili širi izbor svojim kupcima i time se prilagodili njihovim potrebama.



ЈАВНО
КОМУНАЛНО
ПРЕДУЗЕЋЕ
КРУШЕВАЦ

ЧИСТОЋА ЗЕЛЕНИЛО ПОГРЕБНЕ УСЛУГЕ
ЗООХИГИЈЕНА РЕЦИКЛАЖА
ЈАВНА РАСВЕТА ОДРЖАВАЊЕ МОБИЛИЈАРА
СРП "ОСРЕДАК"

Николе Чоловића 2 37000 Крушевац
037 423 026
www.jkpkrusevac.co.rs



ЈКП "ТОПЛАНА-ШАБАЦ"



Ђуре Јакшића 1, 15000 Шабац
015/342 976
office@toplanasabac.rs
www.toplana-sabac.com





KLUB ZA KONJIČKI SPORT ČEGAR

TERAPIJSKO JAHANJE ZA
OSOBE SA INVALIDITETOM

Železnička bb 18205 Niška Banja
063/448515
kkcegar.nbanja@gmail.com
www.konjickiklubcegar.com



Dositeja Obradovića 1, lokal 4



35210 Svilajnac



0616646450



3dejenterijeri@gmail.com



3dejenterijeri.rs

3dejstudio.rs



INICIJATIVA ZA REŠAVANJE HRONIČNOG PROBLEMA SRPSKOG TRANSPORTA

BEZ VOZAČA STAJE CELA PRIVREDA

U SLUČAJU SRBIJE, HRONIČAN PROBLEM MANJKA VOZAČA NASTAO JE KADA JE PRIVREDA UBRZALA RAST, ŠTO JE DOVELO I DO RASTA ROBNIH TOKOVA, ALI SU U ISTO VREME PRESTALI DA POSTOJE „REZERVOARI” VOZAČA POPUT OBAVEZNOG VOJNOG ROKA, TOKOM KOGA SU NEKADA MLADIĆI MOGLI DA DOBIJU KVALIFIKACIJU ZA UPRAVLJANJE VOZILIMA C, D I E KATEGORIJE, ODNOSNO AUTOBUSIMA I KAMIONIMA

Zamislite jedan dan u Beogradu ili bilo kom većem gradu u Srbiji bez javnog prevoza i koliko ljudi ne bi stiglo na posao, a onda zamislite da ni roba ne može da bude isporučena radnjama niti do logističkih terminala na putu ka izvoznim destinacijama. To liko su značajni sektor logistike i transporta, i toliko je važno rešiti ogroman problem manjka vozača, a Srbiji trenutno nedostaje 20.000 vozača autobusa i kamiona, poručuju naši sagovornici – direktor Poslovnog udruženja Srbijatransport Goran Aleksić i profesor Ekonomskog fakulteta u Beogradu Slobodan Aćimović.

Poslovno udruženje drumskog saobraćaja Srbijatransport nedavno je objavilo listu predloga mera koje bi, prema njihovoj proceni, pomogle da se veći broj mladih odluči za veoma traženo zanimanje profesionalnog vozača. Među njima su i subvencionisanje obuke, poreski stimulansi za poslodavce, ali i obezbeđivanje stambenih olakšica, kao i naknada suprugama.

Radi se o beneficijama koje su do sada bile rezervisane ili su se makar razmatrale za druge profesije – naučnu zajednicu i pripadnike vojske i policije, kada je reč o javnom sektoru u Srbiji, dok su privatne kompanije različitim „benefitima” do sada pokušavale da privuku stručnjake za informacione tehnologije (IT).

- To je klasičan zakon ponude i tražnje na delu. Danas se manje traže IT-jevci, a više vozači, i ne samo oni – širom sveta beleži se rast potrebe za kvalifikovanim, vešt看 radnicima srednjeg stepena obrazovanja, od građevine do medicinskih usluga – objašnjava profesor Slobodan Aćimović u razgovoru za Biznis.rs.

U slučaju Srbije, hroničan problem manjka vozača nastao je, kako kaže, kada je privreda ubrzala rast, što je do-

velo i do rasta robnih tokova, ali su u isto vreme prestali da postoje „rezervoari” vozača poput obaveznog vojnog roka, tokom koga su nekada mladići mogli da dobiju kvalifikaciju za upravljanje vozilima C, D i E kategorije, odnosno autobusima i kamionima.

- Privredni rast i sektor transporta su usko povezani – ako nije efikasan, transport može da koči razvoj – upozorava Aćimović.

O tome svedoče i međunarodna istraživanja, pošto se manjak vozača beleži širom sveta. Svetska organizacija za drumski transport (IRU) je upozorila da je u 2023. godini na globalnom nivou ostalo nepopunjeno čak tri miliona radnih mesta vozača kamiona u 36 zemalja gde je rađena analiza.

Predviđa se da će se ovaj nedostatak u narednim godinama znatno pogoršati. Bez konkretnih akcija za produkciju

novih vozača, njihovo privlačenje i zadržavanje, više od sedam miliona radnih mesta vozača kamiona moglo bi biti nepopunjeno do 2028. godine u ispitanim zemljama, uključujući 4,9 miliona u Kini (20 odsto ukupnih pozicija), 745.000 u Evropi (17 odsto) i 200.000 u Turskoj (28 odsto), procenila je IRU, uz napomenu da bi za pet godina minus koji već postoji u ponudi vozača mogao da bude udvostručen.

- U svetu se desilo isto što i kod nas: nema sistema koji bi popunio jaz novim vozačima. Neke države, međutim, su daleko bogatije pa imaju više mogućnosti da privuku naše vozače. Mnogi državljani Srbije voze čak i u SAD, a kamoli u Zapadnoj Evropi. Slovenija je prva destinacija gde domaći vozači odu, a plata se kreće od 1.800 evra u toj zemlji, pa do oko 2.500 evra u Nemačkoj – upozorava Aćimović.

ŠEST PREDLOGA SRBIJATRANSPORTA ZA POVEĆANJE BROJA PROFESIONALNIH VOZAČA U SRBIJI

1. Donošenje podzakonskih akata koji regulišu osnovnu i CPC obuku u smislu unapređenja sistema edukacije, snižavanja troškova rada CPC centara i podrške teritorijalnoj pokrivenosti.
2. Subvencionisanje početne CPC obuke za profesionalne vozače, odnosno kandidata do 30 godina starosti, kao neophodnog i obaveznog sistema edukacije.
3. Uvođenje posebnih poreskih stimulansa da bi se zapošljavali vozači. Predlog je da u periodu od deset godina rada jedna, poslednja, godina dekadke bude oslobođena od poreza na plate, dok bi za mlade vozače do 30 godina starosti prve tri godine rada bile oslobođene poreza na plate.
4. Obezbeđivanje dodatne nenovčane beneficije da se vozači zapošljavaju u Srbiji, poput modela da država daje besplatno zdravstveno osiguranje za jedan mesec tokom godine za sve vozače, odnosno za tri meseca u godini za mlade vozače, sa ciljem da ne odlaze na rad van Srbije.
5. Razmotriti mogućnost obezbeđenja nekih stambenih olakšica, a posebno u manjim gradovima gde to manje košta, poput stanova koji se daju po privilegovanim uslovima pripadnicima vojske i policije.
6. Plaćanje ženama vozača određene manje naknade, posebno ako su trudne, kako bi se vozači ženili i ostajali u Srbiji. Postoje primeri iz avio-saobraćaja gde neke avio-kompanije daju manju platu ženama pilota, jednom rečju sve čine kako bi oni mogli mirno da voze.

Javni prevoz daleko ugroženiji od drumskog transporta robe

Direktor Poslovnog udruženja drumskog saobraćaja Srbijatransport Goran Aleksić potvrđuje da tražnja za vozačima ne slabi godinama unazad, ali i da nedostaje značajno manje vozača kamiona nego autobusa. Štaviše, precizni podaci tog udruženja kažu da nedostaje oko 20.000 vozača u drumskom transportu, odnosno oko osam odsto vozača kamiona i 17 odsto vozača autobusa.

Činjenicu da „fali“ dva puta više vozača autobusa objašnjava razlikama u zaradi profesionalnih vozača.

- Vozači u međunarodnom transportu mogu više da zarade, pa dobri vozači autobusa voze kamione jer je to ista kategorija – objašnjava Aleksić u razgovoru za Biznis.rs.

Profesor Aćimović ocenjuje da se u Srbiji firme daleko lakše snađu oko angažovanja radnika u domaćem i međunarodnom robnom prevozu, a da najteže pronalaze vozače u gradskom i međugradskom prevozu putnika i unutrašnjem prevozu robe poput šljunka, kamena i peska.

- Tu ljudi vagaju šta im je prioritet. Vozači kamiona, posebno u međunarodnom transportu, imaju visoke zarade u odnosu na prosek sektora, dok u putničkom saobraćaju postoje druge prednosti – posao je stabilniji, predvidljiviji, sa prihvatljivim radnim vremenom i bez čekanja na granici – kaže Slobodan Aćimović.

Goran Aleksić stanje u javnom prevozu putnika naziva alarmantnim.

- Ceo sektor je u 2022. godini ostvario EBITDA manji od pet odsto, što znači da je toliko novca ostalo za akumulaciju i razvoj poslovanja. U isto vreme, amortizacija autobusa iznosi osam do 12 odsto. Dakle, delatnost je izuzetno nisko profitabilna, dok takođe na godišnjem nivou 'vraća' državi oko 35 odsto prihoda kroz poreze, doprinose, PDV, akcize – nabraja Aleksić.

Naglašava da još nekoliko nelogičnosti opterećuje poslovanje u drumskom transportu.

- Srbija prevozniciima naplaćuje akcizu na naftne derivate koja je za 30 odsto veća od akcize koje svojim transportnim kompanijama naplaćuje daleko imućnija EU. Izraženo u novcu, to



znači da srpski transporter plaćaju akcizu oko 52 dinara, a evropski oko 39 dinara – objašnjava direktor Srbijatransporta.

Ne treba, kaže, zaboraviti ni na to da više od 40 odsto domaćeg sektora transporta posluje u sivoj ekonomiji, pa ne čude žalbe vozača na nezakonito dugo radno vreme ili da su prijavljeni na minimalac, dok ostatak plate primaju „na ruke“.

- Naš transportni sistem tek se gradi. Srbijatransport je kao udruženje bilo promoter fiskalizacije i podstičemo i digitalizaciju u našem sektoru, ali kada imate firme koje ne posluju pod istim uslovima onda oni koji rade po zakonu i u opštem interesu propadaju. Rešavanje problema poslovanja na sivo zahteva takođe ozbiljan i posvećen dijalog svih aktera – naglašava Aleksić.

Kako zadržati vozače u zemlji i obučiti nove?

Naši sagovornici slično gledaju na genezu nastanka problema manjka vozača i slažu se da njegovo rešavanje zahteva hitan i sistemski pristup.

- Neophodno je da se u Srbiji formira radna grupa ili komisija za kreiranje i realizaciju mera podrške sektoru transporta, odnosno drumskog prevoza putnika i robe. Nju bi morali da čine svi učesnici na tom tržištu, počev od države, poslodavaca i sindikata. Takođe, neophodno je preduzeti konkretne mere kako bi poslovanje tog sektora bilo ekonomski održivo i kako bi transport ostvarivao svoju funkciju za društvo i privredu – naglašava Aleksić.

On je autor nedavno objavljene studije koju je objavio Srbijatransport, a koja



Slobodan Ćimović

FOTO: MILICA RILAK

VOZAČI IZ TREĆIH ZEMALJA

Starenje stanovništva u Srbiji, a posebno u Evropi i Sjedinjenim Državama, delimično objašnjava nedostatak vozača, sugerišući da raspoloživi fond domaćih radnika možda neće biti dovoljan da pokrije taj jaz, upozorava Srbijatranspot u studiji.

S obzirom na to, kako zaključuju, pristup profesiji kvalifikovanih vozača iz trećih zemalja trebalo bi da bude olakšan, omogućavajući zemljama sa viškom profesionalnih vozača da privremeno ili trajno migriraju kao važan resurs funkcionalne održivosti tokova roba i mobilnosti.

U tom smislu, Srbijatranspot ukazuje da je neophodno institucionalno uspostaviti sisteme i projekte migracija stručnih i kvalifikovanih radnika iz Indije u Republiku Srbiju i države Zapadnog Balkana, a koji bi radili na poslovima u unutrašnjem drumskom transportu putnika i robe.

Zato, prema njegovim rečima, treba razmisliti i o naknadi za supruge, jer život profesionalnog vozača zahteva brojna odricanja porodice i njega samog zbog prirode posla, a takve naknade praktikuju i avio-kompanije za supruge pilota.

Aleksić apeluje na to da sistem transporta mora da bude podešen tako da je, pre svega, u interesu korisnika usluga, što znači uvođenje modernih praksi koje će olakšati i unaprediti uslugu transporta, ali i umanjiti regionalne razlike unutar zemlje.

Cene gradskog prevoza zaista značajno variraju. U Beogradu studenti kao povlašćena kategorija gradski prevoz plaćaju 1.000 dinara mesečno ili 11.000 godišnje dok, kako upozorava Aleksić, student iz Aleksinca koji studira u Nišu plaća mesečnu kartu preko 12.000 dinara.

- Sa transportom se nije šaliti – upozorava profesor Slobodan Ćimović i dodaje da ponudu na tržištu transporta, kako ističe, čine infrastruktura i prevozna sredstva sa vozačima.

- Ako nema vozača, staju i privreda i društvo – zaključio je u razgovoru za Biznis.rs.

MILICA RILAK

između ostalog nudi listu konkretnih mera koje bi trebalo da budu početna tačka razgovora o rešenjima kakva odgovaraju poslodavcima, zaposlenima, korisnicima transportnih usluga, odnosno građanima, kao i državi.

- U prethodnim godinama velika pažnja posvećena je izgradnji saobraćajne infrastrukture, što je za svaku pohvalu. Takođe, evidentan je rast privrednih aktivnosti, zaposlenost je rasla, a sve to povećava zahteve za transportom – ocenio je Aleksić i precizirao da su predlozi nastali na osnovu rešenja kojima su pribegle druge države, ali su prilagođeni našim uslovima i mogućnostima.

Kao primer navodi predlog da se poboljša osnovna i CPC (sertifikat o stručnoj kompetentnosti) obuka.

- Kompetenciju smo uveli 2019. go-

dine, ali smatramo da je taj sistem glomazan, otežavajući i da bi trebalo da se unapredi. Isto važi i za subvencionisanje početne CPC obuke. Istovremeno, ulazak u profesiju vozača je izuzetno skup. U našoj zemlji košta oko 300.000 dinara ili 6,5 minimalnih zarada, dok je u Francuskoj taj trošak nešto viši od tri minimalne zarade – objašnjava Aleksić, zalažući se za subvencionisanje početne CPC obuke za vozače.

Najviše pažnje u javnosti su, međutim, privukli predlozi da se vozačima omogući da jeftinije dođu do stanova, a po uzoru na programe koji postoje za pripadnike snaga bezbednosti.

Vozači i jesu bezbednosni resurs, u miru i u ratu, podseća Aleksić, dok Ćimović ističe da nema boljeg načina da nekoga ubedite da ne napušta Srbiju.



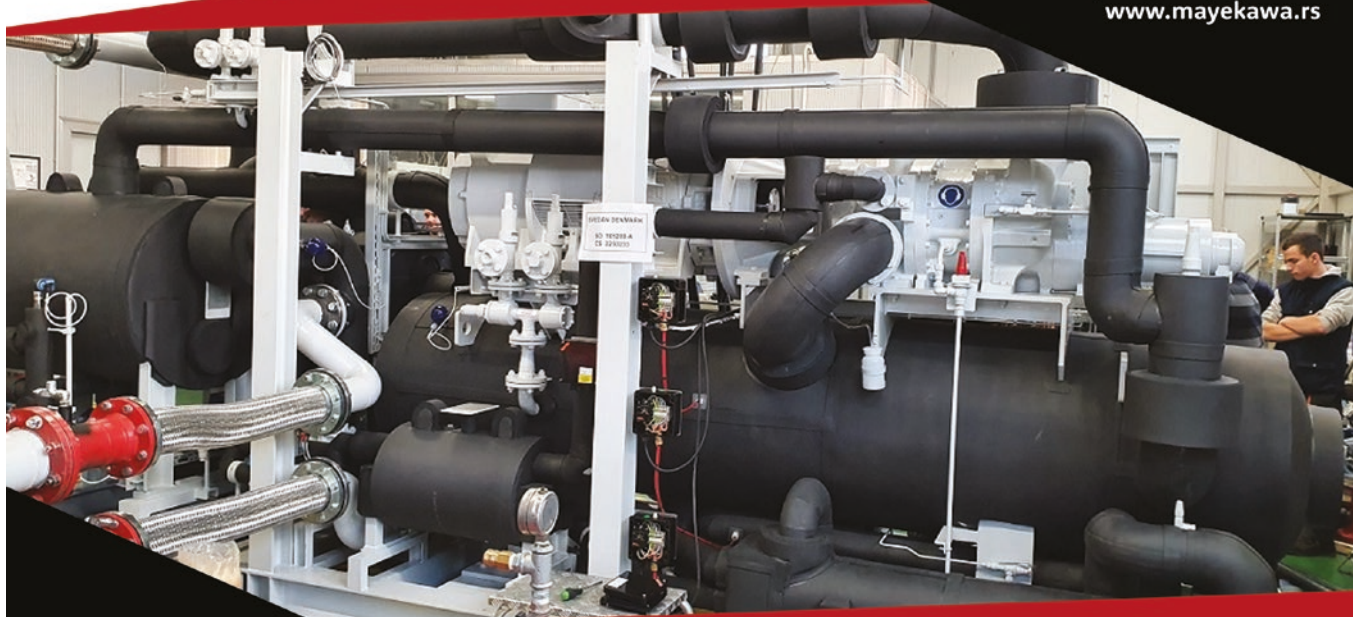
Војвођанска 13
22241 Шид, Вашица

022/731671
063/7878823



MAYEKAWA SRB

Salinačka 80 b
11300 Smederevo
026 4 150 151
z.andrejevic@mayekawa.rs
www.mayekawa.rs



**PROIZVODNJA RASHLADNIH KOMPRESORA,
TOPLITNIH PUMPI I ČILERA**

TRŽIŠTE RADA BEZ VELIKIH PROMENA U 2024. GODINI

IT STRUČNJACI I DALJE NA VRHU LISTE NAJPOPULARNIJIH ZANIMANJA

IZVEŠTAJI NACIONALNE SLUŽBE ZA ZAPOSŁJAVANJE POKAZUJU DA JE U PRETHODNOM PERIODU NAJVEĆA POTRAŽNJA BILA ZA POSLOVIMA KOJE MOGU OBAVLJATI LICA BEZ KVALIFIKACIJA (ČISTAČ PROSTORIJA, POMOĆNI RADNIK U PROIZVODNJI I GRAĐEVINARSTVU), A KADA JE REČ O SREDNJEM NIVOU KVALIFIKACIJA, TU SU BILI POSLOVI PRODAVCA, ŠIVAČA, VOZAČA, KURIRA, MAGACIONERA, KONOBARA, KUVARA, MEDICINSKE SESTRE, GERONTODOMAČICE, ZAVARIVAČA, TESARA I BRAVARA



Godinu za nama obeležio je upliv veštačke inteligencije u gotovo sve sfere života i poslovanja i, po svemu sudeći, ovaj trend je tu da ostane. Čak, u 2024. možemo očekivati samo njenu širu i napredniju primenu. No, da napredak tehnologije ne donosi nužno napredak i na nekim drugim poljima već naprotiv – izazov, pokazala je kriza u IT sektoru za koji se do tada verovalo da je jedan od najstabilnijih kada je reč o mogućnosti zapošljavanja.

- Posledice krize i dalje se osećaju. U nekim kompanijama još se dešavaju otkazi, dok su neke zamrzle proces novih zapošljavanja ili su znatno smanjile potrebe za istim – otkriva Nikola Mijailović, generalni direktor (CEO) i suosnivač platforme Joberty.

- Čini se da je kriza dovela do toga da se mnogi procesi optimizuju i učine efikasnijim (što samim tim zahteva i manji broj resursa, između ostalog i zaposlenih), ali definitivno nije zaustavila rast prihoda koje generiše IT - dodaje Mijailović.

Mijailović veruje da će upravo iz ovih razloga kompanije 2024. godinu početi opreznije i obazrivije, ali isto tako smatra da to nikako neće značiti da IT tržište neće početi i da se oporavlja.

I zaista, sva predviđanja idu u pravcu ocene da će IT i dalje biti na vrhu liste naj-

popularnijih, ali i najtraženijih oblasti za zapošljavanje u 2024. godini, s tim što je, razume se, potrebno prilagoditi se novonastalim okolnostima.

- Svedoci smo razvoja veštačke inteligencije i činjenice da sve više poslova koje su nekada obavljali ljudi zamenjujemo automatikom, softverom i robotikom, pa su najtraženiji upravo oni koji će znati da stvore takve sisteme i upravljaju njima u cilju unapređenja poslovanja – potvrđuje Nikola Mijailović u razgovoru za Biznis.rs.

IT sektor pokriva različite oblasti i industrije među kojima su prikupljanje i analiza velikih količina podataka, data science (nauka o podacima), a budući da se u poslednje vreme beleži sve više sajber napada, u godini pred nama posebna pažnja će se posvetiti i pokrivanju tema sajber bezbednosti, objašnjava naš sagovornik.

Joberty, platforma za zapošljavanje i razmenu iskustava o radu u IT sektoru, u najnovijem preseku primećuje znatan skok u potražnji DevOps inženjera od strane kompanija, koji igraju ključnu ulogu u stvaranju brze, pouzdane i bezbedne isporuke softvera. Osim toga, pod uticajem razvoja veštačke inteligencije nastavlja se i potražnja za Data Science rolama poput Data Engineers, Machine Learning Experts i svima onima koji svojim znanjem doprinose trenutnom AI trendu.

Zanimanja koja su nam potrebna – i ona koja to nisu

Miloš Turinski, PR menadžer Centra za zapošljavanje i razvoj karijere Infostud, potvrđuje da će se sve više kompanija oslanjati na IT stručnjake kako bi održale konkurentnost, poboljšale sigurnost podataka i implementirale nove tehnologije. Ovo znači da će različiti sektori tražiti stručnjake sa znanjem u oblastima kao što su veštačka inteligencija, sajber bezbednost i analitika podataka, ali ne smemo zanemariti činjenicu da će tržište rada imati visoku potražnju i za drugim zanimanjima.

- Trgovina i prodaja, administracija, mašinstvo i elektrotehnika sektori su koji predstavljaju osnovu ekonomske strukture i zahtevaju različite veštine, od upravljanja prodajom i administracijom do inženjerskih veština – navodi Turinski u razgovoru za Biznis.rs.

On naglašava da će potražnja za vozačima, posebno onima sa C i D kategorijom, i dalje rasti. Sa porastom logističkih potreba i distribucije proizvoda, vozači kamiona i autobusa će biti ključni za efikasno funkcionisanje lanaca snabdevanja. Ova potražnja može biti rezultat i porasta e-trgovine i povećane mobilnosti u društvu.

S obzirom na jačanje uticaja informa-

ciono-komunikacione oblasti u privredi i poslovanju, u Nacionalnoj službi za zapošljavanje očekuju da će poslodavci iz oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija nastaviti i eventualno uvećati svoje aktivnosti i poslovanje, sa akcentom na povećanje pružanja onlajn usluga, dostave i distribucije proizvoda, kupovine i prodaje robe i usluga putem interneta.

Kako su pokazali izveštaji Nacionalne službe za zapošljavanje, u prethodnom periodu najveća potražnja bila je za poslovima koje mogu obavljati lica bez kvalifikacija (čistač prostorija, pomoćni radnik u proizvodnji i građevinarstvu), a kada je reč o srednjem nivou kvalifikacija, tu su bili poslovi prodavca, šivača, vozača, kurira, magacionera, konobara, kuvara, medicinske sestre, gerontodomačice, zavarača, tesara i bravara.

Među poslovima za koje je potreban viši ili visoki nivo kvalifikacije, najveća potražnja bila je za diplomiranim ekonomistima, diplomiranim pravnicima, diplomiranim inženjerima iz oblasti informacionih tehnologija, diplomiranim inženjerima elektrotehnike, diplomiranim mašinskim inženjerima, lekarima sa odgovarajućim specijalizacijama, diplo-

miranim farmaceutima i stručnjacima za finansije, odnosno računovođama.

Sa druge strane, upravni tehničari, birotehničari, istoričari i master istoričari, diplomirani politikolozi za međunarodne poslove, diplomirani likovni umetnici i diplomirani istoričari umetnosti u prethodnom periodu teže su nalazili poslove, beleži NSZ.

Odnos ponude i potražnje na tržištu rada zavisi od više faktora

Trenutni industrijski trendovi, obrazovanje, obuke, ali i demografske promene, ključni su faktori za oblikovanje ponude i potražnje određenih poslova, odnosno zanimanja.

- Jedan od ključnih indikatora popularnosti određenog sektora ili zanimanja jeste usklađenost sa trenutnim trendovima u industriji. Na primer, tehnološki sektor može doživeti povećanu potražnju za stručnjacima u oblasti veštačke inteligencije ili programerima, dok tradicionalne industrije mogu iskusi smanjenje potražnje – pojašnjava Miloš Turinski.

- Zakon ponude i potražnje igra značajnu ulogu: oni koji nedostaju na tržištu postaju traženiji i, kao rezultat toga, dobijaju

veće plate. To dovodi do situacije u kojoj deficitarnost zanatlija raste iz godine u godinu, a poslodavci, kako bi privukli preostali kvalifikovani kadar, unapređuju uslove rada, s posebnim naglaskom na visinu plate – napominje naš sagovornik i ističe da ova dinamika stvara promene u preferencijama i izborima pojedinaca na tržištu rada, dok istovremeno utiče na oblikovanje različitih sektora i njihovih specifičnosti u odnosu na potrebe društva i tržišta.

Odličan primer uzročno posledične veze između dinamike društva i ekonomije jeste porast popularnosti content creatora (kreatora sadržaja) i to na našem tržištu, što je rezultat jednako velike popularnosti društvenih mreža, te potrebe za kvalitetnim sadržajem sposobnim da privuče pažnju publike.

- Pored tradicionalnih platformi, pojavom novih medija poput platformi YouTube, TikTok i Instagram, otvaraju se nove mogućnosti za kreatore sadržaja da izraze svoju kreativnost i dosegnu širu publiku. Fleksibilnost u radnom vremenu i mestu rada dodatno doprinosi popularnosti ovih poslova, čineći ih privlačnim izborom za one koji uživaju u kreativnom izražavanju i inovacijama – zaključuje Turinski.



Zanimanja u porastu i opadanju do 2025. (izvor World Economic Forum)



Veštine koje su na ceni

Gde je razgovor o zapošljavanju, tu je i priča o potrebnim kvalifikacijama. No, radno iskustvo u određenoj oblasti jednako je važno koliko i posedovanje određenih veština.

Iz Nacionalne službe za zapošljavanje potvrđuju da su poslodavcima najpotrebniji kadrovi koji imaju određeno radno iskustvo i koji mogu odmah da budu uključeni u proces proizvodnje, ali su, takođe, spremni da angažuju i radnike koji su voljni da uče i da se usavršavaju. U tom smislu, adekvatna kombinacija tehničkih i „mekih“ veština može se smatrati dobitnom.

- Među tehničkim veštinama posebno se ističu programiranje (poželjno poznavanje Java, Python, C++), analiza podataka, sajber bezbednost i digitalni marketing i oglašavanje. Što se tiče mekih veština, komunikacija, saradnja, rešavanje problema i kritičko mišljenje, učenje i adaptacija, kao i empatija i emocionalna inteligencija, smatraju se ključnim za uspeh u agilnom poslovnom okruženju – savetuje Miloš Turinski uz objašnjenje da

SVEDOCI SMO RAZVOJA VEŠTAČKE INTELIGENCIJE I ČINJENICE DA SVE VIŠE POSLOVA KOJE SU NEKADA OBAVLJALI LJUDI ZAMENJUJEMO AUTOMATIKOM, SOFTVEROM I ROBOTIKOM, PA SU NAJTRAŽENIJI UPRAVO ONI KOJI ĆE ZNATI DA STVORE TAKVE SISTEME I UPRAVLJAJU NJIMA U CILJU UNAPREĐENJA POSLOVANJA – NIKOLA MIJAILOVIĆ

ove veštine odražavaju potrebe savremenog tržišta rada, gde se traži kombinacija tehničke stručnosti i sposobnosti prilagođavanja dinamičnim promenama.

Promene su neizbežne

Evidentno je da je tržište rada tokom poslednjih decenija doživelo značajne promene, a sve to usled brzog tehnološkog razvoja, globalizacije i drugih društvenih transformacija koje se često dešavaju same od sebe ili uz minimalno naše kontrole. Uvođenje novih tehnologija, automatizacija i digitalizacija brojnih procesa promenili su mnoga tradicionalna zanimanja. Neka radna mesta za koja smo do sada znali su nestala, ali su se zato pojavila neka nova koja oslika-

vaju trenutne tokove i trendove u svim oblastima života. Rast IT sektora pravi je primer za to – programeri, analitičari podataka, stručnjaci za veštačku inteligenciju i sajber bezbednost postali su veoma traženi, a svega nekoliko godina ranije možda nisu ni bili na radaru, makar ne u ovoj meri.

Turinski podseća da je povećana fleksibilnost u radu, koja uključuje rad na daljinu ili rad od kuće, dodatno uticala na način na koji i poslodavci i radnici gledaju na tradicionalne radne obrasce.

Sve ovo nas navodi na jednostavan zaključak – promene su evidentne i izvesne, iako često i nepredviđene, ali što im se pre prilagodimo to će biti bezbolnije i korisnije za celo društvo.

IVANA TOMIĆ



Трг Слободе 2-4
16205 Бојник

016/3150208
016/3150207

office@bojnik.org.rs
www.bojnik.rs





Kablovska 56 35000 Jagodina
063/600071 035/8200300
molinoservice@gmail.com

**MLINSKA PROCESNA OPREMA
SILOSNA POSTROJENJA ZA SKLADIŠTENJE ŽITARICA
INSTALACIJA, MONTAŽA I DEMONTAŽA PROIZVODNIH LINIJA
SERVIS I ODRŽAVANJE INDUSTRIJSKE OPREME
REZERVNI DELOVI**



GAS SERVICE 022

Despota Stefana Lazarevića 63
22330 Nova Pazova
063/1020371
nikolann78@gmail.com

**ISPITIVANJE, SERVIS
I ODRŽAVANJE GASNIH
SISTEMA I OPREME**



FOTO: SVETISLAV BRČANSKI

NEDELJA PRIVATNOSTI

RIZICI ZLOUPOTREBE LJUDSKIH PRAVA ZAHTEVAJU HITNE MERE KONTROLE VEŠTAČKE INTELIGENCIJE

REPUBLIKA SRBIJA TRENUTNO NEMA PRAVNI OKVIR KOJI U POTPUNOSTI REGULIŠE AI SISTEME, OSIM VAŽEĆE REGULATIVE KOJA SE MOŽE PRIMENITI NA ODREĐENA PITANJA, ŠTO UKLJUČUJE I ZAKON O ZAŠTITI PODATAKA O LIČNOSTI. U TOM POGLEDU OSTAJU U PRIMENI TRENUTNE ODREDBE O OBAVEZI PRIPREME PROCENE UTICAJA NA ZAŠTITU PODATAKA O LIČNOSTI IZ ČLANOVA 54-56 ZAKONA, TE ĆE SE SHODNO PRIMENJIVATI I NA AI SISTEME KOJI SE RAZVIJAJU I KORISTE U NAŠOJ ZEMLJI

U poslednje vreme skoro da nema konferencije posvećene biznisu na kojoj se ne dotakne tema upotrebe veštačke inteligencije (AI). Slično je bilo i na nedavno održanoj „Nedelji privatnosti” koja se, već tradicionalno, krajem januara bavila pitanjima privatnosti i zaštite podataka o ličnosti.

Najčešća pitanja i bojazan u vezi sa primenom AI jeste da će se određena zanimanja ugasiti, jer će ih veštačka inteligencija zameniti, najpre u određenim aspektima, a zatim u budućnosti i potpuno. Takođe, upotreba AI sa sobom povlači pitanje kontrole, odnosno zaštite podataka o ličnosti.

U okviru Evropske unije ovo pitanje biće eksplicitno regulisano tekstem EU AI Acta, sudeći prema nacrtu konsolidovane verzije dokumenta koji je proizvod kompromisa i dogovora Evropskog saveta i Evropskog parlamenta tokom razgovora okončanog krajem

2023. godine, a koji je pre nekoliko dana postao dostupan na mrežama.

Partner u advokatskoj kancelariji Moravčević Vojnović i Partneri oad u saradnji sa Schoenherr, Marija Vljaković, kaže da je prema dostupnom nacrtu zakona jasno da će svi AI sistemi koji budu bili kvalifikovani kao visokorizični imati obavezu pripreme procene uticaja na zaštitu podataka o ličnosti (DPIA) u skladu sa primenjivim odredbama Opšte uredbe EU o zaštiti podataka o ličnosti.

– Na prvi pogled deluje da se ovakvim rešenjem EU AI Acta zapravo proširuje primena ove odredbe, s obzirom na to da se članovi aneksa AI Acta kojima se definišu visokorizični sistemi veštačke inteligencije mogu smatrati širim od liste radnji obrade za koje će prema GDPR-u biti obavezna priprema DPIA. Bitno je napomenuti da EU AI Act uvodi obaveznu i procenu uticaja AI sistema na osnovna ljudska prava (FRIA), s tim što je ovakva procena obavezna samo za javne ustano-

ve, odnosno ustanove koje pružaju usluge od javnog značaja – bez obzira na to da li su državne ili privatne – a koje koriste visokorizične sisteme kao što su, na primer, obrazovne ili zdravstvene ustanove – navodi Vljaković u razgovoru za Biznis.rs.

Ona ističe da je veoma bitno imati u vidu da se i na privredna društva u Republici Srbiji može primeniti budući EU AI Acta ukoliko, na primer, to lice stavlja svoj AI sistem na tržište EU, ili ukoliko to društvo razvija ili koristi AI sistem čiji se output upotrebljava u EU.

– Što se tiče društava u našoj zemlji koja ostaju van opsega primene EU AI Acta, Republika Srbija trenutno nema pravni okvir koji reguliše u potpunosti AI sisteme, osim važeće regulative koja se može primeniti na određena pitanja, što uključuje i Zakon o zaštiti podataka o ličnosti. U tom pogledu ostaju u primeni trenutne odredbe o obavezi pripreme procene uticaja na zaštitu podataka o ličnosti iz članova 54-56 Zakona o zaštiti podataka

o ličnosti, te će se shodno primenjivati i na AI sisteme koji se razvijaju i koriste u Republici Srbiji – objašnjava Vljaković.

Ko će regulisati upotrebu AI u Srbiji?

Kada je reč o tome ko će biti regulatori, naša sagovornica ističe da sva pitanja koja se tiču zaštite i obrade podataka o ličnosti tokom treniranja i korišćenja AI modela i dalje ostaju u nadležnosti lokalnih organa za zaštitu podataka o ličnosti.

– Bar za sada, u ovoj fazi pre usvajanja zvaničnog teksta EU AI Acta, ne vidimo ništa što bi isključilo nadležnost lokalnih regulatornih tela za zaštitu podataka o ličnosti. S druge strane, kontrola primene ovog dokumenta biće u rukama Kancelarije koja će nadgledati primenu odredbi EU AI Acta u odnosu na generativne AI modele, i biti neka vrsta centralnog koordinatora za veštačku inteligenciju na nivou EU. Visokorizični sistemi biće pod kontrolom lokalnih regulatora koji će se formirati na nivou država članica EU, i za koja će važiti mnogo stroža pravila nego za generativne AI modele – navodi Marija Vljaković, partner u advokatskoj kancelariji Moravčević Vojnović i Partneri oad u saradnji sa Schoenherr.

Ona ističe da se očekuje da će i kod nas pravovremeno biti formiran novi regulatorni organ koji će se baviti nadzorom primene pravnog okvira za veštačku inteligenciju koji takođe treba da bude uspostavljen.

– Kao i na nivou EU, ne očekujemo nikakve promene po pitanju nadležnosti Poverenika za zaštitu podataka o ličnosti u pogledu primene Zakona o zaštiti podataka o ličnosti tokom razvoja, treniranja i primene AI sistema – objašnjava Vljaković.

AI i pravo na privatnost

Često se kod primene AI pominje i vaganje između benefita koji su nesporni pri upotrebi veštačke inteligencije i eventualnih probijanja granica etičnosti, odnosno korišćenja ličnih podataka u zamenu za sve ono što AI donosi. Marija Vljaković ocenjuje da ovo pitanje nemamo samo kod korišćenja generativnih AI modela, već i kod drugih platformi gde se upotreba plaća davanjem podataka.

FOTO: SVETISLAV BRČANSKI



– Međutim, ovde korišćenje generativnih modela ne plaćamo svojim podacima, ali učestvujemo davanjem informacija u njihovom treniranju. Velike kompanije često radi usklađivanja svog poslovanja sa osnovnim principima etičnosti menjaju uslove poslovanja kako bi se eventualno omogućilo korisnicima da odustanu od svog pristanka na treniranje modela na svojim ličnim podacima (podacima otkrivenim u okviru razgovora sa modelom). Na primer, OpenAI je uveo mogućnost podešavanja aplikacije tako da korisnik može da odustane od daljeg treniranja modela na njegovim podacima – ističe Vljaković.

Ipak, i dalje postoji velika bojazan da korišćenje AI sistema, naročito raspro-

stranjenih generativnih modela, može dovesti do određene štete po naša osnovna ljudska prava, pa i prava na privatnost. Zato bi svaki korisnik trebalo, pre svega, da bude obazriv po pitanju toga za koje svrhe koristi model, koje podatke obelodanjuje tokom razgovora sa modelom, i u krajnjoj liniji da eventualno odustane od daljeg treniranja modela na svojim razgovorima sa modelom ili uključi opciju automatskog brisanja istorije razgovora.

– Na svakom od nas je da vrši procenu benefita u odnosu na moguću štetu, te za sada još uvek, verovatno upravo iz tih razloga, AI generativne modele više koriste sofisticirani korisnici. Dodatni pravni okvir ili makar pridržavanje Etičkih smernica za razvoj, primenu i upotrebu pouzdane i odgovorne veštačke inteligencije Republike Srbije može uticati na smanjenje ovakvih rizika – ocena je naše sagovornice.

Primeri loše upotrebe veštačke inteligencije

Što je model koji koristimo veći, odnosno operiše većom količinom podataka (uključujući i lične podatke), teže je obezbediti zaštitu tih podataka i veće su šanse da može doći do gubitka kontrole nad njima, a samim tim i moguće štete po pojedinca.

U tom smislu najčešće posledice koje mogu nastati su krađa identiteta, pristranost ili diskriminacija, kao i greške u prepoznavanju lica sistema za biometrijsku identifikaciju.

– Na primer, štete u pogledu diskriminacije dešavale su se u okviru EU u slučaju sistema banaka za automatsku procenu ispunjenosti uslova za dodelu kredita, gde su pripadnici LGBTQ populacije koji nisu u braku bili diskriminisani jer su automatski greškom bili odbijani ukoliko nisu ispunjavali uslov postojanja bračne zajednice. Takođe, u Americi je bilo

EDUKACIJA U OBLASTI PRIMENE AI

S obzirom na to da je primena veštačke inteligencije relativno nov princip koji se još uvek razvija, veliki broj stručnjaka i uopšte ljudi koji bi trebalo da vrše kontrolu primene AI, takođe, moraju da prođu dodatnu edukaciju kako bi se pripremili za primenu propisa koji se donose u ovoj oblasti

– Mislim da nažalost mi još uvek nismo dovoljno stručni ni za samu primenu našeg Zakona o zaštiti podataka o ličnosti, a kamoli jednog još kompleksnijeg problema u domenu korišćenja podataka o ličnosti, a to je korišćenje istih radi treniranja i funkcionisanja određenih AI sistema. U tom smislu svaki vid edukacije u okviru obrazovnog sistema, a i van njega, na nivou pojedinca – ali i privrednih subjekata – više je nego preporučljiv kako bismo se na vreme pripremili za primenu propisa koji će regulisati ova pitanja, a koji će sigurno po uzoru na EU AI Act biti usvojeni i kod nas veoma uskoro – smatra Marija Vljaković.



Angela Trajić



Marija Vlajković



FOTO: PRIVATNA ARHIVA

nekoliko slučajeva pogrešnog hapšenja lica zbog grešaka u radu softvera za biometrijsku identifikaciju lica (na primer, pogrešno hapšenje detroitske policije u januaru 2020. godine korišćenjem sistema Data Works Plus).

Takođe, imajući u vidu predstojeće predsedničke izbore u Sjedinjenim Američkim Državama sve više se priča o posledicama koje deepfake može imati na demokratske izbore, naročito zbog slučaja u Nju Hempširu gde su sistemi za kloniranje glasa predsednika Džozefa Bajdena korišćeni da pozivaju i utiču na glasače.

Upravo zbog velikog rizika određenih sistema po osnovna ljudska prava javila se i potreba za hitno i opsežno regulisanje razvijanja i primene ovakvih AI sistema svuda u svetu – zaključuje partner u advokatskoj kancelariji Moravčević Vojnović i Partneri oad u saradnji sa Schoenherr Marija Vlajković.

Uticaj AI na izbore

O zloupotrebi ličnih podataka priča se i kada su u pitanju izbori. Oblast društvenih mreža u našem zakonskom okviru nije uređena, te samim tim zakonska

pravila koja se odnose na ponašanje elektronskih medija u izbornom procesu, odnosno na televizije, ne mogu se primeniti na društvene mreže.

Međutim, svedoci smo da one imaju značajan uticaj na biračko telo, što znači da društvene mreže stvaraju prostor u kojem dolazi do velikog širenja dezinformacija koje u izbornom procesu mogu da utiču na volju birača. Zato bitnu ulogu u ograničavanju takvog uticaja predstavljaju organizacije koje se bave proverom činjenica i koje svojim radom doprinese informisanju građana o tome koje informacije su istinite a koje ne, i omogućavaju im da na osnovu toga donose svoje odluke, u skladu sa svojim vrednosnim sistemom.

Okako članica pravnog tima organizacije CRTA Angela Trajić objašnjava moguću negativan uticaj medija i društvenih mreža na odluke birača.

Ona kaže da je teško upoređivati naš sistem zaštite podataka ličnosti i izbornog prava sa sistemima zaštite drugih zemalja, pogotovo zemalja EU kojima bi mi trebalo da težimo, jer se radi o različitim izbornim sistemima i različitim nivou i kulturi zaštite ličnih podataka.

– Ipak, ono što možemo da izvedemo kao zaključak, na primeru sastavljanja biračkih spiskova, jeste da su u drugim državama poput Velike Britanije ili Španije podaci iz biračkog spiska dostupni većem broju ljudi odnosno dostupni su svim kandidatima na izborima, što predstavlja liberalnije rešenje, nego kod nas – ocenjuje Trajić u razgovoru za Biznis.rs.

Ona navodi da su zbog veće svesti o važnosti zaštite podataka o ličnosti manje šanse da će se oni zloupotrebiti na načine kojima smo mi svedočili kod nas u poslednjem izbornom ciklusu.

– Jedan od koraka koji je preduzet u cilju omogućavanja biračima da provere da li su njihovi lični podaci eventualno zloupotrebljeni na dan glasanja, odnosno da li je neko glasao umesto njih, učinjen je tako što je RIK obavezan da po zahtevu biraču pruži tu informaciju, što jeste u skladu sa preporukom koju je CRTA dala 2018. godine. Nažalost, ova preporuka nije u celosti ispunjena zbog toga što RIK neredovno odgovara na zahteve birača – zaključuje članica pravnog tima organizacije CRTA Angela Trajić.

LJILJANA BEGOVIĆ

GODIŠNJA KONFERENCIJA „NEDELJA PRIVATNOSTI“

Na godišnjoj konferenciji „Nedelja privatnosti“ koju organizuje organizacija Partneri Srbija zaključeno je da se oblasti zaštite prava na privatnost u Srbiji posvećuje više pažnje u odnosu na raniji period, ali da svakako još uvek postoji dosta prostora za unapređenje, kako propisa tako i prakse sprovođenja već postojećih normi, posebno u domenu sudske zaštite privatnosti.

Konferencija je održana od 24. do 26. januara, a u fokusu su bila pitanja privatnosti i zaštite podataka o ličnosti. Među govornicima su bili ambasador i šef misije OEBS-a u Srbiji Jan Bratu, koordinator regionalne mreže za vladavinu prava ambasade Kraljevine Holandije u Srbiji Bart de Bruijn, sekretarka ambasade Kraljevine Norveške u Srbiji Eline Vague, poverenica za zaštitu ravnopravnosti Brankica Jančković, izvršni direktor Fondacije za otvoreno društvo Srbije Miodrag Milosavljević i izvršna direktorka Partnera Srbija, Ana Toskić Cvetinović.

Prvi panel „Izaberi privatnost – uloga ličnih podataka u globalnoj izbornoj godini“ doneo je diskusiju učesnika o zaštiti ličnih podataka birača u Srbiji i svetu tokom izbornih procesa. Tema drugog panela bila je uloga medija u kršenju prava na privatnost građana. Panelisti su analizirali slučajeve Ribnikara i Mladenovca i medijsko izveštavanje, i osvrnuli su se na analizu BIRN-a o povredama privatnosti u medijskom izveštavanju kroz monitoring medija.

Drugog dana „Nedelje privatnosti“ razgovor je bio posvećen sudskoj praksi u oblasti zaštite prava na privatnost, kako u Srbiji tako i u zemljama Evropske unije.

Paneli koji su održani trećeg i poslednjeg dana „Nedelje privatnosti“ bili su posvećeni budućnosti digitalnih tehnologija za nadzor i njihovoj zakonitosti, kao i zaštiti privatnosti u eri generativne veštačke inteligencije.





pod master.rs
GROUP D.O.O.

INDUSTRIJSKI EPOKSIDNI PODOVI
PVC PODOVI
TEKSTILNI PODOVI
GUMENI PODOVI
DRVENI PODOVI I LAMINATI
PODOVI ZA SPOLJAŠNJE PROSTORE

Nikoljačka 8 11211 Beograd

064 433 41 08
063 411 069

office@podmaster.rs
www.podmaster.rs



ПРИВРЕДНИ САВЕТНИК

Булевар Краља
Александра 86
11000 Београд, Врачар

011-3209-600

Служба претплате
011-3209-630

officecps@privsav.rs
www.privsav.rs

ИЗДАВАЧКА ДЕЛАТНОСТ У
ОБЛАСТИМА ПОРЕСКОГ,
РАЧУНОВОДСТВЕНОГ И
ФИНАНСИЈСКОГ КОНСАЛТИНГА

САВЕТОВАЊА, СЕМИНАРИ,
КУРСЕВИ, ОБУКЕ И ДРУГИ ВИДОВИ
СТРУЧНОГ УСАВРШАВАЊА НА
ПОСЛОВИМА РАЧУНОВОДСТВА,
ПОРЕЗА И ПОСЛОВНИХ
ФИНАНСИЈА





PAD IZVOZA POSLEDICA USPORAVANJA GLOBALNE POTRAŽNJE I GEOPOLITIČKIH TENZIJA

KINESKI AUTOMOBILI BEZBEDNOSNA PRETNJA EVROPI

SVETSKA BANKA U SVOJOJ NAJNOVIJOJ PROCENI GLOBALNE EKONOMIJE PREDVIĐA DA ĆE EKONOMSKI RAST KINE USPORITI NA 4,5 Odsto u 2024. godini, sa 5,2 odstotko koliko je bilo predviđeno za 2023. godinu. Banka je upozorila da bi rastuće geopolitičke tenzije mogle da povećaju ekonomsku neizvesnost, utičući na potrošnju i domaću potražnju. Analitičari upozoravaju da će novi nacrti propisa koje je Evropska unija predstavila u januaru verovatno pogoditi kineski izvoz

Kineski izvoz smanjio se prošle godine prvi put od 2016. u dolarima, što je posledica usporavanja globalne potražnje usled teških finansijskih uslova i nestabilnosti oporavka domaće privrede. Ukupan izvoz opao je za 4,6 odstotka na 3.380 milijardi dolara, prema podacima kineske carine. Izvoz u SAD najviše je pao, za 13 odstotka u odnosu na 2022. godinu. Potražnja iz Evropske unije i zemalja jugoistočne Azije, takođe, je smanjena.

Izuzetak među velikim trgovinskim partnerima Kine je Rusija, za koju je izvoz porastao za 47 procenata. Kineski uvoz iz Rusije, takođe, je povećan u prošloj godini, što je dovelo do rasta bilateralne trgovine od 26 odstotka. Ukupan uvoz u 2023. godini opao je za 5,5 odstotka na 2.550 milijardi dolara, vođen padom potražnje za glavnim robama, uključujući sirovu naftu, proizvode od čelika i integrisana kola, prenosi Nikkei.

Kineski izvoz porastao je u decembru za 2,3 procenta u odnosu na godinu dana ranije, uglavnom zahvaljujući većoj potražnji za automobilima i automobilskim komponentama, nakon porasta za 0,5 odstotka u novembru i prethodnih šest meseci kontrakcije. Analitičari upozoravaju da takav zamah možda neće biti dugotrajan, jer je delimično podstaknut popustima izvoznika da bi zauzeli tržišni udeo, ocenjujući da će bez podrške smanjenju cena teže podneti smanjenje globalne potražnje.

Automobilska industrija doprinela rastu

Rast od 27 procenata u inostranoj potražnji za kineskim automobilima i automobilskim delovima doprineo je porastu. Podaci koje je krajem januara objavila kineska industrijska grupa pokazuju da je 4,91 milion vozila isporu-

čeno u inostranstvo 2023. godine, što je povećanje od 58 odstotka u odnosu na 2022. godinu. Kina je prošle godine povećala izvoz automobila i drugih motornih vozila u Rusiju više od sedam puta, na 11,5 milijardi dolara, prema podacima kineske Generalne uprave carina. Tokom 2022. godine izvoz je iznosio 1,6 milijardi dolara, prenosi Komersant.

To je još jedno značajno povećanje nakon što je Kina u 2022. godini izvezla 3,11 miliona vozila, odnosno 2,02 miliona u 2021. Ogroman rast podstaknut je porastom izvoza novih energetskih vozila (NEV) za 77,6 odstotka, dok je izvoz čisto električnih vozila povećan za 80,9 procenata. Izvoz hibrida porastao je u istom periodu za 47,8 odstotka na godišnjem nivou.

KINESKI PREMIJER TRAŽI OD EU DA NE UVODI RESTRIKTIVNE MERE

Kina najviše izvozi u SAD, sa kojima ima trgovinsku razmenu veću od 750 milijardi dolara, a zatim u Hong Kong, Japan, Južnu Koreju i Vijetnam. Izvoz u pomenutih pet zemalja čini 41,2 odstotka ukupnog izvoza Kine.

Obim trgovinske razmene Kine i EU bio je oko 850 milijardi dolara u 2022. godini, a od evropskih zemalja Kinezi najviše izvoze u Nemačku i Holandiju. Kineski premijer Li Čijang sastao se sa predsednicom Evropske komisije Ursulom fon der Lajen na Svetskom ekonomskom forumu u Davosu, gde je pozvao EU da „podrži pravdu, usklađenost i transparentnost u ekonomskim i trgovinskim pitanjima”. Li je pozvao Brisel da se ponaša „razborito” i da ne uvodi restriktivne ekonomske i trgovinske mere.

Brza ekspanzija kineskog automobilskog sektora donosi poboljšanje performansi i kvaliteta njegovih proizvoda, koje globalni potrošači sve više prepoznaju i prihvataju, saopštilo je kinesko Ministarstvo trgovine. Tržišta zapadne i južne Evrope, kao i jugoistočne Azije, glavne su kineske izvozne destinacije, posebno Belgija, Španija, Velika Britanija i Tajland. Uporedo sa povećanjem obima izvoza, porasla je i prosečna cena automobila izvezenih prošle godine na 19.000 dolara, sa 16.000 dolara u 2021. godini, navodi Sinhua.

Kineska kompanija BYD, koja je pretekla Teslu u poslednjem kvartalu kao najveći svetski prodavac električnih automobila, zabeležila je rast izvoza od oko 334 odstotka u 2023. godini, sa više od 240.000 komada. BYD je prodao svoje automobile u više od 70 zemalja i regiona na šest kontinenata. Inostrani proizvođači automobila u Kini, takođe, su povećali izvoz na globalno tržište. Ford China objavila je da je isporučila više od 100.000 vozila proizvedenih u Kini, što je istorijski maksimum.

Uspešan kineski izvoz automobila na prekoookeanska tržišta podržan je njenim ogromnim i rastućim domaćim tržištem, nastojanjem vlade da razvija tehnologiju sa niskim emisijama ugljenika, sve modernijim industrijskim sistemom i zrelim industrijskim lancima. BYD sa sedištem u Šenženu imao je koristi od tehničkog napretka u ovom južnom tehnološkom centru, gde se proizvode baterije, punjači i gde je sedište IT kompanija za istraživanja veštačke inteligencije koja prodiere u automobilsku industriju.

U delti reke Jangce, glavnoj bazi za proizvodnju automobila u Kini, novo energetske vozilo silazi sa proizvodne trake neke od fabrika na svakih deset sekundi. Sa čipovima i softverom iz Šan-



FOTO: RAWPIXEL

gaja, baterijama proizvedenim u Đangsu i mašinama za livenje pod pritiskom iz Džedanga, NEV fabrike u regionu mogu da nabave auto-delove u roku od četiri sata vožnje. Kineski analitičari ocenjuju da je posle dugog perioda „akumulacije” izvoz automobila iz Kine ušao u fazu eksplozivnog rasta.

Potražnja za brodovima kineske proizvodnje porasla je za 28 odsto u decembru i čitavoj godini, odražavajući snagu brodogradnje u zemlji. Decembarški uvoz porastao je za skromnih 0,2 odsto zbog veće potražnje za opremom i komponentama za automatsku obradu podataka, kao i drugim proizvodima visoke tehnologije. Nacionalni biro za statistiku saopštio je ranije ovog meseca da je smanjena potražnja za industrijskim i proizvodima za domaćinstvo smanjila indeks cena proizvođača na minus tri u 2023. godini. To je nagli pad u odnosu na rast od 4,2 procenta u 2022. godini.

Geopolitika povećava ekonomsku neizvesnost

Svetska banka u svojoj najnovijoj proceni globalne ekonomije predviđa da će ekonomski rast Kine usporiti na 4,5 odsto u 2024. godini, sa 5,2 odsto koliko je

bilo predviđeno za 2023. godinu. Banka je upozorila da bi rastuće geopolitičke tenzije mogle da povećaju ekonomsku neizvesnost, utičući na potrošnju i domaću potražnju. Analitičari upozoravaju da će novi nacrti propisa koje je Evropska unija predstavila u januaru verovatno pogoditi kineski izvoz kada budu odobreni i tako dodatno zaoštriti odnose između Pekinga i Brisela.

Tenzije između Kine i EU rastu delom zbog sve bližih veza Pekinga sa Moskvom, a delom zbog zaoštavanja odnosa Pekinga sa Vašingtonom i opšte deglobalizacije. EU nastoji da smanji svoje oslanjanje na drugu po veličini svetsku ekonomiju, posebno na materijale i proizvode potrebne za njenu zelenu tranziciju. Propisi koje je predložila Evropska komisija osmišljeni su da bi zaštitili ekonomiju EU i sprečili da osetljiva tehnologija dođe u ruke geopolitičkih rivala. U saopštenju koje prati nacrt, propisi su opisani kao deo inicijative za jačanje ekonomske bezbednosti EU „u vreme rastućih geopolitičkih tenzija i dubokih tehnoloških pomeranja”. Paket uključuje mere za jačanje izvozne kontrole, identifikaciju potencijalno rizičnih inostranih investicija u tehnološkom sektoru, poboljšanje bezbednosti

osetljivih istraživanja i proveru stranih investicija.

Istovremeno, EU je nezadovoljna rastućim trgovinskim deficitom sa Kinom (400 milijardi evra), zbog čega je pokrenula istragu o subvencionisanju kineske automobilske industrije, koja je opasna konkurencija proizvođačima iz Nemačke, Francuske, Italije i drugih evropskih zemalja. Kineski ambasador u EU Fu Cong rekao je za Bloomberg da je istraga koju je Brisel pokrenuo o proizvođačima električnih vozila iz Kine zbog državnih subvencija „nepravедna”. Fu je istakao da Peking sarađuje sa evropskim istražiteljima, jer Kina želi da izbegne situaciju u kojoj bi dve strane morale da pribegnu trgovinskim merama jedna protiv druge. Prema njegovim rečima, ako Kina bude usvojila isti pristup „postoji mnogo stvari koje bi mogle da budu predmet istrage”.

Evropska komisija pokrenula je prošle godine istragu o tome da li da uvede kaznene tarife kako bi zaštitila proizvođače iz EU od jeftinijih kineskih automobila iz uvoza, za koje veruju da primaju državne subvencije. Evropski istražitelji posetiće BYD, Geely i SAIC u narednim nedeljama u okviru istrage. Kineski električni automobili impresionirali su Nemce na prošlogodišnjem sajmu svojim kvalitetom i



SVET: PAD IZVOZA POSLEDICA USPORAVANJA GLOBALNE POTRAŽNJE I GEOPOLITIČKIH TENZIJA

inovativnim rešenjima, kao i cenama u odnosu na BMW i Renault.

Međutim, ovo nisu samo automobili, nego moderne platforme za mobilnost koje učestvuju u stalnom toku komunikacije, zabave i deljenja podataka. Do različitog stepena sofisticiranosti, novi automobili danas već prikupljaju podatke za obuku veštačke inteligencije za automatizovanu vožnju. Unutar vozila se prati ponašanje vozača i putnika, a spolja senzori prate okolinu kako bi naučili softver da razlikuje predmete od živih bića. Kontrola ovih podataka i ažuriranja softvera zadire u pitanja nacionalne bezbednosti, sajber bezbednosti i privatnosti pojedinca. Iz tih razloga kreatori politike moraju da tretiraju ova nova vozila drugačije od automobila i da primene nova pravila koja još nisu definisana.

Kada je reč o kategorijama vrednosti kineskog izvoza, na prvom mestu sa 954,78 milijardi dolara je električna i elektronska industrija, na drugom mestu su mašine, nuklearni reaktori i kotlovi sa 551,95 milijardi, a na trećem drumska vozila sa 150,24 milijarde dolara u 2022. godini. Po vrednosti izvoza

slede plastika, pa onda nameštaj, svetlosni znakovi i montažne ograde, a zatim proizvodi od gvožđa i čelika. Na listi najvrednijih izvoznih roba su još igračke i sportski rekviziti, organske hemikalije, odeća, optika, fotografski pribor, medicinski aparati, mineralna goriva, ulja, destilati, obuća, razni hemijski proizvodi i aluminijum.

Uvoz SAD iz Kine manji za petinu

Trgovinski deficit SAD sa Kinom u 2022. godini bio je 367,4 milijarde dolara, ali Kina bi prvi put od 2006. godine mogla da ne bude najveći američki trgovinski partner, već bi tu titulu preuzeo Meksiko. Prema podacima američke Privredne komore za period od januara do novembra prošle godine, uvoz SAD iz Kine opao je za više od 20 odsto.

Kinesko ministarstvo trgovine objavilo je prošle godine izveštaj o neispunjavanju obaveza SAD prema pravilima Svetske trgovinske organizacije. U njemu je optužio Vašington za politiku koja podriva multilateralni trgovinski sistem, da primenjuje unilateralno trgovinsko

maltretiranje, manipulaciju dvostrukim standardima u industriji i da remeti globalne industrijske lance i lance snabdevanja. Da bi zadržale svoju dominaciju u oblastima visoke tehnologije, SAD zloupotrebljavaju kontrolu izvoza i mere sankcija, koje ometaju razvoj drugih zemalja, navedeno je u izveštaju.

Podsetimo, američka vlada naložila je 2022. godine kompanijama AMD i Nvidia da obustave prodaju mikročipova visokih performansi Kini. Reč je o proizvodima koji se koriste u tehnologiji veštačke inteligencije. Peking je tim povodom optužio Vašington za „tehnološku hegemoniju“.

Za razliku od ekonomskog rata sa SAD, Peking je u trgovini sa Rusijom prošle godine dostigao rekordan nivo, a trgovinska razmena premašila je vrednost od 240 milijardi dolara. Pomenuti podatak predstavlja rast od 26,3 odsto na godišnjem nivou, a Kina je zabeležila neznatan trgovinski deficit. Pored automobila, Rusija najviše uvozi iz Kine elektroniku, mašine, drvo, voće, pamuk, obuću, igračke i sportske rekvizite.

 VLADIMIR JOKANOVIĆ




usluge u kinematografiji
Dimitrija Tucovića 5 11050 Beograd
063/358691 deki.vidic@gmail.com



**PRO CHEMICAL
SOLUTIONS**

**HEMIKALIJE
ZA TRETMAN
INDUSTRIJSKIH
VODA**

Gospodara
Vučića 146
11000 Beograd
065/9891904
office@procs.rs

PUT INŽENJERING

MOBECO

**Sve na jednom
mestu**



PROIZVODNJA BETONA
Mobilna fabrika betona



IZGRADNJA
Niskogradnja
Visokogradnja



PREFABRIKACIJA
AB montažne konstrukcije, šuplje ploče



TRANSPORT I MONTAŽA
Automikseri, kiperi, damperi, pumpa za
beton, prikolice, autodizalice



Ruzmarina 25, Niš



018/215355



office@putinzenjering.com



Prva centralna radna 3, Nova Pazova



022/2152225



mobeco@putinzenjering.com



www.putinzenjering.com

PRVI BUDŽET 44. VLADE CRNE GORE

ZEMLJA BOGATIH ČINOVNICA I PENZIONERA KOJI PRIMAJU NOVAC OD TUĐEG RADA

AKTUELNA CRNOGORSKA VLADA OSMISLILA JE DRŽAVNI BUDŽET ZA 2024. GODINU SA IZVORNIM PRIHODIMA OD 2,72 MILIJARDE I RASHODIMA OD 2,95 MILIJARDI EVRA, UZ 765 MILIONA NEDOSTAJUĆIH SREDSTAVA. ISTOVREMENO, PROJEKTOVANI BDP IZNOSI 7,03 MILIJARDE EVRA. S OBZIROM NA TO DA KOALICIONI UGOVOR STRANAKA NA VLASTI PREDVIĐA REKONSTRUKCIJU VLADE DO KRAJA GODINE, SVE PLANIRANO VEĆ SADA JE POD VELIKIM PREDZNAKOM NEIZVESNOSTI

Crna Gora je po mnogo čemu specifična ekonomija: ne nalikuje državama svog okruženja, već je više poput ostrvskih zemalja koje moraju da se snalaze da bi „zatvarale rupe“ u državnoj kasi. Prihodi se teško uvećavaju, zaduživanje je redovna pojava, a ceo proces kreiranja budžeta više liči na „dovijanje“ nego na strateško planiranje. Zato su izmene njegovog sadržaja – bilo kroz rebalans ili seljenje sredstava sa jedne na drugu budžetsku jedinicu – takođe uobičajene. Ali, da nema, pre svega, svojih 365 kilometara obale Jadranskog mora koji godišnje privuku oko dva miliona turista, teško da bi mogla da otplati i najmanji deo dugova.

Aktuelna 44. Vlada Crne Gore počela je sa radom prvih dana novembra 2023. godine. Skoro pet meseci trajali su pregovori brojnih stranaka o njenom sastavu, koji ni sada nije konačan. Naime, premijer Milojko Spajić jedan je od retkih koji će ostati na svom mestu kada dođe do koalicionim ugovorom najavljene rekonstrukcije, koja će početi već u aprilu i trajati do kraja ove godine. Ne treba biti pronicljivi analitičar (a ni vidovit), pa shvatiti kako će se ispunjavanje obećanja iz ovogodišnjeg budžeta verovatno završiti na sasvim drugi način.

No, krenimo od početka.

Državni budžet za 2024. usvojen je nekoliko dana pre završetka 2023. godine i planiran je na oko 3,48 milijardi evra. U opširnom dokumentu na više od 3.500 stranica dati su proračuni da će se u državnu kasu za 12 meseci sliti 2,72 milijarde, istovremeno će biti potrošeno 2,95 milijarde evra i dato još



FOTO: WIKIMEDIA COMMONS

skoro 520 miliona za otplatu različitih dugova. Manjak u kasi od 765 miliona biće pokriven (očekivano) različitim zaduživanjima.

Kako je zemlja već neko vreme u „nemilosti“ Evropske komisije zbog neispunjavanja obaveza iz evropske agende, zvanični Brisel je već uskratio ranije obećana sredstva za više značajnih infrastrukturnih projekata. Zbog toga je ostavljen široki prostor za zaključivanje kreditnih aranžmana u ukupnom iznosu od skoro milijardu evra (preciznije 933,88 miliona evra za 23 projekta), te dodatnih 139 miliona evra garancija koje će država potpisati.

Prihodi

Prema projekcijama Vlade iznetim u usvojenom predlogu budžeta Crne Gore za 2024. godinu, prilivi su projektovani na 2.717,25 miliona evra ili 38,7 odsto bruto domaćeg proizvoda (BDP)

procenjenog na 7.027,3 miliona evra, oko 300 miliona evra više u odnosu na prošlogodišnji.

Izvorni prihodi, koje čine porezi, doprinosi, takse, naknade i ostali prihodi, trebalo bi da u državnu kasu donesu 2.669,3 miliona evra, gde 70 odsto sredstava dolazi od različitih poreza. Tako bi od poreza na dodatu vrednost (PDV) trebalo da stigne 1.199,6 milion evra što predstavlja 17,1 odsto BDP-a. Optimističan rast ovog segmenta od 16,7 procenata u odnosu na prošlu godinu iz Vlade pravdaju vlastitim projekcijama da će domaćinstva ove godine više trošiti, da će administracija imati bolje rezultate u borbi sa sivom ekonomijom, a delimično i zbog vraćanja PDV-a na 21 odsto za ugostiteljske objekte. Ali, to nije sve, jer najavljeni rast PDV-a ima i svoje loše strane: najavljen je rast uvoza, što znači da se neće insistirati na oživljavanju bilo kakve proizvodnje unutar granica Crne Gore.

U delu poreske politike, kao glavnog segmenta iz kojeg se budžet snabdeva novcem, najavljene su značajne promene kojima se ujedno eliminišu ranije definisane biznis barijere. To su, između ostalog, smanjenje poreskog opterećenja na rad, privlačenje kredibilnih investitora, zatim visoke poreske stope ili oduzimanje nelegalne imovine, nastavak uvećanja akciza na sve proizvode koji negativno utiču na zdravlje stanovništva kako bi se tim novcem finansiralo javno zdravstvo, i novi nameti za vlasnike kladionica.

Prilivi od poreza i doprinosa na zarade i dalje su prilično visoki, na nivou od 686,2 miliona evra ili 9,8 odsto BDP-a, ali još uvek nedovoljno. Osnovu za rast, navodno, čini smanjenje neformalne ekonomije i veća poreska disciplina na kojoj će se insistirati. Ova kategorija prihoda značajno je smanjena pre dve godine kada je aktuelni premijer, tada na mestu ministra finansija, „preko kolena“ sproveo u delo tek ovlaš isplanirani program „Evropa sad“ (po čemu je nazvana i stranka na čijem je sada čelu) kojim su – između ostalog – ukinuti obavezni doprinosi za zdravstveno osiguranje i taj novac „pripojen“ neto iznosima zarada, ujedno podigavši prag najnižih primanja na 450 evra. Zbog nemogućnosti da isplate zakonom zagarantovane zarade, mnogi preduzetnici i mali privrednici, mahom u manje razvijenim opštinama na severu zemlje, bili su primorani da ugase svoje poslove. S druge strane, porastao je broj radnika u neprivrednim delatnostima – najviše trgovini, te administraciji na svim nivoima, pa je broj angažovanih u javnom sektoru premašio 77.000 (ukupno je 240.000 zaposlenih u celoj Crnoj Gori).

Pravna lica bi ove godine trebalo da plate državi 164,7 miliona evra poreza, na osnovu progresivnih stopa koje su uvođene u protekle dve godine. S obzirom na to da se ova kategorija sada smatra jednom od značajnih biznis barijera crnogorske ekonomije, treba biti oprezan sa ovako optimističnom procenom, jer bi moglo doći do promena učešća stranih, odnosno kompanija sa velikim prihodima.

Akcize će, prema projekcijama Vlade, doneti za četvrtinu više prihoda u odnosu na prošlu godinu, odnosno 365,8

miliona evra. Pored rasta koji bi trebalo da bude posledica već pomenutih očekivanja o većoj potrošnji domaćinstava, za veću naplatu „zaduženi“ su bolja prodaja naftnih derivata, ali i novi nameti na duvan, slatkiše, napitke...

Najveća novina, a praktično najmanji prihodi od (samo) 62,8 miliona evra najavljeni su od naplate ostalih naknada. Najveći deo stići će zahvaljujući konačnom uvođenju većih nameta priređivačima igara na sreću – najviše kladionica, a uključuje i onlajn igranje.

Na 108,4 miliona evra procenjeni su ostali prihodi, gde se najveći deo očekuje od zaokruživanja još nerešenih prijava za takozvano „ekonomsko državljanstvo“ – program koji je do kraja 2022. godine omogućavao strancima da i za pola miliona evra kupe nekretninu u Crnoj Gori i ujedno njen pasoš sa kojim bez

problema mogu putovati u Evropskoj uniji, pa i šire. Ovu mogućnost masovno su pokušali da iskoriste dobro situirani državljani Rusije, Ukrajine i Belorusije koji su te godine svoje porodice i poslovanje preselili na crnogorsko primorje ili u Podgoricu, a za relativno male novce obezbedili sebi mesto za život i rad na samoj granici EU. Ključne posledice toga bile su potpuno poremećeno tržište nekretnina sa nerealnim rastom cena za prodaju i rentiranje, te značajan rast životnih troškova koji je veoma brzo ostavio značajne posledice na budžete običnih građana Crne Gore.

Kompanije koje su u većinskom ili potpunom vlasništvu države od 2023. imaju obavezu da dividende uplaćuju u državnu kasu, umesto da ih koriste za svoja ulaganja, a ove godine će po tom osnovu biti prihodovano 54,5 miliona evra.

MILIJARDA KREDITA

Prema odobrenom budžetu, država je sama sebi odrešila ruke da uzme kredite vredne skoro milijardu evra.

Od tih 933,88 miliona, poznato je da će pozajmice od Banke za razvoj Saveta Evrope (CEB) ukupno iznositi 53 miliona evra. Petina ovog iznosa opredeljena je za jedan od značajnijih programa podrške građanima protekle decenije – Projekat 1000+ koji omogućava mladim parovima, državnim službenicima i građanima slabijeg materijalnog stanja da obezbede svoj krov nad glavom kroz zaduživanje po povlašćenim uslovima.

Od Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD) biće traženi krediti vredni 55,5 miliona evra. Najznačajniji radovi koji bi trebalo da budu finansirani ovim zaduživanjima su konačni završetak pristupnog puta i mosta preko reke Tare na granici sa Bosnom i Hercegovinom.

Evropska investiciona banka (EIB) trebalo bi da sa 34 miliona evra zajma pomogne više infrastrukturnih radova, dok je dodatnih 40 miliona evra namenjeno za remont pruge kroz Crnu Goru.

Za slične namene – rekonstrukciju železničke deonice od Bara do Golubovaca – EIB i EBRD zajedno treba da odobre dodatnu pozajmicu 113 miliona evra.

Država će od Međunarodne banke za obnovu i razvoj (IBRD) takođe tražiti 108,4 miliona evra pozajmica, i to za dva ekološka projekta.

Za preostalih 530 miliona evra zaduženja još nije određeno gde (i pod kojim uslovima) će se tražiti novac. U tom iznosu je i 200 miliona evra koji se odnose na finansiranje druge deonice auto-puta Bar–Boljare koja spaja Mateševo (severni kraj prioritete deonice) sa Andrijevicom na severoistoku Crne Gore, te za obilaznicu oko Podgorice koja povezuje Smokovac (južni kraj prioritete deonice) sa naseljem Farmaci na periferiji glavnog grada.

- Kada se ispune svi preduslovi neophodni za pokretanje pregovora za kreditiranje ovog projekta, Ministarstvo finansija će uputiti zahteve zainteresovanim međunarodnim finansijskim institucijama i, prema najpovoljnijim uslovima, odabrati kreditora i ući u pregovore o zaključivanju aranžmana – šturo su ovim povodom rekli za Biznis.rs iz crnogorskog Ministarstva finansija.

Prethodna dva sastava Vlade obećala su EU da će taj novac tražiti od evropskih banaka, ali je Spajić više sklon da to učini kod američkih finansijskih institucija.

Država će garantovati za 139 miliona evra kredita kompanijama koje upravljaju ključnim resursima i infrastrukturom u zemlji: Regionalnom vodovodu Crnogorskog primorje, Železničkom prevozu Crne Gore (ŽPCG), Crnogorskom elektroprenosnom sistemu (CGES), Elektroprivredi Crne Gore (EPCG) i Montecargu.

**Rashodi**

Floskula da je „domaćinsko trošenje“ prava mera korišćenja državnog novca, u Crnoj Gori je dobila svoj poseban oblik zahvaljujući „snalaženju“. Kao što njeni građani to čine već više od tri decenije, i država više troši nego što zarađuje, što će se dogoditi i ove godine. Ipak, ono „snalaženje“ vrlo lako može postati još jedna omča oko vrata narednim budžetima i generacijama.

Od BDP-a procenjenog na 7.027,3 miliona evra, izdaci države iznosiće 42 odsto ili 2.952,87 miliona evra. I ova kategorija je uvećana u odnosu na prošlu godinu, i to za više od 313 miliona evra. Tekuća budžetska potrošnja je 2.687,39 miliona evra (38,21 odsto BDP-a) i navodno će se finansirati iz tekućih prihoda koji su manji za 12 miliona – verovatno uz neko „snalaženje“. Kapitalni budžet zaokružen je na 240 miliona, dok će za otplatu dugova biti dato oko 519 miliona evra.

Kao i svaka Vlada, i ova se zaklinje na smanjenje troškova kako bi se obezbedila „stabilnost i dugoročna održivost javnih finansija“. Zato su pristupili racionalnom trošenju – 35 miliona evra

tekućih rashoda manje nego prošle godine, uvećanje kapitalnog budžeta (koji je u protekle četiri godine imao katastrofalno nizak nivo iskorišćenosti) i zaduživanje isključivo za projekte iz ovog segmenta.

Namera je da se budžetski deficit ove godine zaustavi na 3,1 odsto BDP-a (235,6 miliona evra) sa primarnim deficitom od 97 miliona, koji bi u 2026. trebalo da postane suficit. Ali, teško da to može postati realnost, ako se uzme u obzir da samo ove godine budžetu nedostaje više od 765 miliona evra.

Koliko je opasan trend rasta broja zaposlenih u javnoj upravi na svim nivoima, čije su plate dodatno uvećavane nakon ustanovljavanja minimalca od 450 evra pre dve godine, dovoljno govore podaci o budžetskim izdvajanjima za bruto i neto zarade. U godini pre početka programa „Evropa sad“, na neto plate je išlo 321,03 miliona evra, a razlika do ukupnih bruto zarada od 535,13 miliona odlazila je u državnu i opštinske kase. Tokom 2022. za neto plate je išlo 402,9 miliona, a za bruto 542,47 miliona evra, dok su prošle godine ti troškovi iznosili 475,54 miliona, odnosno 635,22

miliona evra. Rast plata u javnoj upravi privatne firme nisu mogle da isprate (osim banaka), a sve je dodatno doprinelo mnogo većoj inflaciji nego što bi to inače bio slučaj.

Da bi najveći deo glasača bio zadovoljen, prvog dana 2024. godine stupila je na snagu odluka kojom su penzije ne-srazmerno uvećane i prag za minimalna primanja podignut na 450 evra. Na taj način su potpuno marginalizovani svi oni koji su pošteno odradili puni radni vek, pre svega – sa završenim fakultetom. Ujedno su troškovi za socijalne kategorije (uključujući penzije) sa 840 miliona uzleteli na više od milijardu evra. Tako je Crna Gora sada zemlja bogatih činovnika i penzionera koji primaju novac od tuđeg višedecenijskog rada.

Postoji još jedan značajan pokazatelj da oni koji su danas radno sposobni imaju sve manje prava, a sve više finansiraju tuđe potrebe. Naime, penzioni i zdravstveni fondovi imaju veće budžete za ovu godinu, dok su smanjena sredstva za nezaposlene i one koji su ostali bez posla restrukturiranjem ili stečajem firmi.

No, premijer Spajić je veliki optimista kadgod govori u javnosti. Posebno je ponosan na najavu kako će njegova 44. Vlada biti ta koja će „započeti novi investicioni ciklus u zemlji“. To ponavlja u svakoj prilici, naglašavajući da stalno kontaktira privrednike koji će ulagati u turizam, energetiku, infrastrukturu i telekomunikacije, IT i nastavak auto-puta Bar-Boljare.

Po organizacionim jedinicama, najveća izdvajanja u ovoj godini imaće: Fond penzijskog i invalidskog osiguranja – 743,93 miliona evra, zatim Ministarstvo finansija – 540,83 miliona za upravljanje javnim dugom i još 248,4 miliona za ostale obaveze koje otplaćuje u ime države, Fond za zdravstveno osiguranje – 424,55 miliona, Ministarstvo prosvete, nauke i inovacija – 299,36 miliona i Ministarstvo rada i socijalnog staranja – 243,68 miliona evra.

Promišljeno trošenje svega što se sliva u državnu kasu naplatom različitih poreza i drugih nameta i dalje ostaje misaona imenica. Ako je za utehu – danas samo retke države uspevaju da budu „u plusu“, a to nikada nisu one koje najviše proizvode, trguju, izvoze...

KRISTINA JERKOV

HEDŽING KAO ŠTIT

Premijer Spajić najavio je u svom ekspozeu, a zatim je isto učinjeno u tekstu budžeta za 2024. godinu: kredit kod kineske Exim banke za gradnju prioritetne deonice auto-puta Bar-Boljare ponovo je predmet hedžinga. Ovaj izuzetno važan posao Crnoj Gori „skida s vrata“ problem otplate zaduženja od 809 miliona dolara na period od dvadeset godina i dodatnih 90 miliona za pristupne puteve.

Šestu ratu Crna Gora je platila 22. januara, kada je javnost ujedno obaveštena da je pet dana ranije sklopljen hedžing aranžman o kome se malo zna. Plaćena rata u evrima iznosila je 33,69 miliona evra, dok su četiri banke uključene u hedžing uplatile 40,49 miliona dolara koliko je iznosila rata prema kineskoj finansijskoj instituciji, čime se uštedelo 3,55 miliona evra. Tako dug po ovom kreditu trenutno iznosi 721,28 miliona dolara, odnosno 663,57 miliona evra.

Prema pojedinim najavama, godišnja ušteta iznosiće više desetina miliona evra, ali je zvanična potvrda Ministarstva finansija našem listu izostala.

- Očekujemo značajnu uštedu po osnovu kamate i prilikom plaćanja naredne rate 21. jula, s obzirom na to da prosečna ugovorena kamatna stopa po osnovu hedžing aranžmana iznosi 0,98 odsto, dok je ugovorena kamatna stopa sa kineskom Exim bankom dva procenta. O kolikoj uštedi se radi saopštićemo uoči plaćanja rate, 21. jula ove godine, jer je tada rok dospeća – rekli su za Biznis.rs iz ovog resora.

O hedžing transakciji od 17. januara zna se još da su učestvovalle četiri evropske i američke banke, konvertovan je ukupan dolarski dug prema prosečnom ugovorenom kursu od 1,087 evra za dolar i da je aranžman zaključen do 2035. godine, uz mogućnost revizije uslova nakon dve godine.

Sličan scenario dogodio se i dok je Spajić bio ministar finansija. Tada je nekoliko sedmica pre otplate rate zaključen hedžing aranžman sa američkim bankama Merrill Lynch International i Goldman Sachs International, francuskom Societe Generale i nemačkom Deutsche Bank, uz kurs 1,18 evra za dolar i kamatom od 0,88 odsto za dug u evrima.



SAMOSTALNA GALVANIZERSKA RADNJA

Maršala Tita 104
24435 Mol
tel 024 862 062
064 640 88 52
faks 024 861 005
hemol.mol@gmail.com



**GALVANSKO CINKOVANJE U BAZNOM I
KISELOM ELEKTROLITU, PLAVO I CRNO
ELEKTROPOLIRANJE INOXA
HEMIJSKA OBRADA INOXA**



**САМОСТАЛНИ СИНДИКАТ
ЕСТРАДНИХ УМЕТНИКА
И ИЗВОЂАЧА СРБИЈЕ**



Dečanska 14, 11000 Beograd
011 323 92 60
sin.estradesrbije@gmail.com
www.sindikatestrade.org.rs

NAJUGROŽENIJE AFRIČKE ZEMLJE, ALI I POJAS GAZE POSTAO NOVO ŽARIŠTE

GLADNIH U SVETU SVE VIŠE, NOVI SUKOBİ DODATNO PRODUBLJUJU PROBLEM

U 2023. GODINI ZAHTEVI ZA GLOBALNO FINANSIRANJE PREMAŠILI SU 55 MILIJARDI DOLARA, ZA PODRŠKU 250 MILIONA LJUDI POGOĐENIH SUKOBIMA, UTICAJEM KLIMATSKE KRIZE, PRIRODNIM KATASTROFAMA, IZBIJANJEM BOLESTI...

Svetski indeks cena hrane prema izveštaju Ujedinjenih nacija za 2023. godinu završio je deset odsto niže u odnosu na 2022, i to je ublažilo zabrinutost usled inflacije prehrambenih proizvoda širom sveta. Indeks cena Organizacije za hranu i poljoprivredu (FAO), koji prati prehrambene proizvode kojima se najviše trguje na globalnom nivou, u decembru je u proseku iznosio 118,5 poena, što je 1,5 procenata manje u odnosu na novembar i 10,1 odsto ispod nivoa iz decembra 2022. godine.

Inflacija je dovela do naglog rasta cene hrane na globalnom nivou, ali značajan je i uticaj rata u Ukrajini, koji je doveo do zastoja u lancima snabdevanja. Ove okolnosti implicirale su još veću krizu hrane, a posledica svega je i usporavanje napretka ka dostizanju ciljeva održivog razvoja na globalnom planu.

Svake godine Međunarodni komitet spasa (Internacional Rescue Commi-

tee) analizira 190 zemalja i teritorija kako bi identifikovao zemlje u najvećem riziku da dožive novu ili pogoršanu humanitarnu krizu u narednoj godini. Među posmatranim zemljama je i DR Kongo, gde se situacija posebno pogoršala novim sukobima u istočnom delu zemlje. DR Kongo ušao je u 2024. godinu sa čak 25,4 miliona ljudi kojima je potrebna humanitarna pomoć – više nego bilo kojoj drugoj zemlji na svetu.

Sledeća je, takođe, afrička država – Etiopija, u kojoj su sredstva za život desetkovana zbog tri uzastopne suše uporedo sa višestrukim sukobima. Uporna inflacija dodatno produbljuje krizu.

U grupi najteže pogođenih zemalja su i Niger, gde je 7,3 miliona ljudi u opasnosti da zapadne u akutnu nesigurnost hrane zbog uticaja klimatskih promena, sukoba i ekonomskih efekata zatvaranja granica. Somalija je u 2024. godinu ušla sa 7,3 miliona ljudi koji se suočavaju sa krizom u

ishrani, Mali sa 6,9 miliona ljudi.

Na ovoj listi je i Južni Sudan, koji se suočava sa ovim problem još od 2011. godine, kada su prekinuti odnosi sa Kartumom (glavnim gradom Sudana), Ratni sukobi prete da potpuno devastiraju krhku ekonomiju Južnog Sudana i da još više pogoršaju političke tenzije. U međuvremenu, ekonomska kriza i veći broj poplava uticali su na sposobnost da se porodice prehrane. Trenutno devet miliona ljudi u Južnom Sudanu očekuje humanitarnu pomoć, što je čak 72 odsto stanovništva.

I u Sudanu situacija nije ništa bolja. Ratni sukobi doveli su do toga da ova afrička zemlja dođe na vrh označenih za posmatranje na početku 2024. godine. Za manje od godinu dana borbe udvostručen je broj ljudi kojima je potrebna humanitarna podrška. Zbog sukoba je već raseljeno 6,6 miliona ljudi.

Glad je sve veći neprijatelj i u Palesti-





ni, odnosno u pojasu Gaze. Naime, rat u ovom delu sveta doveo je strašnih posledica koje trpe stanovnici nakon poslednje runde sukoba između Izraela i Hamasa, posebno jer se ne poštuju međunarodni zakoni i norme, te humanitarna pomoć otežano stiže – ili uopšte ne stiže – do onih kojima je potrebna, navode iz organizacije International Rescue Committee.

Ugroženo 238 miliona ljudi u 48 zemalja sveta

Globalni izveštaj o dostupnosti hrane (GFRIC), ažuriran polovinom 2023. godine, ukazuje na surovu stvarnost u borbi za život. Na sajtu Evropske komisije navodi se da ažurirani izveštaj pruža najnovije podatke o trenutnoj nesigurnosti u snabdevanju hranom, nadovezujući se na onaj iz maja u kojem su navedeni podaci za 2022. Novi izveštaj pokriva period od januara do avgusta 2023. i ukazuje na akutno stanje u „krizi hrane“.

Prema ovom izveštaju, skoro 238 miliona ljudi u 48 zemalja sveta suočilo se sa krizom u ishrani i visokim nivoom trenutne nesigurnosti dostupnosti hrane početkom avgusta 2023, što je pogodilo skoro svakog petog člana analizirane populacije – sličan procenat kao tokom 2022. godine.

Navedeno je deset zemalja koje su u najgoroj situaciji što se tiče snabdevanja hranom – Demokratska Republika Kongo, Nigerija, Sudan, Etiopija, Avganistan, Jemen, Bangladeš, Pakistan, Južni Sudan i Somalija.

Mjanmar, Sirijska Arapska Republika i Ukrajina, koje su bile među deset najteže pogođenih zemalja 2022. godine, nisu uključene u ažuriranje sredinom godine zbog nedovoljnih podataka u 2023. godini.

Istočna Afrika je i dalje najteže pogođeni region, i tu je hrana decenijama problem. Naime, skoro 65 miliona ljudi suočava se sa visokim nivoom nedostupnosti hrane (povećanje od osam miliona od 2022. godine), prvenstveno zbog pomenu-tog tekućeg sukoba u Sudanu.

Neke zemlje su pokazale poboljšanja u uslovima akutne dostupnosti hrane između 2022. i avgusta 2023. godine. Šri

Lanka i Niger su zabeležili najznačajnija smanjenja, sa 2,4 odnosno 1,1 milion ljudi čija je dostupnost hrani poboljšana.

U 21 zemlji u kojima postoji neodostatak hrane, za koje su podaci bili dostupni, otprilike 27,2 miliona dece mlađe od pet godina patilo je od pothranjenosti do avgusta 2023. Od toga, 7,2 miliona je bilo ozbiljno pothranjeno i hitno im je bilo potrebno lečenje.

Za humanitarne krize širom sveta potrebno 55 milijardi dolara

Kancelarija Ujedinjenih nacija za humanitarnu koordinaciju objavila je

DONACIJE NEOPHODNE ZA PREVENCIJU ŠIRENJA GLADI

Prema izveštaju Svetskog programa hrane (World Food Programme – WFP), probleme u vezi sa hranom su dodatno zakomplikovali novi sukobi, klimatske krize i ekonomski šokovi.

Podaci pokazuju da je hroničnom glađu u 2022. godini bilo pogođeno 738 miliona ljudi, što je skoro 17 odsto više nego 2019. Akutna nesigurnost se produžila i u 2023. godini, i to u 79 zemalja sveta, u kojima se sprovodi WFP.

Takođe, posledice El Ninja povećale su rizik od poplava i suša u mnogim zemljama, te strateški plan WFP-a za period do 2025. godine predviđa prioritet spašavanja života u vanrednim situacijama kroz efikasniju dostavu pomoći, hrane i animiranje što većeg broja ljudi u sprovođenju ovog programa.

WFP očekuje da će tokom 2024. godine obezbediti deset milijardi dolara za finansiranje programa. Takođe, naglašavaju da je za sprovođenje programa potrebno uspostaviti dobru saradnju sa donatorima i privući nove, s obzirom na rast problema ishrane u svetu.

- Predviđeni operativni zahtevi WFP-a za 2024. godinu procenjuju se na 22,7 milijardi dolara, što je povećanje od 15 odsto u odnosu na prvobitni plan troškova u periodu od 2023. do 2025. Ono je usledilo zbog nastavka rasta humanitarnih potreba, povezanih sa alarmantnim nivoima gladi i neuhranjenosti. WFP planira da dopre do 157 miliona ljudi kroz 88 projekata/akcija u 2024, sa ciljem da pomogne skoro pet odsto više ljudi nego što je prvobitno planirano – navodi se u izveštaju.



SVET: NAJUGROŽENIJE AFRIČKE ZEMLJE, ALI I POJAS GAZE POSTAO NOVO ŽARIŠTE

početkom septembra prošle godine da će izdvojiti 125 miliona dolara iz fonda UN za hitne slučajeve za jačanje loše finansiranih humanitarnih kriza širom sveta.

- Podrška iz nedovoljno finansiranog okvira za hitne slučajeve Centralnog fonda za hitne slučajeve sa više donatora će, sa ovom alokacijom sredstava, dostići najveći godišnji iznos ikada od 270 miliona dolara, dodeljen najvećem broju zemalja – rekao je Jens Lerke, portparol Kancelarije UN-a za Koordinaciju humanitarnih poslova (OCHA).

Humanitarne organizacije u 14 zemalja Afrike, Azije, Amerike i Bliskog istoka imaju koristi od ove najnovije injekcije sredstava, rekao je Lerke i dodao da su humanitarni planovi za ove zemlje trenutno finansirani između 18 i 36 odsto, prenela je Anadolu Agency.

Dok su Avganistan i Jemen na vrhu liste primalaca sa po 20 miliona dolara, prema rečima portparola, ostali primaoci su Burkina Faso, Mali, Mjanmar i Haiti, Venecuela, Centralnoafrička Republika, Mozambik, Kamerun, okupira-

GLOBALNE ZALIHE HRANE ZA 2024. BIĆE OPTEREĆENE KLIMATSKIM PROMENAMA

Da li će biti dovoljno hrane i po kojim cenama u 2024. godini je jedno od pitanja koje se samo po sebi nameće, usled geopolitičkih turbulencija. Visoke cene hrane u poslednjih nekoliko godina navele su poljoprivrednike širom sveta da sade više žitarica i uljarica, ali će potrošači biti suočeni sa strožim snabdevanjem, zbog nepovoljnih vremenskih uslova El Ninjo i ograničenja izvoza.

Globalne cene pšenice, kukuruza i soje nakon nekoliko godina snažnog rasta idu ka gubicima 2023. zbog ublažavanja uskih grla u Crnom moru i straha od globalne recesije, iako su cene i dalje osetljive na šokove u snabdevanju i inflaciju hrane.

- Slika ponude žitarica svakako se poboljšala 2023. godine sa većim usevima na nekim od ključnih mesta. Ali, još uvek nismo izašli iz šume – rekao je Ole Houe, direktor savetodavnih usluga u poljoprivrednoj brokerskoj kući IKON Commodities u Sidneju.

- Imamo vremensku prognozu za El Ninjo najmanje do aprila, maja, Brazil će skoro sigurno proizvoditi manje kukuruza, a Kina iznenađuje tržište kupujući veće količine pšenice i kukuruza sa međunarodnog tržišta.

Predviđa se da će se vremenski fenomen El Ninjo, koji je ove godine doneo suše u mnogim delovima Azije, nastaviti i u prvoj polovini 2024. godine, dovodeći u opasnost zalihe pirinča, pšenice, palminog ulja i drugih poljoprivrednih proizvoda.

ne palestinske teritorije, Malavi, Bangladeš i Uganda.

U 2023. godini zahtevi za globalno finansiranje premašili su 55 milijardi dolara za podršku 250 miliona ljudi pogođenih sukobima, uticajem klimatske krize, pri-

rodnim katastrofama, izbijanjem bolesti, raseljavanjem i drugim krizama, podvukao je on. Suočeni sa ovim rekordnim potrebama dobili su manje od 30 odsto potrebnih sredstava, dodao je Lerke.



MILJAN PAUNOVIĆ



PRODAJA I SERVIS CNC MAŠINA ZA OBRADU DRVETA

KREIRANJE PROJEKTNIH REŠENJA ZA INDUSTRIJU OBRADU DRVETA

INTEGRISANE PROIZVODNE LINIJE

INDUSTRIJSKA REŠENJA ZA PROIZVODNE POGONE PO PRINCIPU "KLJUČ U RUKE"

KONSULTANTSKE USLUGE

TOP TECH
WOODWORKING

Ovlašćeni predstavnik Biesse S.p.A. za tržišta Srbije, Crne Gore i BiH www.toptech.rs · info@toptech.rs

STEVANOVIĆ RDM GROUP

PROIZVODNJA I OTKUP ŽITARICA
KUKURUZ, PŠENICA, SOJA, SUNCOKRET

Bore Radića 100
26222 Kovin, Bavanište
062/377733
srdmgroup@gmail.com



Sale za svečanosti

BELI DVOR RAŠKA 063 109 74 09
ŽUPSKI DVOR ALEKSANDROVAC 063 109 75 37
LAZAREV DVOR KRUŠEVAC 064 44 44 080
RESTORAN BORIĆI RAŠKA 063 109 74 09

KETERING
063/438-498





FOTO: RAWPIXEL

PREDNOSTI I MANE BRZE MODE

„FAST FASHION“ IDEALAN ZA MLADE, PROFITABILAN ZA KOMPA NIJE

MODEL „BRZE MODE“ EKSPLOATIŠE NAŠU POTREBU ZA KAKVOM-TAKVOM, INSTANT PROMENOM, BRZIM ZADOVOLJENJEM POPUT BRZE HRANE, ZA NOVIM I DRUGAČIJIM, PRI ČEMU NAM STVARA ILUZIJU DA SMO ZA MALI NOVAC UŠLI U SVET ZVEZDA I TRENDSETERA. MASOVNA PROIZVODNJA MOŽE DA BUDE ISPLATIVA SAMO MASOVNOM KUPOVINOM, TAKO DA SU CENE OVAKVIH KOMADA ODEĆE OBIČNO NIŽE OD REDOVNIH

Modnih trendova je sve više. Non-stop radnje se pune određenim kolekcijama odevnih predmeta, a nakon nekog vremena menjaju ih nove, dok se starima gubi svaki trag. Potrošači su ubeđeni da im je potreban najmanje po jedan komad iz svake kolekcije.

Stiče se utisak da nova garderoba stiže u prodavnice većom brzinom nego ikada ranije. I ne samo to, nego možemo biti u trendu dok kupujemo po povoljnim cenama. Takav model proizvodnje odeće najčešće se karakteriše kao „brza moda“.

- Brza moda je termin koji se koristi u tekstilnoj industriji za aktuelne i pristupačnije artikle. Pridev 'brza' odnosi se na kratak vremenski rok proizvodnje, distribucije i prodaje garderobe u trendu. Upravo ta brzina je ogromna komparativna prednost u modi koja se koristi za ko-

piranje trendova velikih (slow) brendova i plasira na tržište fast fashion kupcima – objašnjava u razgovoru za Biznis.rs Marijana Matić, marketing menadžer kompanije AMC-Afrodite Mode Collection d.o.o.

Kompanije plasiraju garderobu koristeći jeftine materijale za izradu i jeftinu radnu snagu za proizvodnju odevnih predmeta brzim tempom. Najpoznatiji među njima su Zara, H&M i Forever 21.

- Ove kompanije su počele da proizvode velike količine odeće koja je bila tako dizajnirana da se nosi kratko pre nego što se baci. Od trenutka kada je neki novi trend uočen na modnoj pisti, kompanije brže reaguju i rade na dizajnu i proizvodnji svojih kopija. To su jeftine verzije originala koje se mogu naći u prodavnicama u roku od nekoliko nedelja – ističe profesor Zoran Stojiljković u razgovoru za Biznis.rs.

Moda nekada nije bila svima dostupna, a odevni predmeti bili su i drugačijeg kvaliteta. Uloženi trud da se napravi određeni komad, više vremena i kvalitetni materijali nosili su veću cenu. Danas uz pomoć tehnologije i jeftine radne snage, naročito u manje razvijenim zemljama, moda se proizvodi na veliko.

Pored toga, uticaj društvenih mreža mami ljude da kupuju odeću, a među njima je najviše mladih.

- Lično smatram da je fast fashion idealan za mlađu ciljnu grupu koja još uvek nije izgradila svoj stil i želi da eksperimentiše za malo novca. Svetski trendovi su sada postali dostupni svima i indirektno se stvara osećaj, ili čak i pritisak, kod kupca za njihovim praćenjem – kaže Marijana Matić i dodaje da je 'posmatrano sa biznis strane, fast fashion jako profitabilan segment jer u

toj brzini posedovanja leži njena čar – da prvi imamo određeni artikal, što samim tim znači da ti artikli ne dočekaju nivelacije cena.

Druga strana medalje

U trendu smo, eksperimentišemo sa garderobom koju možemo da priuštimo – zvuči primamljivo. Međutim, postoji i mračna strana ove priče. Ono što je razlikuje od slow fashion mode je upravo ta strepnja od propuštanja trendova i prekomerna, često i nepotrebna, kupovina trendovskih artikala, smatra naša sagovornica.

I profesor Stojiljković ističe da model „brze mode“ eksploatiše našu potrebu za kakvom-takvom, instant promenom, brzim zadovoljenjem poput brze hrane, novim i drugačijim, pri čemu nam stvara iluziju da smo za mali novac ušli u svet zvezda i trendsetera. Takođe, navodi da masovna proizvodnja može da bude isplativa samo masovnom kupovinom, tako da su cene komada odeće snižene u odnosu na pristupačnu cenu.

- Industrija brze mode ima stopu obrta oo četiri do pet puta godišnje, što znači da se ceo inventar prodaje i menja na svaka tri meseca. U izveštaju Evropskog parlamenta govori se da su korisnici počeli da posmatraju odeću skoro kao predmete za jednokratnu upotrebu, bacajući je nakon samo sedam ili osam nošenja!

Naš sagovornik ukazuje i na to da industrijom brze mode dominira nekoliko velikih igrača, a 20 najvećih kompanija čini 97 odsto globalnog tržišnog udela. Tako dolazimo do podatka da je prosečan potrošač 2014. godine, na primer, kupio 60 odsto više odeće nego 2000. godine, ali je svaki komad garderobe zadržao upola kraće.

MODNA INDUSTRIJA JE ODGOVORNA ZA DESET ODSTO GLOBALNIH EMISIJA UGLJEN-DIOKSIDA I DRUGI JE NAJVEĆI ZAGAĐIVAČ POSLE NAFTNE INDUSTRIJE. PRIMERA RADI, ZA PROIZVODNJU JEDNE PAMUČNE MAJICE POTREBNO JE 2.700 LITARA VODE, ŠTO JE JEDNAKO POTREBAMA JEDNE OSOBE ZA 2,5 GODINE – ZORAN STOJILJKOVIĆ

Ne samo da je odeća koju kupujemo kratkog daha u smislu kvaliteta, nego i velika promena trendova dovodi do toga da dosta garderobe proizvedene u prethodnim kolekcijama ne biva kupljeno. Šta se onda dešava sa takvom garderobom?

- Modna industrija je odgovorna za deset odsto globalnih emisija ugljen-dioksida i drugi je najveći zagađivač posle naftne industrije – upozorava profesor Stojiljković.

- Primera radi, za proizvodnju jedne pamučne majice potrebno je 2.700 litara vode, što je jednako potrebama jedne osobe za 2,5 godine. Bojenje tekstila je, recimo, drugi najveći zagađivač vode na svetu, a poliester, materijal koji se često koristi u proizvodnji odeće i modnih dataka, napravljen je od nafte, dakle nije biorazgradiv.

Modna industrija je tako odgovorna za 20 procenata globalnih otpadnih voda i ispušta toksične hemikalije i boje u vodene tokove, objašnjava naš sagovornik.

Slika nije zadovoljavajuća ni u našoj zemlji. U Srbiji godišnje na divljim deponijama završi više od 5.000 tona tekstilnog otpada, piše poslovni portal eKapija.

Pored zagađene prirode, brza moda je krivac i za loše radne uslove. Kako bi se smanjili troškovi proizvodnje, brendovi brze mode izmeštaju svoje proizvodne pogone u zemlje gde je radna snaga jeftina, gde se često zapošljavaju i deca, a uslovi rada su jako loši. Primeri takvih zemalja su Bangladeš, Vijetnam i Kina.

- Radnici u ovim zemljama često dobijaju veoma niske plate i rade dugo u opasnim uslovima. Odatle dolaze informacije da su izloženi eksploataciji i zlostavljanju, uz prijave o prinudnom radu, dečjem radu i nebezbednim uslovima rada. Ne čudi zato podatak da oko 80 odsto radne snage u tekstilnoj industriji čine žene. Rečit primer je i nedavno masovno trovanje u aleksinačkoj Magni – ocenjuje profesor Zoran Stojiljković.

Rešenje u balansu

Da li ovom problemu ima kraja, vreme će pokazati. Ipak, sve više se podiže svest o lošem kvalitetu, lošim uslovima rada i zagađenju prirode.

- Ova tema je i sve prisutnija u svetu, primera radi, program Evropske unije Horizont 2020 podržava mnoge inicijative ciklične, cirkularne i zelene ekonomije. Koncept Krpica, recimo, zasniva se na ideji da, izlazeći u susret potrebi, pre svega mladih, za karnevalizacijom svakodnevice, a koristeći tekstilni otpad, mladi modni dizajneri kreiraju nove odevne predmete za mlade širom regiona i na taj način istovremeno podstiču njihovu ekološku svest i aktivizam – otkrio nam je profesor Stojiljković.

Marijana Matić smatra da ne postoji idealna alternativa, već je glavno rešenje u balansu.

- Današnji način života nekako sam nameće fast fashion, dok moda kao umetnost propagira autentičnost. Ono što možemo da uradimo za bolje sutra uživajući u modi je da se informišemo o nastanku proizvoda koje kupujemo i radimo na svom stilu – šta nam najbolje stoji, šta nam je stvarno potrebno jer, na kraju, mi nosimo garderobu, a ne ona nas – zaključuje naša sagovornica.

 JANA VOJNOVIĆ



Udruženje penzionera opštine Knjaževac



Branka Radičevića 2
19350 Knjaževac
019/732674
udruzenje.knj@mts.rs



УДРУЖЕЊЕ ВОДОВОДА И КАНАЛИЗАЦИЈЕ СРБИЈЕ

Теразије 23/4/417 11000 Београд
064/ 813 1431 011/ 344 8904
miroslava.hero@yahoo.com
www.udruzenjevodovoda.org

ЗАШТИТА ИНТЕРЕСА ПРЕДУЗЕЋА ВОДОВОДА И КАНАЛИЗАЦИЈЕ



VIRIMPEX

Pančevački put 86g
11210 Beograd
+381 11 3292 467
info@virimpex.rs
www.virimpex.rs



TRGOVINA PROIZVODIMA CRNE
I OBOJENE METALURGIJE



SEČENJE PUNIH PROFILA
CNC PRESA ZA SAVIJANJE
CNC LASERKO SEČENJE METALA
CNC GASNO REZANJE METALA / LIMOVA



Mihaila Šuškalovića 19 Beograd
011/2391389 011/2391-390
Beograd
060/8276015
prodaja.beograd@vracar-boje.com
Nova Pazova
060/8276007
prodaja.pazova@vracar-boje.com
Kruševac
0608276008
www.vracar-boje.rs



BOJE I LAKOVI

MATERIJALI ZA ZAVRŠNE RADOVE U GRAĐEVNARSTVU



FOTO: FREERANGE STOCK

NEMAČKE PIVARE U KRIZI

Kriza nemačkih pivara sa prodajom se nastavlja. I prošle godine su pivare sa ukupno 8,4 milijarde litara prodale oko 4,5 odsto manje piva nego 2022, saopštio je zavod za statistiku Destatis. Time se, posle blagog porasta pre dve godine, zapravo nastavlja višegodišnji trend.

Glavni razlozi su demografski razvoj u Nemačkoj i sve veća popularnost bezalkoholnih pića. Prodaja piva se u Nemačkoj od 1993. smanjila za više od četvrtine, piše DPA.

Prošle godine je izvoz sa količinskim padom od 5,9 odsto zabeležio i veći minus od prodaje piva na domaćem tržištu, koja se smanjila za 4,2 odsto. Udruženje pivara nazvalo je 2023. crnom godinom za nemačku pivarsku industriju. Pivare su, prema navodima udruženja, pod pritiskom visokih troškova, manjeg interesovanja potrošača i cenovnog pritiska maloprodaje.

BERLUSKONIJEVO IMANJE NA SARDINIJU NA PRODAJU ZA 500 MILIONA EVRA

Luksuzno imanje uz more pokojnog bivšeg premijera Italije Silvija Berlusconi na Sardiniji, gde je svojevremeno letovao sa najmoćnijim svetskim liderima, prodaje se za 500 miliona evra. Petoro dece pokojnog Berlusconi, koji je preminuo prošlog juna u 86. godini, pristalo je da proda imovinu, koju će privatno prodati savetnik za nekretnine Dils iz Milana, prenosi Financial Times, pozivajući se na neimenovane izvore.

Berlusconi je osamdesetih kupio imanje od 110 hektara na severoistočnoj obali ostrva, poznato kao Kosta Smeralda i potpuno ga preuređio. Raskošna vila Certosa ima 68 soba, direktan pristup Sredozemnom moru, više bazena, teniske terene, bašte veličine 80 fudbalskih igrališta i amfiteatar. Berlusconi je svojevremeno na imanju ugostio tadašnjeg američkog predsednika Džordža Buša, dok je predsednik Rusije Vladimir Putin više puta boravio u Kosta Smeraldi.

Mogući kupci su emiratski, saudijski, indijski i američki milijarderi. Dils će direktno kontaktirati potencijalne kupce i neće biti javnog oglašavanja imovine, a razgledanje bi trebalo da počne u februaru. Za imanje bi mogle da se zainteresuju i međunarodne luksuzne ugostiteljske grupacije. Sardinija je dugo bila popularno odredište ruskih milijardera, a nekoliko najluksuznijih vila u oblasti Kosta Smeralda, što uključuje odmarališta Porto Cervo i Porto Rotondo, kupili su Rusi tokom devedesetih godina. Oni sada nisu kandidati za kupovinu, zbog sankcija.

Prema proceni iz 2021. godine, imanje je vredelo 260 miliona evra, a tražena cena od 500 miliona evra je viša od one koju je porodica očekivala, navode izvori. Vila Certosa navodno je dva puta oglašena na prodaju, 2010. i 2015. godine, ali je Berlusconi to demantovao. Italijanski mediji su 2015. godine izvestili da je Berlusconi odbio ponudu saudijske kraljevske porodice od 500 miliona evra.

MAKAO ŠIRI PONUDU IZVAN IGARA NA SREĆU, OČEKUJE RAST PRIHODA

Prihod od igara na sreću na ostrvu Makao porastao je za 67 odsto u januaru u odnosu na godinu dana ranije, nadmašivši procene analitičara, pošto trajni turistički procvat podstiče poslovanje uoči ovomesečnih praznika lunarne Nove godine.

Bruto zarada od igara na sreću dostigla je 2,4 milijarde dolara, prema podacima koje je objavio Biro za inspekciju i koordinaciju igara na sreću. Rezultat je bio bolji od prosečne procene analitičara o porastu od 63,3 odsto na godišnjem nivou i vratio se na 78 odsto nivoa pre pandemije, piše Bloomberg.

Kineski turisti, koji čine većinu posetilaca Makaa, nastavili su da hrle u grad iako je period između kraja godine i praznika lunarne Nove godine — koji počinje 10. februara — obično slabija sezona. Poseta Makau se skoro u potpunosti oporavila na nivo pre pandemije korona virusa u decembru. Grad je prijavio 2,9 miliona turista tog meseca, u poređenju sa 3,1 milionom u 2019. godini.

Očekuje se da će kockarski grad-ostrvo ostvariti snažne dobitke tokom predstojećeg praznika. Popunjenost hotela je slična nivou iz 2019. godine, a posećenost bi mogla biti povećana koncertima tokom praznika, navodi Morgan Stanley. Kazina očekuju da će premašiti zaradu u odnosu na prethodne praznične dane u oktobru, za oko devet procenata, procenjuje investiciona banka.

Makao pomera svoj fokus na razvoj aktivnosti koje nisu vezane isključivo za igre na sreću, kao što su koncerti, konferencije, izložbe i sportski događaji, nakon pooštavanja regulatornih zahteva Pekinga.





**IZGRADNJA, ODRŽAVANJE I
REKONSTRUKCIJA PUTEVA
I AUTOPUTEVA
LICENCIRANI IZVOĐAČ**

Trg Oslobođenja 12
22400 Ruma
tel 022/474100
fax 022/473470
office@sremput.co.rs
www.sremput.co.rs

The image features a modern, minimalist architectural background with white, angular concrete structures and a dark staircase. A red line is painted on the white wall, following the path of the stairs. The text is positioned in the upper left corner.

CompanyWall
business

VAŠ USPEH JE
NAŠ ZAJEDNIČKI POSAO